

HISTÒRIA DE LA
FUNDACIÓ SOCIAL

(1976-2026)

LA SAPIÈNCIA

50 anys d'esperança

JOAN JOSEP MATAS PASTOR

HISTÒRIA DE LA
FUNDACIÓ SOCIAL

(1976-2026)

LA SAPIÈNCIA

50 anys d'esperança

JOAN JOSEP MATAS PASTOR

PRESENTACIÓ

50 anys

BAIX EL TÍTOL DE PORTADORS D'ESPERANÇA, us deia a la Memòria de l'any passat que no és teoria ni utopia dir una vegada més que l'acollida i acompanyament de les persones que es troben soles o les famílies amb extrema necessitat han de rebre una resposta més immediata que mai quan la seva dignitat toca el límit de la solidaritat i de la pràctica dels drets humans. Les persones que toquen a les nostres portes necessiten ser acollides, escoltades, ateses. No hi ha millor actitud que obri el cor al qui té necessitat d'un gest de proximitat, d'una paraula d'ànim, d'una solució a la situació de feblesa que presenta. La Fundació Social La Sapiència, com a realitat viva de la nostra Església de Mallorca és el que es proposa en tota la seva orientació i activitat.

Fer memòria del passat –són 50 anys– ens compromet a que la mirada del present tengui tot el seu esperit fundacional i l'esperança obri els cors a una renovada projecció de futur. Aquesta visió ens uneix a tots en una mateixa dedicació i treball perquè l'objectiu que sempre s'ha seguit al llarg dels anys trobi cada dia més ressò, més persones que ho valoren i fan de la seva entrega una vocació d'amor solidari. És aquest l'estil que ha volgut impregnar l'acollida i acompanyament dels milers de persones que han tocat a les nostres portes. El papa Francesc deia que «només des de la connaturalitat afectiva que dona l'amor podem apreciar la vida teologal present en la pietat dels pobles cristians, especialment en els seus pobres» (EG 125). D'aquests pobres n'hem après i en seguim aprenent molt, ja que, com també ell deia, «de la nostra fe en Crist fet pobre, i sempre proper als pobres i exclosos, brota la preocupació pel desenvolupament integral dels més abandonats de la societat» (EG 186).

Fer memòria dels 50 anys de la Fundació Social La Sapiència, ens obliga a que sigui una memòria agraïda que sap reconèixer el bé que ha fet i segueix fent a aquells que ens arriben amb el pes insuportable d'una exclusió social no volguda, però amb l'esperança d'una recuperació ampla que amb l'acollida hi va unit un acompanyament amb to familiar. Qui hi ha viscut i assaborit veu que una societat diferent és possible i que la relació entre les persones pot ésser de cada dia més edificant. És per això que a la memòria agraïda hi segueix la convivència d'un present nou i l'esperança d'un futur millor.

El papa Lleó XIV, just al començament de l'exhortació apostòlica Dilexi te (T'he estimat), diu que «la condició dels pobres representa un crit que, en la història de la humanitat, interpel·la constantment la nostra vida, les nostres societats, els sistemes polítics i econòmics, i especialment l'Església. Al rostre ferit dels pobres hi trobam imprès el patiment dels innocents i, per tant, el mateix patiment de Crist. Al mateix temps, hauríem de parlar potser més correctament dels nombrosos rostres dels pobres i de la pobresa...» (n.9). És el que ens trobam en la nostra Fundació Social La Sapiència i al que hem tractat sempre de donar-hi resposta. En aquest moment vull manifestar el més just agraïment a tantes persones que durant aquests 50 anys fins el dia d'avui s'han interessat i han fet costat amb professionalitat i amor a aquests diferents rostres que han estat acollits i han fet de les nostres cases la seva, trobant-se poder viure en família els qui havien quedat sense ella.

Per això, també ha estat necessària la relació amb l'Administració i els responsables dels Afers Socials, ja que en la coordinació dels seus treballs ha estat possible un treball solidari conjunt per a tirar endavant els projectes i ajudes necessàries. Vull, des d'aquestes lletres posar en valor humanitari l'esforç de totes i tots els que han contribuït per a fer-ho possible. Aquesta és un aspecte clau de la missió de l'Església, a la que mai hi renunciarem. És Jesús el qui ens ho encomana i, urgint-nos fer-ho amb visió esperançada de futur, ens assegura la seva assistència cada dia.

+ Sebastià Taltavull Anglada

Bisbe de Mallorca

President de la Fundació Social La Sapiència

QUE LA SAPIÈNCIA SIGUI OASI DE DIGNITAT ON NINGÚ SIGUI EXCLÒS. DILEXI TE.

Leó XIV

FENT UN REPÀS ALS 50 ANYS D’HISTÒRIA de La Sapiència he de començar dient que els nostres estatuts es basen en les Benaurances, i en elles hem basat la feina que hem anat fent al llarg d’aquest temps. Però no puc deixar de pensar en aquelles paraules del Llibre del Levític 19 que fan menció a tots els perfils d’usuari que hem atès i atenem als centres de la Fundació.

“No explotis el teu proïsme ni li prenguis allò que és seu. No retinguis fins l’endemà la paga del jornal·ler.” Intentam fer una feina digna i recompensada.

“En els judicis, no donis sentències injustes. No siguis parcial a favor dels pobres ni afalaguis els poderosos. Fes justícia a tothom.” Tothom qui ha entrat per la porta de La Sapiència ha estat tractat amb amor i justícia.

“Quan un immigrant vengui a instal·lar-se al costat vostre, en el vostre país, no l’exploteu. Al contrari, considereu-ho com un nadiu, com un de vosaltres. Estima’l com a tu mateix, que també vosaltres vau ser immigrants en el país d’Egipte.” Arribats a La Sapiència cercant el que el seu ca seva no els ha donat.

“Aixeca’t davant de l’ancià i honora els seus cabells blancs. Així reverenciaràs el teu Déu.” Cabells blancs, fràgils i necessitats de l’escalfor d’una llar.

Al llarg d’aquests 50 anys molts han estat els que han arribat a les portes de La Sapiència, des dels primers damnificats de la crisi dels 70 per a qui va néixer La Sapiència, passant per alcohòlics, immigrants, refugiats de guerra, malats i ara ens toca vetllar pels majors que ens han surat i ara es troben desemparats.

Que per molts d’anys La Sapiència continuï essent el termòmetre i l’antídot de les necessitats dels nostres carrers. I pugui seguir adaptant-se i donant el servei que cal en cada situació.

“Feliços vosaltres, quan per causa meva, us ofendran, us perseguiran, i escamparan contra vosaltres tota casta de calúmnies: alegreu-vos-ne i celebra-ho, perquè la vostra recompensa és gran al cel; també així van perseguir els profetes que vos han precedit” (Mt 5, 11-12).

Toni Moyà Català

Director de la Fundació Social La Sapiència

AGRAÏMENTS

EN PRIMER LLOC, voldria agrair la confiança i la responsabilitat que sobre mi va dipositar la Comissió Delegada Executiva de la Fundació, quan me va encarregar el projecte d’escriure la història de l’entitat. És d’agrair, no només la confiança, sinó també tot l’ajut rebut per part dels seus membres. Molt especialment al seu director, Toni Moyà, i l’administrador, Joan Seguí. Aquest darrer m’ha facilitat l’accés a l’arxiu digital de l’entitat i a l’arxiu fotogràfic, vital per a la documentació gràfica. També vull agrair la tasca de correcció i millora del llibre feta per Antoni Garau Garau.

En segon lloc, profunda gratitud a Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens per haver posat a la meva disposició tot el seu arxiu personal que, entre d’altres coses, ha estat vital per a contar la història de l’etapa fundacional de l’associació.

En tercer lloc, voldria agrair el suport i l’encoratjament de tots els membres del Grup de Recerca d’Història de l’Educació de la Universitat de les Illes Balears, encapçalat per la Dra. Francesca Comas Rubí.

En quart lloc, voldria agrair al Centre d’Ensenyament Superior Alberta Giménez, CESAG-UP Comillas, la possibilitat de formar-me com a docent i investigador.

Finalment, a la meva família, Pilar, Josep i Victòria per donar-me suport en les meves curolles de recerca i la seva comprensió per les hores que els hi he pogut robar.

Joan Josep Matas Pastor
Historiador

1. INTRODUCCIÓ

EL LLIBRE QUE TENIU A LES VOSTRES MANS és fruit d'un acurat procés de recerca i busseig a l'arxiu de la Fundació Social La Sapiència. Ha estat un plaer i, alhora, un repte poder fer feina amb un arxiu molt ric, ben conservat i organitzat de manera molt sistemàtica. No és habitual trobar arxius d'entitats socials que conservin gairebé de forma íntegra i sistematitzada tota la seva documentació, tant la generada per la pròpia entitat, com la generada sobre l'entitat.

Crec que estam davant un bon exemple del que entenem per Història Pública de l'Educació. En el món acadèmic universitari, aquesta és entesa com tota aquella història feta fora de l'acadèmia, però aplicant el mètode històric. Ara bé, la narració resultant va adreçada a un públic no acadèmic,¹ tot mantenint el mètode històric per donar credibilitat i coherència metodològica a l'esmentada narració.²

Ni més ni pus, això el que he pretès fer com a historiador professional. La transferència social des del món acadèmic i universitari esdevé del tot necessària si volem complir la nostra funció social. La meua aposta és clara: els historiadors estam dins el món i per al món.

¹ PONS, Anacleto. "De la historia local a la historia pública: algún defecto, ciertas virtudes". *Hispania Nova*. Revista de Historia Contemporánea, 1, 2020, p. 71. <https://doi.org/10.20318/hn.2020.5366>

² MIQUEL LARA, Avelina; GONZÁLEZ GÓMEZ, Sara. "Museus Pedagògics i Història Pública". *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, 39, 2022, p. 165.

La història pública també té un component commemoratiu i corporatiu. La Sapiència aprofita una efemèride, com és el 50è aniversari, per fer memòria històrica d'allò que l'ha anat definint amb el pas del temps i, alhora, ho presenta a la societat com a producte d'imatge corporativa.

El llibre també permet omplir un buit historiogràfic dins la història contemporània de l'Església de Mallorca. Ja havien estat analitzats els diversos contextos socials i eclesials en el que va sorgir i desenvolupar-se La Sapiència, però mancava un estudi amb profunditat de les diferents estructures corporatives engegades pels sapientins.

Així doncs, el llibre s'estructura en tres grans capítols que corresponen als tres formats jurídics que ha tingut l'entitat al llarg de la seva dilatada història. Per una banda, de 1976 a 1984, quan neix i desenvolupa tota una sèrie de projectes el Col·lectiu de Marginats La Sapiència que culminaren amb la creació, l'any 1980, de la Societat Cooperativa Treball-Salut. Per altra banda, el segon capítol narra la gènesi i el desenvolupament de l'Associació Marginats La Sapiència, que nasqué l'any 1984 i desaparegué coincidint amb el canvi de segle, l'any 2000. I, finalment, quan es dissolgué l'associació es creà la Fundació Social La Sapiència que, avui en dia, encara perviu i constitueix l'eix temàtic del tercer capítol.

Al final del llibre oferim un apèndix documental amb una selecció de documents que hem considerat fonamentals per a entendre la trajectòria de l'entitat social.

2. EL COL·LECTIU DE MARGINATS LA SAPIÈNCIA.

LA LLUITA PER VISIBILITZAR I SERVIR ALS MARGINATS PROFUNDS (1976-1984).

La Fundació La Sapiència, creada el 22 de desembre de l'any 2000, té els seus orígens en la constitució del Col·lectiu Marginats La Sapiència el dia 3 de març de 1976. En els seus inicis, aquest estava conformat per tot un conjunt de sacerdots i laics amb un fort compromís social adquirit sobretot a partir del Concili Vaticà II, també amb un cert compromís sindical i un lleu compromís polític.

Jaume Mateu batià aquest col·lectiu com a Moviment Marginal de Mallorca, que arrelà a l'illa a partir de la crisi econòmica de l'any 1973 i es consolidà amb la mort del dictador. Aquest es mantingué actiu fins que les institucions públiques autonòmiques assumiren i executaren les polítiques autonòmiques pròpies de l'anomenat estat de dret.³

L'autopercepció que té el moviment i/o col·lectiu s'explicità de manera primerenca en la *Guía para una historia-análisis del "Col·lectiu Marginats La Sapiència"*, que de manera ciclostilada, s'acabà de redactar el mes de novembre de 1981. Aquesta, a l'inici, explica que la Sapiència és

³ MATEU MARTÍ, Jaume. "L'atenció a l'exclusió social a Mallorca. Apunts històrics", *Alimara*, 52, 2009, p.2.

un procés i, per tant, "interessa saber d'on venim, on estam i cap on ens hem d'encaminar...Tot procés és una mena d'acordió pedagògic-vital".⁴

El punt de partida del moviment l'hem de situar en la ràpida i profunda transformació social, econòmica i cultural que provocà el turisme a la nostra illa. Aquest sacsejà de d'alt a baix totes les nostres estructures i mentalitats. En poc menys de trenta anys, Mallorca passà de ser una societat bàsicament rural a una societat explotadora dels seus recursos turístics; de poble una mica tancat en si mateix a focus d'una nombrosa immigració. En definitiva, de província pobre i endarrerida a illes opulentes, encara que només fora en aparença. Les conseqüències de la crisi energètica de 1973 posaren al descobert les debilitats del sistema, sobretot pel que fa als més vulnerables, que eren els treballadors de l'hostaleria. Sobre l'atur a Mallorca i les seves causes escrigué Mn. Bartomeu Bennàssar a les pàgines de l'*Ultima Hora* del dia 5 de març de 1976, un article que duia un títol tan significatiu, cridaner i reivindicatiu com era *El Paro: ¿Fatalidad o inmoralidad?*, decantant-se l'autor pel segon adjectiu qualificatiu. A més, contra aquesta immoral explotació no cal més que la unió dels afectats.⁵

Segons Aroca Mohedano, els sindicats clàssics no foren els primers en conscienciar-se i denunciar la precària situació social i laboral que vivien els treballadors de l'hostaleria, sinó que varen ser alguns catòlics els que observaren per primer cop l'amenaça de pobresa, explotació i exclusió social a la que estaven abocats els treballadors que arribaven a Mallorca per a fer feina als hotels i restaurants. Es vivien en aquell moment situacions desconegudes fins llavors.⁶

El *boom* turístic fou el gran brou de cultiu de la marginació, per la seva necessitat de mà d'obra barata i sense especialització. Per les seves condicions de treball, els primers marginats estaven en els soterranis dels hotels i amb una manca total de legislació laboral específica que els donés aixopluc. Les nefastes condicions del sector començaren a ser objecte d'estudi per

⁴ *Guía para una historia del Col·lectiu Marginats La Sapiència*, novembre 1981, p.1. Aquest document ha estat posat a l'abast de l'autor gràcies a la gentilesa de Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens.

⁵ BENNÀSSAR VICENS, Bartomeu. *Iglesia y sociedad en Mallorca. De la dictadura a la democracia (1974-1979)*, Palma de Mallorca, Leonard i Muntaner Editor, 2004, pp.120-121.

⁶ AROCA MOHEDANO, Manuela. *Sindicatos y turismo de masas en las Baleares. Del franquismo a la democracia*, Edicions Documenta Balear, Palma, 2018, p.44.

a les capes més conscienciades socialment de l'Església, ara estimulades per les doctrines i pràctiques sorgides del Concili Vaticà II.

En contacte amb la realitat, aquest primers nuclis social-cristians de Mallorca, que s'aproparen al món del turisme a través de la pastoral de turisme, varen percebre que el que era prioritari no era veure com podia influir en la fe la presència de milers de turistes, amb una moral cristiana relaxada o inexistent, sinó més aviat resoldre la problemàtica social i laboral que era prou evident entre els empleats d'hostaleria.⁷

Així doncs, en el procés de naixement de La Sapiència com a grup diferenciats hi conflueixen tres realitats diferents, però en un principi mesclades: obrer, aturat i marginat. L'exemple més clar d'aquesta mescla fou el tancament dels tres col·lectius a l'església de la parròquia de Sant Miquel de Palma, en el mes de gener de 1976, amb l'objectiu de demanar feina. La "Sant Miquelada" posà en evidència la manca de llibertats polítiques i sindicals i dels més mínims drets, com eren el d'associació i reunió. Un espai de l'Església va servir d'aixopluc i paraigües front l'acció policial i governativa duita a terme pel governador civil Carlos de Meer. Fou més que una assemblea d'aturats ja que aconseguí erosionar una mica les estructures franquistes de Mallorca. Per una banda, per primer cop es materialitzà un enfrontament públic entre el bisbe de Mallorca, Teodor Úbeda Gramage, amb l'esmentat governador civil que formava part del bloc immobiliari del franquisme. Dos pilars del règim enfrontats obertament i a plena llum del dia amb els diaris com a transmissors. Per altra banda, provocà la destitució avançada del governador civil per part del ministre Martín Villa i la del delegat sindical de Balears, Francesc Payá Agustí. D'aquesta capacitat mobilitzadora del col·lectiu en tornarem a parlar més endavant.

No podem oblidar que sense la infraestructura i el suport de Càritas Diocesana no hagués estat possible l'existència dels denominats "acolliments" d'hostaleria. En aquests, cristal·litzaria tota la feina de mentalització i conscienciació obrera duita a terme pels grups social-cristians abans esmentats. S'aplegaven compromís amb la pobresa, lluita sindical i clandestinitat polí-

⁷ Idem anterior, p.56.

tica. Arribaren a existir tres acolliments: s'Arenal, Palma Nova i la Plaça Progrés.⁸ Ara bé, el primer centre d'acollida no fou precisament un acolliment, sinó un club parroquial que va néixer l'any 1968 a la zona turística de Sant Agustí, essent el seu rector Mn. Pau Oliver Ferrer. Els seus objectius foren la creació d'un lloc on els treballadors d'hostaleria poguessin trobar-se, conèixer-se i, sobretot, tenir un lloc d'acollida per als immigrants que tenien la seva família lluny. També es va pretendre crear una consciència, a través de xerrades sobre legislació laboral.

L'acolliment de Magaluf (Palma Nova), obrí l'any 1974 amb un bar i, una vegada tancat, l'any 1976, es convertí en el local de l'associació de veïns, desenvolupant així un rol més de desenvolupament comunitari.

Un any més tard, el 1975, va néixer l'acolliment de Palma a la Plaça Progrés que només funcionà durant escassament un any. El motiu de la seva efímera existència rau en el fracassat intent d'una feina de barriada i amb la proximitat de l'escola de formació social Mar Sis que cobria el mateix objectiu amb les mateixes persones.

En realitat, fou a S'Arenal on nasqué La Sapiència que, entre finals de 1968 i l'any 1974, posà en funcionament un bar d'acollida, una guarderia laboral, una associació de veïns, una assessoria laboral, una residència amb 100 llits, un club juvenil i un club infantil. A finals de 1975 i principi de 1976, tant el centre com la residència, es veren desbordats per l'atur. De fet, el bar de l'acolliment es convertí en menjador públic per a persones aturades.

A més, fou precisament on aterrà i desenvolupà la seva tasca com a capellà obrer, Mn. Jaume Santandreu i Sureda (Manacor, 9 de juny de 1938-Can Gazà, 1 de juny de 2025), fundador de l'acolliment de La Sapiència. Cal apuntar que aquest fou l'únic que no desaparegué amb el naixement dels sindicats i passà a convertir-se en el primer centre de marginats de Mallorca.

Els iniciadors i ideòlegs del Col·lectiu La Sapiència varen reflexionar sobre l'important paper jugat pels acolliments en la configuració d'una nova mentalitat social sobre la marginació.

⁸ FULLANA PUIGSERVER, Pere. *Una llarga història de servei. Càritas Diocesana de Mallorca (1961-2011)*, Càritas Mallorca, Palma de Mallorca, 2011, p.83.

- “- *Crear una conciencia de clase, por medio de charlas, etc.*
- *Crear lugares de acogida para los inmigrantes, sobre todo trabajadores de hostelería ya que en las zonas donde están la mayoría de ellos pertenecen a este sector.*
- *Han servido como animación para que nacieran otras plataformas populares, Asociaciones de vecinos, etc.*
- *Desde el primer momento que se crearon se era muy consciente que era algo de suplencia. Cuando nacieran las plataformas propias, los acolliments desaparecerían.*
- *En momentos de clandestinidad fueron un lugar para la reunión e impulso de la lucha.*
- *La personalidad jurídica y todo el montaje de Cáritas Diocesana era la única responsable, esto ha hecho cambiar la imagen de Cáritas en Mallorca y darle una salida al servicio del pueblo”.*⁹

Així doncs, l’Escola Social Mar Sis es convertí, en temps de clandestinitat, en punt fonamental per a l’estudi de la presa de consciència i punt de reunió i coordinació del Grup Cristià d’Hostaleria. Maena Juan Marqués explica que “tots els dilluns ens trobàvem i celebràvem l’eucaristia junts. Record que això, la celebració de l’eucaristia setmanal, va durar devers deu anys. A la residència ens aixecàvem a les sis del matí per entrar a les set o les vuit al treball; i, a vegades, eren la una de la nit i nosaltres estàvem a Mar Sis celebrant l’Eucaristia.”¹⁰

L’obrer aturat del món de l’hostaleria configurà el gruix dels marginats socials, encara que aquests darrers no eren només aturats. De totes maneres, pel fet de tenir unes connotacions i afinitats comunes, aquests dos grups varen lluitar i caminar junts durant un temps. Pràcticament, totes les lluites en el carrer, des de la vaga de fam a la basílica de Sant Francesc fins a la Marxa del Treball i la Cultura, es dugueren a terme de forma conjunta, encara que es signava Atur-Sapiència. Per tant, els dos grups es confonien i varen seguir confonent-se fins molt temps després de la seva separació orgànica. La diferenciació es definí públicament en

9

Acolliments, document sense data ni signatura, p.2. Arxiu personal de Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens.

10

BONNÍN CORTÈS, Maria – SALLERAS JUAN, Maria. *Maena Juan Marqués. Una dona de coratge*, Lleonard i Muntaner Editor, Palma, 2020, p.58.

un manifest que aparegué a tota la premsa de Mallorca en el mes de novembre de 1979.¹¹ En aquest, La Sapiència es definí com a un grup de marginació i, per aquest motiu, sol·licità un tractament diferenciat i propi en els treballs comunitaris, que el treball servís per a reconstruir les persones i no per a destruir-les. Per tal motiu, proposaven que els grups de marginats tinguessin un monitor propi, visquessin a comunes i s’establís, a través de poder notarial, un control dels doblers. El raonament era el següent: si el marginat social és un malalt, precisa d’un tractament especial. Si a l’alcohòlic li prens la botella de la mà, també has de controlar el doblers que per a ell és la possibilitat de vi. La proposta de repartiment dels diners, seguint criteris terapèutics, fou la que segueix a continuació:

“... 25% se le entregaría cada semana para sus gastos personales; otros 25% se repartiría entre los compañeros que se quedan en el centro realizando tareas de la casa; y el otro 50% se ingresaría en las libretas personales. Este dinero solo se entrega de la cartilla al abandonar la casa”.

A tot l’entramat de l’Església de Mallorca, hi hem d’afegir el paper coordinador, encoratjador i agombolador de la Delegació Diocesana d’Acció Social creada l’any 1979.¹² Pel tema que ens interessa, cal mencionar la campanya de conscienciació i mentalització de la “Setmana de passió del nostre poble”, que es desenvolupà entre el 24 i 29 de març de 1980, en plena Setmana Santa.¹³

Tot plegat, a l’alçada de l’any 1981, el Col·lectiu la Sapiència ja havia dissenyat i implementat tota una sèrie d’iniciatives socials i accions reivindicatives en el carrer vers els grups o classes socials més desafavorits i que havien estat exclosos del procés de desenvolupament econòmic impulsat pel *boom* turístic. Facem-ne un esbós cronològic de les més significatives.

11

JIMÉNEZ, Eduardo, “El trabajo-salud, una reestructuración de los trabajos comunitarios”, *Diario de Mallorca*, 7 novembre 1979, p.15.

12

AMENGUAL BATLE, Josep – FULLANA PUIGSERVER, Pere, “L’Església”, a AADD. *Història de Mallorca*, vol. III, Editorial Moll, Palma, 1998, p. 354.

13

Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d’Acció Social, 6, primera quinzena abril 1980, p. 3.

2.1. L'ACOLLIMENT LA SAPIÈNCIA

Cal recordar que el 3 de març de 1976 s'obrí pròpiament l'acolliment que proporcionà el nom definitiu a l'entitat: La Sapiència. Estava situat a la plaça de Sant Jeroni de Palma. Com hem vist anteriorment, aquest donà resposta a situacions d'emergència provocades per l'atur generalitzat que patí Mallorca arran de la crisi energètica mundial iniciada l'any 1973 i que generà una greu crisi en el sector de l'hostaleria. El nom del col·lectiu es deu a l'acolliment que el Bisbat de Mallorca havia creat a l'antic Col·legi de la Sapiència de Palma i que, a més a més, romania tancat per manca de vocacions des dels inicis dels anys setanta del segle XX.

El Pontifici Col·legi de la Sapiència va néixer en el context de les reformes tridentines, concebut com a una institució per a la formació de sacerdots, erigit l'any 1633 i començà la seva activitat a partir d'octubre de 1635. Aquest es situava a mig camí entre els Col·legis Majors i els Col·legis Menors o Seminaris pensats exclusivament per a captar i atendre els estudiants pobres.¹⁴ Cal puntualitzar que la Diòcesi de Mallorca, durant el segle XVII, no tenia un Seminari adaptat a la normativa tridentina, com tampoc teníem una Universitat amb capacitat d'aglutinar tots els graus perquè ens mancaven els privilegis pontificis. Així doncs, era necessari que els joves que aspiraven al sacerdoci no restessin sense formació per la manca d'ajuts econòmics. De fet, el Col·legi de la Sapiència estava pensat per a becar dotze joves estudiants amb pocs recursos per a que poguessin completar els seus estudis.

El seu fundador, el canonge penitenciari Bartomeu Llull (1565-1634), volia posar remei a la situació de desnonament intel·lectual i econòmic de tots aquells aspirants als sacerdoci que no tenien mitjans. Per tal motiu, després d'aconseguir l'aprovació pontifícia, el 1627, aixecà definitivament l'obra, dotant-la d'unes constitucions inspirades en les de La Presentació de Maria

¹⁴ RAMIS BARCELÓ, Rafel, "El Pontificio Colegio de La Sapiencia de Mallorca durante el siglo XVII: constituciones y colegiales", *Historia de la Educación*, 33, 2014, Ediciones Universidad de Salamanca, p.168.

en el Temple de València. Va estar en funcionament des de 1635 fins a l'any 1970. Més tard, després de fer-hi obres, fou convertit en Seminari Major.

Com a dada curiosa, val a dir que el principal impulsor del Col·lectiu la Sapiència, el ja esmentat Mn. Jaume Santandreu i Sureda, l'any 1954 oposità i guanyà plaça a la Sapiència per a finalitzar la seva formació sacerdotal amb el rigor i la solidesa intel·lectual que la institució oferia.¹⁵

El nom del col·lectiu no és només una qüestió de l'espai que en fan un ús social i la coincidència biogràfica del fundador, sinó que, quan el col·lectiu es plantejà la necessitat de dotar-se d'una estructura orgànica i de crear uns estatuts, s'agafà el model que Mn. Bartomeu Llull havia dotat al Col·legi la Sapiència 300 anys abans.¹⁶

De fet, a l'article tercer del projecte d'estatuts del Col·lectiu Marginats La Sapiència, redactat a finals de l'any 1982, s'explicitava que “voldríem ser hereus no tan sols del nom La Sapiència, sinó també del seny i de l'experiència del gran mallorquí que fou Bartomeu Llull, qui assegurà la seva fundació mitjançant unes breus, però clarividents Constitucions, aprovades pel Papa Urbà VIII, l'any 1629”. Al quart article justificaven la decisió dient que “ens sentim identificats amb els dos ideals de Bartomeu Llull que eren la pobresa i la cultura, cosa que demostrà fundant, al mateix temps, una casa per a estudiants pobres, com era La Sapiència i una altra per a nines desemparades, com era Les Minyones”.¹⁷

Els estatus serviren per plasmar per escrit i concretar les que, segons Bartomeu Bennàssar, són les tres arrels constitutives del col·lectiu: consciència d'homes, de classe i de país; una mediació cordial, política i assistencial; i, finalment, una relació amb l'administració i amb altres institucions de bé social.¹⁸

¹⁵ MATEU MARTÍ, Jaume, *Marginàlia. Jaume Santandreu i l'exclusió social a Mallorca (1967-2007)*, Palma de Mallorca, Lleonard i Muntaner Editor, 2006, p.20.

¹⁶ *Col·lectiu Marginats La Sapiència. Projecte d'Estatuts*, Palma, 1982, 15 p. Document procedent de l'arxiu personal de Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens.

¹⁷ Idem anterior, p.1.

¹⁸ BENNÀSSAR VICENS, Bartomeu. *Procés al turisme. Turisme de masses, immigració, medi ambient i marginació a Mallorca (1960-2000)*, Palma de Mallorca, Lleonard i Muntaner Editor, 2001, pp.398-406.

Una vegada obert l'acolliment la Sapiència, els seus impulsors, Andrés Bella, Ángel Alaña, Onofre Cabot i Jaume Santandreu enviaren, el dia 12 de març de 1976, una carta als directors dels mitjans de comunicació de l'illa des de l'acolliment de S'Arenal. En aquesta carta, els hi exposaven els punts bàsics de la demanda d'estat d'emergència de l'Església mallorquina. Per ells, la primera i principal mesura d'emergència era que no arribessin més treballadors a l'illa. Per quatre motius: perquè eren els aturats els que devien ocupar els llocs de feina; perquè les solucions a l'atur s'havien de forçar en el lloc d'origen; perquè el trauma de l'atur augmenta quan ets lluny de la teva família i de la terra pròpia; i, finalment, perquè no volien que els desprevinguts foren aprofitats per les empreses en contra de la lluita obrera. A continuació assenyaven que el Bisbe s'havia proposat enviar cartes a les diòcesis que constituïen el focus més importants d'emigració. Seguidament, puntualitzaven que tots els aturats acollits ho eren per petició directa i escrita de l'Oficina d'Aturats de la Delegació Sindical i que, amb motiu d'un excés de peticions, s'havien vists obligats a sol·licitar acollida a La Sapiència. També remarcaven que a l'acolliment no només donaven llit i menjar, sinó que, en contacte directe amb els que treballaven i lluitaven, procuraven servir la urgent informació. Eren plenament conscients que eren un afluent del riu del moviment obrer.¹⁹

Al llarg dels seus cinc anys d'existència, hi passaren prop de tres mil persones, de les quals aproximadament unes cinc-centes es podien considerar com a permanents. Els dos primers anys foren el de més aflluència, estabilitzant-se en els altres tres. La majoria d'homes atesos superaven els 21 anys amb problemàtiques molt diverses: alcohòlics, marginats profunds, transeünts, recent sortits de la presó, de la clínica mental i d'hospitals, entre d'altres.

Tal i com va reconèixer el mateix Jaume Santandreu, l'acolliment de la Sapiència fou una escola de realitat que “a força de mossegades, obrí els ulls de les nostres ignoràncies demostrant-nos de quina manera anaven errats els nostres comptes quan partíem del plantejament il·lusori que eren, només, obrers aturats i que, per la mateixa raó, els camins de retorn a la normalitat ciutadana passaven per la gesta d'exigir un lloc de treball per a tots...”.²⁰ De fet, es

¹⁹ ARXIU FUNDACIÓ LA SAPIÈNCIA. Carpeta Acolliment. “Escrit iniciadors als directors dels mitjans de comunicació de Mallorca”, març 1976, 2 p. A partir d'ara emprarem l'acrònim AFLS per citar l'arxiu.

²⁰ SANTANDREU SUREDA, Jaume. “Marginats-La Sapiència, un intent de resposta a la nova misèria”, *Lluc*, núm.743, març-abril 1988, p.41.

va començar sense cap tipus de reglament i només amb una sèrie de disposicions de convivència que eren les següents:

- *La finalidad de esta casa es sólo para transeúntes o sea para personas de paso; por lo tanto tu estancia en ella es limitada. Un máximo de 7 días.*
- *Desde las 10 de la mañana hasta la 5 de la tarde saldremos de la casa y se cerrará para que los encargados de la limpieza puedan realizar su faena y así podamos dormir limpios y cómodos. Eso no quiere decir que nosotros no debamos cooperar dejando las cosas más o menos en orden para que su tarea sea más llevadera.*
- *El alcohol es perjudicial para la salud; por lo tanto, mientras permanezcamos en La Sapiencia no beberemos, pues si estamos enfermos será muy difícil conseguir trabajo.*
- *Como estaremos preocupados, pues a la mañana siguiente debemos madrugar, nos iremos a dormir a las 12,30 y cerraremos la puerta de la calle a esa hora para que nadie perturbe nuestro sueño.*
- *Te deseamos una feliz estancia entre nosotros. Te brindamos todo lo que tenemos. Quisiéramos darte más, pero no es posible. Esperamos que sepas disimular algunas imperfecciones e incomodidades y colabores en el cumplimiento de estas disposiciones.*²¹

Un any després d'obrir les seves portes, el Col·lectiu se'n feia creus de la manca de resposta de l'Església i la societat mallorquina davant la situació de marginació social a les que es veien abocats els homes que romanien a l'acolliment. Aquest malestar fou expressat a través de les pàgines del setmanari *Cort*, en un article titulat “*La Sapiencia, un almacén de hombres*”.²² En aquest article, Santandreu assenyalava que només un 10% dels homes era recuperable a través d'una feina i que gairebé el 90% tenia problemes d'alcoholisme. La crítica a tots els estaments socials i eclesiàstics que, segons l'autor, eren els causants de la situació per la que passaven aquestes persones anà acompanyada d'unes dades quantitatives del perfil sociodemogràfic dels usuaris de l'acolliment i de les seves infraestructures. Així doncs, durant un any havien passat per l'acolliment 605 homes, dels quals el 70% eren casats, i amb una edat mitja entre 35 i 50 anys.

²¹ *Caritas Diocesana. Acolliment La Sapiencia*, un fol mecanografiat. Document arxiu personal Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens.

²² SANTANDREU SUREDA, Jaume. “La Sapiencia, un almacén de hombres”, a *Cort*, 8 març 1977, pp.11-12.

La meitat procedien d'Andalusia, un 20% de Castella, un 10% de Catalunya i un 20% d'altres regions de l'Estat espanyol. El seu nivell cultural i d'estudis era molt baix, només un 20% sabien llegir i escriure. I una darrera dada cabdal. El 90% dels homes acollits havien estat a la presó.

Al llarg dels seus cinc anys de funcionament, l'acolliment va passar per dos moments difícils que quasi provocaren el seu tancament. El primer va ocórrer en el mes d'octubre de 1977, quan Càritas volia tancar definitivament. Tot plegat, es va solucionar amb la creació del Col·lectiu La Sapiència que començà a funcionar de manera independent. L'altre moment crític fou a finals de setembre de 1979, quan el bisbat de Mallorca pretenia no tornar a obrir. Finalment, en contra del parer dels directors de Càritas, Obinso i el Secretariat Gitano, i dels quatre vicaris episcopals, el bisbe prengué la decisió de tornar a obrir davant el panorama d'uns homes que quedaven condemnats a viure i morir en el carrer. No obstant això, des de diferents instàncies de l'Església de Mallorca es denunciaven les males condicions i la manca d'atenció del grup estable de marginats que s'amuntegaven a l'acolliment. Des del *Bulletí de Premsa de la Delegació Diocesana d'Acció Social*, s'arribà a la conclusió següent:

“Las personas que están, que vuelven a La Sapiencia después de dos meses de cierre, constituyen un GRUPO ESTABLE. Aumenta el número pero, se mantienen las constantes en todas sus características. Ante la evidencia no se puede negar la existencia de este grupo estable. Mantener las actuales condiciones de mezcla, falta de atención adecuada, amontonamiento y desesperación, no solo constituye una grave injusticia, sino que en cualquier momento puede ocasionar cualquier tipo de desgracia...”.²³

El mes de juny de 1981 tancà definitivament les seves portes, davant la certesa que s'obriria un alberg per a transeünts, l'alberg de Can Pere Antoni, i la decisió del Col·lectiu de donar per acabada aquesta etapa d'emergència.

L'organització de la Sapiència s'estructurava des de la participació de la base, això era dels mateixos marginats, pel que fa a la celebració d'assemblees i realització del treball. Cal re-

²³ *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 18, segona quinzena novembre 1980, “Comunicacions, fonts, notícies...”, p.6.

marcar que, a l'alçada de maig de 1979, tres dels sis monitors a temps complet que comptava l'entitat havien estat usuaris de l'acolliment. Les seves fonts d'ingressos eren d'autèntica emergència i es sobrevivia gràcies a ajuts esporàdics de Càritas, la Diputació, caixes d'estalvis i de particulars.²⁴ La precarietat econòmica es notava fins i tot en els menjars. Per tal d'aconseguir una certa estabilitat en aquesta matèria, l'abril de 1978 es va fer un primer contacte amb la junta del Patronat Obrer en el que es sol·licitava una ajuda d'emergència i, sobre-tot, que es suprimís la diferència de menjadors i de menjars, doncs existien dos preus, dues qualitats i dos llocs diferents per menjar. Els de la Sapiència anaven al menjador dels pobres amb els vals de la Caixa d'Estalvis. Després d'unes llargues negociacions, el novembre de 1978, s'aconseguí que la Sapiència pogués fer-se càrrec del menjador, en el que es donava berenar, dinar i sopar. Les dificultats econòmiques de control propiciaren el seu tancament el mes de juny de 1979.²⁵

En general, la precarietat econòmica d'aquests primers anys, només es pogué pal·liar amb l'entrega de l'equip humà que el conformava. Després de tres anys de funcionament, l'equip estava integrat per dos metges –un d'ells psiquiatra– amb dedicació de 4 hores al dia, un assistent social a temps complet, tres estudiants de darrer curs, tres religioses a temps complet, dos sacerdots també a temps complet, dos matrimonis, i sis monitors, dos d'ells objectors de consciència a temps complet i quatre els caps de setmana i hores lliures.²⁶

A continuació oferim unes dades quantitatives i qualitatives de l'acolliment, recollides i analitzades en el *Bolletí de Premsa de la Delegació Diocesana d'Acció Social*, després dels inicis de la cinquena temporada del seu funcionament.²⁷ Així doncs, des dels seus inicis fins el 15 de novembre de 1980, s'havien acollit 1.640 persones. Malgrat tot, aquesta xifra augmentà un 40% de persones no registrades, ja que en els dos primers anys, per manca de personal i per

24 REDACCIÓ, “Alternativa terapéutica contra la marginación social en Palma de Mallorca”, *El País*, 1 setembre 1979, p.15.

25 *Guía para una historia y análisis...*, p.10.

26 *Marginats La Sapiència (1973-1998)*, document mecanografiat, p. 4. Aquest document es troba a l'Arxiu de la Fundació La Sapiència. Es tracta d'un document de formació interna de l'entitat. També té un component identitari, ja que es va escriure en el moment en què es plantejava la dissolució de l'associació per a crear una fundació. Per tant, l'objectiu era mantenir ben viu l'esperit fundacional de l'entitat: servir els marginats socials.

27 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 18, segona quinzena novembre 1980, “Comunicacions, fonts, notícies... La Sapiència, refugio de noche”, pp. 3-6.

la gran quantitat de transeünts d'uns pocs dies, s'obria fitxa només als que hi romanien un llarg temps. Els responsables de l'acolliment calculaven que hi havien passat aproximadament unes 2.496 persones.

Més concretament, durant el curs 1979-1980 foren acollides 325 persones, en la seva majoria sempre majors de 21 anys i, de manera excepcional, havien passat 12 famílies amb 5 nins i nines. De totes maneres, el 70% d'ells tenien menys de 40 anys, el que ens dona una dimensió tràgica del problema. Per una banda, la majoria, marginats profunds, tocarien estar en la seva plenitud de vida i de treball. Per altra banda, es posava de manifest la injustícia de la nostra societat que no els hi atorgava cap oportunitat, ni cap altre mitjà que un refugi de nit com a mesura caritativa.

El seu estat civil era, bé fadrins, o bé casats-separats, amb l'excepció de dos vidus. A més de les causes socials, econòmiques i ambientals, hi ha sempre en el fons de tot marginat un trauma, un fracàs afectiu, que des dels traumes de la infància es projecten en la incapacitat d'arrencar-ho en el futur. Molts d'ells provenien de famílies rompudes, rompien les que ells intentaven iniciar o, en la majoria dels casos, ja no tenien ocasió ni encoratjament per a iniciar-les.

En referència al lloc d'origen dels homes acollits, la immensa majoria procedia de comunitats pobres de la península, més concretament, tot seguint un ordre de major a menor, d'Andalusia, Castella, Extremadura, València, Galícia i Catalunya. Només 11 eren nascuts a Mallorca i 7 havien nascut a l'estranger. D'aquests, 3 a Marroc, 1 a Santo Domingo i Argentina, i 2 a Xile. No debades, es podia observar clarament el procés general del marginat: país o regió pobre–emigració–marginació.

En general, el marginat no era un nouvingut. Més de la meitat havien arribat, o se'ls anà a cercar, en el temps del *boom* turístic. Eren l'escombraria dels antics marginats que vivien en els soterranis dels hotels o a les pensions barates quan se'ls necessitava de peons. En definitiva, eren els mateixos, més deteriorats i sense cap mena de futur.

Les xifres de permanència a la Sapiència esdevenien una mena de termòmetre en el procés cap a una marginació cada vegada més profunda d'aquestes persones. De fet, de la casualitat

passaven a l'assiduitat i, d'aquesta, a l'habitualitat. No en va, ens indicava que els intents de sortida del qui arribava al grau de marginació que suposava la Sapiència eren, en línies generals, fallits. Tornaven al centre del que volgueren sortir.

En definitiva, la gran majoria dels homes atesos havien romput el seu vincle familiar o era molt dèbil, essent els contactes molt esporàdics i, en molts casos, per demanar doblers. A més, estaven molt marcats per l'alcoholisme i, en menys mesura, per la drogoaddicció. Cal afegir que una quarta part tenien trastorns de salut mental amb brots psicòtics.

Aquesta primera experiència va servir al col·lectiu per a prendre consciència de la realitat de la marginació i animà a la denúncia pública davant la societat. A més, forçà la creativitat per a cercar noves atencions i estimulà la creació de nous projectes lligats a l'acolliment.

Per això, el mes de juny de 1976, pocs mesos després d'obrir la Sapiència, s'inicià la primera comuna terapèutica al Molí de Can Roca, situada a la carretera que va de S'Esglaieta a Esporles. La composaven cinc homes de la Sapiència, un d'ells vingut del carrer i només un monitor. Es va engegar una granja de pollastres i conills, es conreava l'hort i es recollia l'ametlla d'una finca veïna. L'objectiu de la comuna eren aconseguir una tornada a la vida normal a través de la convivència, la vida en comú, la reflexió i el treball en el camp. Al cap de cinc mesos estaven tots més o menys recuperats, excepte el monitor que se'n va cap a Àfrica a la recerca de salut mental. La comuna restà oberta durant cinc mesos més, sense monitor i amb les visites esporàdiques d'un responsable de Càritas, institució que se'n feia càrrec de les despeses i que la lliurà a Obinso que la volia dedicar a joves. Finalment, es tancà definitivament al cap de pocs mesos.

Aquesta experiència proporcionà al Col·lectiu la certesa que una comuna era el camí més vàlid per al tractament dels marginats socials i que l'experiència en el camp, a l'aire lliure, era una de les millors teràpies possibles. No debades, anticipà les experiències de comunes posteriors com les de Can Gazà i Puig des Bous, de les que més endavant parlarem.

Si les comunes de Can Gazà i Puig des Bous tingueren un predecessor en el Molí de Can Roca, el Treball-Salut va gaudir d'un primer assaig en una finca de Sóller. Aquesta consistí en què,

durant l'hivern de 1977, deu homes de la Sapiència amb un monitor es comprometeren a recollir l'oliva d'una finca de muntanya. Cada un cobrava segons el que recollia i tots aportaven quelcom per al menjar de cada dia. Malgrat les enormes dificultats laborals i de convivència, es pogué acabar el contracte, però no es renovà. Davant aquesta experiència, el Col·lectiu es va convèncer que l'alcohol era una font immediata dels conflictes i de la necessitat de controlar els doblers si realment volien ajudar i no enfonsar encara més a la persona marginada, abocant-la a experiències de fracàs.²⁸

Una experiència molt agosarada i sobre la que la historiografia no n'ha parlat gens, fou el projecte del pis del Passatge Can Curt de Palma. Estam parlant d'una iniciativa desinstitucionalitzadora, com és la de pisos tutelats, que les entitats socials varen consolidar gairebé quinze anys després d'aquesta experiència primerenca. La idea va partir de la necessitat de fer quelcom més que emmagatzemar homes a l'acolliment. El seu muntatge fou impulsat i protegit per un grup de matrimonis que, amb la pretensió d'ajudar, entraren en contacte directe amb sis homes de la Sapiència. El pis es posà en nom d'un dels sis i per a resoldre el problema econòmic, tots sis participaren dels primers treballs comunitaris concertats entre l'acolliment i la Diputació Provincial. El projecte fracassà pels greus problemes de convivència entre ells i la manca de connexió del grup amb l'equip de la Sapiència. Finalment, l'experiment durà sis mesos i es va quedar el pis el que havia signat el contracte.²⁹

Quan tancà el local de l'acolliment de S'Arenal, la guarderia, la pensió per a treballadors i l'associació de veïns passaren a un hotel desocupat anomenat *Las Gaviotas*, essent Càritas la responsable de la seva reforma i lloguer. Poc després, la guarderia es municipalitzà i passà al nou edifici de l'ajuntament. Llavors, Càritas pretenia tancar les Gaviotas quan encara quedaven dos anys de contracte. Aquí és on entra el Col·lectiu la Sapiència per fer-se'n càrrec del seu funcionament, encara que mai estigueren prou clares i definides les seves finalitats i funcions. Inicialment, s'intentà que fos un centre de transeünts, després un centre de prevenció per als més joves de la Sapiència. Finalment, s'intentà que fos una mena de residència comunitària per als que feien treballs comunitaris, pagant una tercera part del jornal a la casa. El nombre de resi-

28 *Guía para una historia y análisis...*, p. 9.

29 *Idem anterior*, pp. 9-10.

dents es mogué sempre al voltant d'una trentena, durant el poc menys d'un any que estigué en funcionament, entre maig de 1979 i març de 1980.³⁰ L'edifici fou retornat a Càritas i el gruix de persones ateses passà a Can Gazà, projecte del que més endavant en parlarem.

Totes les accions i projectes abans esmentats varen néixer a partir de la lluita al carrer i de la seva coneixença per tal de provocar un canvi de mentalitat en el poble en referència a la marginació. Tots ells, es basaren en quatre pilars. En primer lloc, l'autofinançament que s'inicià amb els treballs comunitaris. En segon lloc, l'autogestió, sorgida dels petits intents d'atorgar petites responsabilitats als marginats i de crear equips intermitjos. La utopia era aconseguir que fossin els propis marginats els que dirigeixin el seu moviment. En tercer lloc, la formació d'un equip lliure, democràtic, assembleari, compacte, perseverant i sensible. I, per últim, la posada en funcionament d'una denúncia i mentalització sistemàtica i constant.

També foren quatre els nivells d'organització i funcionament de les obres i projectes del Col·lectiu. La participació de la base que estigué condicionada per diverses circumstàncies i limitada per la situació d'emergència a la que s'havia de fer front. A continuació, cal destacar la importància cabdal dels grups de treball que en cada una de les obres funcionava de forma autònoma i assembleària. De tal manera que la capacitat de treball en grup havia de ser, juntament amb la sensibilització, un dels trets bàsics i fonamentals a l'hora d'escollir treballadors i especialistes. No debades, cada quinze dies tots els grups de treball es reunien en assemblea d'equips, amb l'objectiu de comunicar, orientar i decidir sobre tots els assumptes. Cal tenir present, que l'assemblea era l'òrgan màxim de decisió a la Sapiència. I, per últim, cal mencionar la figura del coordinador, elegit a l'assemblea per un temps limitat, que tenia les funcions que a continuació esmentam: promocionar la tasca dels grups i coordinar-los a l'assemblea; ocupar-se de les relacions de l'equip amb la resta d'entitats; i, supervisar la marxa de l'economia.

A continuació farem menció de projectes que nasqueren mentre l'acolliment de la Sapiència romangué obert, que agafaren volada pròpia i que existiren més enllà dels anys de vida de l'acolliment.

30 Idem anterior, p.11.

2.2. LA COMUNA TERAPÈUTICA DE CAN GAZÀ

El projecte s'engegà el dia 8 de juliol de 1978, durant el segon estiu de tancament de la Sapiència. Llavors, l'equip decidí que hi havia uns homes que no podien anar al carrer. Per tal motiu, sol·licitaren una part del Monestir de la Real per a impulsar una mena de campament d'estiu. Quan ja es tenia estudiat el lloc, quinze dies abans del tancament de la Sapiència, els Missioners dels Sagrats Cors comunicaren la negativa al Col·lectiu, argumentant que degut a dificultats internes de la comunitat, no podien atendre la demanda.

Davant la desesperació, Amparo Benito, que havia realitzat la seva tesi de Graduat Social sobre la Sapiència, va oferir la finca de la seva família, Can Gazà, que en aquells moments estava en situació d'abandonament. Finalment, l'equip, veient el potencial enorme de la finca, signà un contracte de cessió per dos anys. Doncs bé, els primers habitants de la finca foren els homes més deteriorats de la Sapiència.

Tot d'una es posà en funcionament l'hort i la granja i es començà un procés de tractament i recuperació de les persones ateses. Quan s'obrí el Puig des Bous, que després explicarem, permeté que els homes més grans se n'anessin i la comuna es concretà en edats menys elevades i més propícies per a la recuperació. Amb l'arribada massiva procedent de les Gaviotes, s'inicià una etapa de diagnòstic i orientació. A l'alçada de finals de 1981, el centre es perfilà com a de tractament i prevenció per a al·lots més joves, signant-se, a tal efecte, un conveni amb el Tribunal Tutelar de Menors.

Els mitjans terapèutics i organitzatius emprats en aquests anys inicials foren teràpies individuals, de grup, labor-teràpia, teràpia de convivència, realització de tests, reunions d'equip i assemblees setmanals, entre d'altres.

El centre va funcionar amb règim obert de pensió completa i mai va superar els trenta components. Val a dir que amb aquesta comuna, el Col·lectiu la Sapiència es va sentir avalat pel que fa a la realització d'una tasca sistemàtica i estudiada.

En el mes de maig de 1979, és a dir, 10 mesos després de la inauguració de la comuna de Can Gazà, des del Col·lectiu la Sapiència ens oferiren dades de la seva situació en el document que duia per títol *Presente y futuro de la Sapiencia*. En aquell moment, albergava a 25 persones procedents de la Sapiència. Tots ells havien arribat amb un grau molt elevat de deteriorament psíquic, psicològic i físic que era impossible pensar en un retorn al treball sense l'intent d'una profunda curació.³¹ A més, assenyalava que estava “*enfocada de modo científico y llevada de forma totalmente libre y participativa,... constituye un intento muy serio de creación de nuevos modelos de atención psiquiátrica...*”.³² Els pòsters del col·lectiu, quan parlaven de Can Gazà deien el següent: comuna teràpia experimental; alternativa psiquiàtrica; comuna de recuperació pels marginats; un lloc per aprendre a viure; i, finalment, un intent d'estil de vida obert, participatiu i profundament humà. I en un estudi realitzat pel col·lectiu, que duia per títol *Estudio: Clínica Mental–Marginación– Can Gazá*, es diu que “*en la actualidad están surgiendo nuevas alternativas a la psiquiatría institucional. Can Gazá no la podemos clasificar como alternativa, pero sí como un modelo de asistencia psiquiátrica...*”.

L'equip de treball estava integrat per una psiquiatra, un metge, una assistent social, tres monitors permanents i tres per als caps de setmana i una religiosa. La interacció amb els homes aollits es fonamentà en un sistema assembleari en el que tots participaven a la labor-teràpia, bé a l'hort, bé a la granja, o bé en el taller de fusteria. L'informe també ens indicava les ombres que el col·lectiu observava en la comuna. Per una banda, la forma precària i angoixosa amb la que ha funcionat i que no es podia perllongar per més temps. I, per altra banda, el futur dels homes atesos que estava ple d'interrogants difícils de respondre que es poden resumir en el següent: què fer davant una societat, un sistema social i econòmic que cada dia produeix més marginats profunds, més drogoaddictes i més alcoholitzats?

31 *Presente y futuro de la Sapiencia*, maig 1979, Palma de Mallorca, p. 2. Document de l'arxiu personal de Mn. Bartomeu Benàssar Vicens.

32 Idem anterior, p. 2.

En els dos anys de la seva apertura, el *Bolletí de la Delegació Diocesana d'Acció Social* publicà un estudi detallant el seu funcionament, aportant tot un seguit de dades quantitatives i qualitatives de l'any 1980 que a continuació exposarem.³³

Han estat acollides un total de 88 persones, de les quals 68 tenen l'historial complet i la resta incomplet perquè hi han romàs poc temps. Pel que fa a l'edat, quasi el 60% tenen entre 31 i 50 anys, només cinc homes superen els 51 i quasi un 30% són joves entre 21 i 30 anys. Hem de tenir en compte que durant el segon any de funcionament, s'inicià la feina de prevenció, orientació i diagnòstic de persones entre 21 i 35 anys, edats en les que és més possible un canvi psicològic i un nou intent de feina.

La majoria d'homes, tres de cada quatre, són fadrins, essent la resta casats separats, a excepció d'un vidu. Aquestes dades mostren un fracàs bàsic en la seva projecció de futur, és a dir, no han format una nova família o han fracassat en l'intent. Això es degué a múltiples causes: un desequilibri afectiu, una projecció dels traumes i ferides emocionals de la infància i la seva situació social i laboral d'aturats i marginats.

Pel que fa la professió, la majoria provenen de la indústria i l'hoteleria, amb 27 i 17 per cent, respectivament. Això suposava el 65% del total d'homes atesos. En menys mesura, sis provenen del camp, cinc del que podem anomenar com a professions liberals i dos d'oficines. Per tant, observam un predomini de la classe obrera que ha ocupat els llocs més baixos, insegurs i pitjor remunerats. Aquest fet, els ha marcat davant la resta de la societat i ha fet que es quedessin més deseparats en temps de crisi. Cal apuntar que els que podríem anomenar com a menys obrers arribaren a Can Gazà per motius de salut mental, i per no trobar llocs apropiats a Mallorca per al seu tractament.

Només 9 dels 88 atesos eren nascuts a Mallorca. La resta vingueren d'Andalusia, Castella i Catalunya, amb 27, 12 i 10, respectivament. Sorprèn que dos d'ells provenen d'Amèrica del Sud, anticipant l'allau migratori d'aquella procedència que es produí deu anys després. El que que-

33 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 17, primera quinzena de novembre de 1980, “Comunicació, fonts, notícies...Comuna Teràpia de Can Gazà”, pp. 4-6.

da ben clar és que la immigració coincideix amb la marginació. Alguns d’ells se separen del seu ambient per la seva condició de marginats. El nombre de mallorquins, que són els de major permanència, insinua com la marginació profunda també afecta als de la nostra terra.

Un de cada dos homes ha romàs a Can Gazà de sis mesos a més d’un any. Aquesta dada, ens indica que el procés de recuperació, rehabilitació i reinserció suposa temps. De fet, en cada cas el temps de permanència ve determinat pel procés de la persona i la seva repercussió en la convivència, sense partir mai de criteris preestablerts. De fet, aquest darrer criteri juntament amb la manca d’interès en el procés són les causes de les 9 expulsions que es produïren en dos anys. Encara més, no es retenia ningú sense el seu consentiment; això explicava les 27 baixes voluntàries.

Pel que fa a la salut dels homes arribats a la comuna, cal destacar que, exceptuant dos casos, tots podien ser considerats com a malalts psíquics, o, el que avui en dia s’anomena, trastorns mentals. Per tant, en el fons de tot marginat social hi ha una malaltia o patologia psíquica. Dit d’una altra manera, les causes externes, familiars, laborals, racials, socials, per si mateixes, no haguessin portat a aquesta persona al grau de marginació de no existir també un factor intern.

Ja per últim, cal assenyalar, per una banda, que la majoria dels que sortien continuaven dins la roda de la marginació, perquè 15 anaren cap al Puig des Bous i 20 retornaren a la Sapiència. Per altra banda, només 7 es reintegraren al treball.

2.3. LA COMUNA DES PUIG DES BOUS

Va néixer en el mes de març de 1979, com a conseqüència directa de la lluita en el carrer, més concretament de la concentració reivindicativa a la Plaça Major de Palma. Aquesta manifestació va tenir lloc el dia 16 de març de 1979 i consistí en que unes cent persones provinents de la Sapiència recorregueren el centre de Palma fins arribar a la Plaça Major. Durant el recorregut repartiren un manifest en el que reivindicaven: la creació d’un centre de transeünts a través de la cessió de part de la Misericòrdia per la Diputació Provincial de les Balears, la responsabilitat de l’Ajuntament de Palma de fer-se càrrec de les seves despeses, de Govern Civil de proporcionar tres menjars diaris en el menjador de Sant Magí, i la dedicació del centre de Sant Joan de Déu als pobres.³⁴

Al principi es pensava en una residència geriàtrica per a homes vells prematurs que funcionés com a llar permanent on poguessin viure i morir en pau. Dins aquest grup, cal incloure totes aquelles persones que estant en edat laboral no podien realitzar cap treball “normal” degut al seu deteriorament tant físic com cognitiu i mental.³⁵ Per tal motiu, durant els primers mesos s’oferia vi el migdia i el vespre, ja que es considerava que era millor que beguessin dins i no a fora. Ara bé, de manera progressiva, s’anà imposant un ritme d’exigència en el que els homes atesos anaven responnent millor. Així és com anà agafant cos la idea d’una possible recuperació a través d’un tractament integral. Només quedaven exclosos tots aquells que rompien el ritme de la casa i no mostraven gens d’interès en la seva recuperació.

El grup d’homes no passà mai de la quarantena i el seu procés de recuperació passà per teràpies individuals i grupals, essent el treball terapèutic l’eina més potent per a fer-ho, així com la font de finançament del projecte. Aquesta es concretà en tallers artesanals i de fusteria.

34 ROQUE, Joana Maria. “Manifestación de una cien personas de la Sapiencia”, a *Diario de Mallorca*, 17 març 1979, p. 14.

35 *Presente y futuro*, p. 3.

El manteniment de la casa i la cuina era realitzat pels mateixos homes, aconseguint així una progressiva desalcoholització.

Doncs bé, en el mes d'agost de 1980, la comuna de vells prematurs acollia 38 persones que oscil·laven entre els 45 i els 55 anys, essent un poc més de la meitat fadrins i un 40% casats separats, segons dades publicades en el *Bolletí de Premsa de la Delegació Diocesana d'Acció Social*. Ara bé, la immensa majoria sense cap lligam familiar.³⁶

Pel que fa a l'origen i temps de residència a Mallorca, cal apuntar que un 42% dels residents duïen menys de quatre anys vivint a Mallorca. La majoria havien recorregut diverses províncies de l'Estat espanyol sense arribar a situar-se. Quasi un 20% duïen més de 10 anys i, un altre 20%, més de 20 anys. Malgrat el temps, cap d'ells havia aconseguit una integració social i laboral.

La quasi totalitat dels residents havia treballat en diverses professions, sense arribar a assolir una continuïtat i cap especialització. Aquest fet explica el predomini absolut d'obrers de la construcció (50%) i hostaleria (44,79%). La seva condició d'immigrants, precisament a Mallorca en una època d'expansió econòmica, propicià que s'ocupessin en aquests sectors. Per tant, davant una regressió en l'economia turística, s'havien trobat de sobte sense lloc de feina.

Pel que fa a les causes per les que deixaren de fer feina, la meitat fou per acomiadament patronal, sense conèixer exactament les causes d'aquest acomiadament. Crida l'atenció que només un 5% havia declarat deixar la seva feina per l'alcoholisme. Això denota que la immensa majoria negaven la seva malaltia. A més, és molt possible que fora la causa directa o indirecta de perdre o deixar el seu lloc de feina. Aquest fet contrasta en què només un 20% declarava antecedents d'alcoholisme en els pares.

Un altre fet destacat, que demostrava l'abandonament administratiu al que estava sotmès el col·lectiu de marginats, era que el 79% dels residents no gaudien de cap tipus de subsidi. De fet, aquesta era una de les principals causes per les que residien a la comuna.

³⁶ *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 16, segona quinzena octubre 1980, "Comunicacions, font, notícies...", pp.5-7.

No podem oblidar que el 60% dels residents havien perdut un o els dos progenitors abans dels 12 anys, fet que propiciava tota una sèrie de mancances afectives i emocionals. Malgrat un 44,73% d'ells declarava que les relacions amb els seus familiars eren normals, també es constata que no existia un nivell d'acceptació familiar de la situació del resident. Només un 8% declarava sentir-se rebutjat per la família.

La totalitat dels residents havien estat internats a hospitals generals, la major part d'ells durant llargs períodes. Esdevingué significatiu que 16 dels 38 residents havien estat a la presó, encara que la majoria per delictes menors, com robatoris i bregues. A més, la majoria dels internaments en hospitals psiquiàtrics varen ser a causa de l'alcoholisme.

Des de l'entitat es tenia molt clar que la majoria dels residents tenien poques possibilitats de sortir de la seva precària situació i, més en concret, de la casa. Per tant, es plantejaren com millorar la casa a tots els nivells, sobretot en temes de salut i convivència. Dos cops per setmana hi anava el metge de capçalera, derivant a l'especialista quan el cas ho requeria.

La comuna des Puig des Bous va seguir funcionant com a projecte integrat a l'Associació Marginats la Sapiència, com bé veurem en el proper capítol.

2.4. LA COOPERATIVA TREBALL-SALUT LA SAPIÈNCIA

La seva constitució ve precedida per tot un procés de maduració intern i extern per part del Col·lectiu La Sapiència. Conseqüentment, a l'assemblea general del 6 de febrer de 1980 ja es parlava de constituir una empresa de neteja. Al mateix temps, s'iniciaren i s'intensificaren els contactes amb el regidor de vies i obres de l'Ajuntament de Palma.

Jurídicament, la cooperativa es constituí el dia 27 d'agost de 1980. El primer contracte de neteja i desbrossament del bosc de Bellver s'inicià el 7 d'octubre de 1980 i finalitzà a finals del mes de març de 1981. Mentre que el segon contracte amb l'Ajuntament de Palma començà l'1 de juliol de 1981 i acabà el mes de febrer de 1982. Per aquest motiu, en l'actualitat la Fundació té els Grups d'Inserció denominats Bellver.

El grup d'homes que assistiren era al voltant de 15, treballant quatre hores els matins de dilluns a divendres. Sens dubte, la clau de l'èxit del desenvolupament del treball fou la perseverança diària del mateix monitor.

Malgrat tot, la reunió de constitució de la cooperativa es produí el dia 17 de maig de 1980 a la que hi assistiren les persones que a continuació esmentam: Jaume Santandreu Sureda, Pedro Calleja Balaguer, Felisa Sucunza Sopena, Antoni Garau Garau, Joana Santandreu Sureda, Teresa Nadal Casasnovas, Miquel Mascaró Crespí, Sebastiana Rigo Pons, Francisco Fuentes Martínez, Bartomeu Torrens Torres, Jeroni Fito Cantó, Miquel Barceló Miralles, Josefa Mª Sampredro Rado, Bartomeu Bennàssar Vicens. Aquest darrer fou el seu gestor i promotor.³⁷

37 AFLS. Llibre d'actes Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. "Reunió de constitució de la Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència", 17 de maig de 1980, 2f.

L'assemblea extraordinària de l'11 de juny de 1980 va servir, entre d'altres coses, per nomenar el primer consell rector de la cooperativa. La seva composició fou la següent: Antoni Garau Garau, com a president; Miquel Barceló Miralles, com a vicepresident; com a secretària a Joana Santandreu Sureda; el càrrec de tesorer fou per a Jerónimo Fito Cantó; i, finalment, Jaume Santandreu Sureda, com a vocal.³⁸

Més tard, concretament el 14 d'octubre de 1980, el consell rector va nomenar tres consellers-delegats solidaris amb poders mercantils per a representar la societat cooperativa, tal i com establia l'article 60 de la Llei General de Cooperatives. Aquests foren Jeroni Fito Cantó, Antoni Garau Garau i Bartomeu Torrens Torres. Les seves funcions eren les següents:³⁹

PRIMERO: Administrar y dirigir los asuntos mercantiles de la Sociedad, con especiales facultades para ejercer el comercio y los servicios de todas clases, propios de la Sociedad Cooperativa, por los precios y con los pactos y condiciones que estipulen, formando al efecto, toda clase de facturas, recibos de entidades, libramientos y cartas de pago, con todas las facultades propias del tráfico sin limitación alguna.

SEGUNDO: Expedir o librar, adquirir, enajenar, descontar, avalar, endosar, aceptar, cobrar y pagar letras de cambio, pagarés, cheques, talones o cualesquiera títulos o documentos de crédito, de dinero, mercancías o de bienes.

TERCERO: Gestión y reclame ante las autoridades, funcionarios y corporaciones y centros públicos, la incoación, tramitación, reconocimientos y resolución de los expedientes administrativos que afecten a la Sociedad Cooperativa, así como todo lo relativo a las cuestiones fiscales, tributarias, relacionadas con la Cooperativa.

La realitat de Can Gazà i Puig des Bous va empènyer decidivament a la seva creació. A cada centre hi havia un petit grup que estava ocupat amb les feines de la casa, a més dels treballs

38 AFLS. Llibre d'actes Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. "Assemblea extraordinària Societat Cooperativa Limitada Treball-Salut La Sapiència, 11 de juny de 1980, 2v.

39 AFLS. Llibre d'actes Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. "Reunió extraordinària Consell Rector", 14 octubre de 1980, 4f-4v.

manuals. La resta patia una angoixa i frustració pel fet de no trobar feina i no poder col·laborar amb la casa econòmicament. L'objectiu era aconseguir una feina més estable per a aquestes persones que seguien un procés de recuperació. Estava demostrat que aquests homes quan feien feina milloraven, no estaven tan capficats en la seva problemàtica, a la vegada que es sentien útils i capaços de fer coses positives pels altres.⁴⁰

Segons un informe presentat a l'Ajuntament de Palma el maig de 1981, els assoliments de la cooperativa foren diversos. Es va demostrar que el treball era una gran teràpia. A més, si era a l'aire lliure constituïa una font de salut. I la millor motivació per a què un obrer abandonés la beguda. Amb el treball cooperativista s'assolí una responsabilitat concreta i directa ja que va fomentar la solidaritat entre els mateixos companys; una solidaritat concreta amb els més dèbils degut que tots cobraven per igual, mentre cada un treballava a mesura de les seves forces. No debades, la cooperativa possibilità l'assoliment d'una dignificació personal. El marginat s'allunyà de l'almoïna i d'esperar-ho tot de la beneficència, operant així un canvi d'imatge vers la resta de la societat. En definitiva, posava de manifest que tota aquesta tasca no hagués estat possible sense un grup de monitors molt compromesos i la tasca comunal desenvolupada a n'es Puig des Bous i Can Gazà. Aquest fet, permetia als homes no estar els horabaixes a una pensió tots sols i matant les seves hores d'avorriment en un bar. L'informe també posava de manifest que era una tasca que s'acabava d'iniciar i que, per tant, s'havien de reforçar les seves infraestructures humanes i materials.⁴¹

Un altre informe, signat el mes d'abril de 1983, plantejava una valoració més profunda del que significà el treball-salut dins el Col·lectiu La Sapiència. Una vegada finalitzat el quart contracte de treball a Bellver, s'havia estabilitzat el programa en uns 20 homes i el mateix grup de monitors. No es considerava l'únic treball possible, ni s'estava obligat a fer-ho. Per tant, esdevingué imprescindible crear altres treballs-teràpia. El treball a Bellver també havia permès crear bons vincles amb la policia que hi estava destinada. Les notes negatives foren la manca de publicitat i ressonància social del projecte, i les dificultats d'inversions a les que hi hem de sumar una

40 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 15, primera quinzena octubre 1980, "Comunicacions, fonts, notícies... Cooperativa Treball-Salut La Sapiència", pp. 5-6.

41 *La Cooperativa Treball-Salut, una experiència positiva*, maig 1981, 3 fulls mecanografiats. Arxiu personal de Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens.

legislació que no afavoria les cooperatives petites. Malgrat tot, s'havien aconseguit tota una sèrie de mitjans com una serra mecànica, un camió per dur-se'n els feixos, eines, una furgoneta, entre d'altres, cosa impensable quan s'engegà la cooperativa.⁴²

Doncs bé, la feina d'acondicionament i neteja del Bosc de Bellver era molt adequada per a aquests homes. No era una finca que requerís un gran esforç físic, tampoc gaire especialització i, endemés, una feina que permetia estar en contacte amb la natura. Era una feina adequada perquè es feien quatre hores de feina cada dia. Així, s'adequava al ritme i a l'esforç físic a què podien respondre com, també, permetia fer feina a més quantitat de persones en situació d'exclusió que la precisaven com a teràpia per aconseguir llur salut.⁴³

Des de ben aviat, els cooperativistes se n'adonaren que el treball no sols era una eina terapèutica individual, sinó que també ho era a nivell social i públic canviant la imatge que tenien de ganduls i malejats per la de persones responsables i dignes.⁴⁴ De fet, ho expressaven en els termes que a continuació segueixen: "Tornam constatar que la nostra Cooperativa és un medi de creació de llocs de feina des de baix i és, sobretot, un medi per la recuperació de la salut psíquica, física i social dels homes que la fan. Així, n'és una prova que la millor medicina és un treball digne, rehabilitador, adequat, solidari, ...".⁴⁵

De totes maneres, no tot era un jardí de roses. Les altes i baixes en la cooperativa eren constants i es succeïen de manera molt ràpida. Aquest fet, els permeté comprendre amb més nitidesa les dificultats per una reinserció total dels marginats socials. Al mateix temps, no obstant, els empenyia a no desistir, a emprendre amb noves forces el camí i la tasca i de demanar-se i demanar a tots més responsabilitat i a fonamentar més seriosament els intents de reinserció.

Després de dos anys dels seus inicis, la cooperativa era deficitària econòmicament, malgrat el suport de la Delegació Diocesana d'Acció Social, Atur-Habitatge, Caixa d'Estalvis Sa Nostra

42 *Una valoració del treball-salut dins el Col·lectiu la Sapiència*, abril 1983, 1 full mecanografiat. Arxiu personal de Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens.

43 AFLS. Llibre d'actes Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. "Assemblea extraordinària", 10 de juliol de 1981, 6f-6v.

44 AFLS. Llibre d'actes Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. "Assemblea General Ordinària", 15 de març de 1982, 7f-7v.

45 AFLS. Llibre d'actes Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. "Reunió Consell Rector", 15 d'octubre de 1982, 8v.

i del Col·lectiu La Sapiència.⁴⁶ No obstant això, els cooperativistes consideraven que el treball era imprescindible com a eina de salut i les finalitats terapèutiques havien d'estar per sobre les qüestions econòmiques i de finançament.

A l'inici de l'any 1984 es diversificà el treball terapèutic de la cooperativa amb la posada en funcionament d'un taller de fusteria instal·lat al Puig des Bous. Malgrat ser deficitari, molts dels seus treballs anaren a diferents serveis i centres del Col·lectiu La Sapiència.⁴⁷

El 30 d'abril de 1984, Antoni Garau Garau causà baixà de la cooperativa i, per tant, deixà la presidència de la cooperativa, tot al·legant motius personals. El substituí Francesc Josep Cerdà, que havia entrat com a cooperativista feia pocs mesos, més concretament l'1 de desembre de 1983.⁴⁸

Quina era la situació de la cooperativa quan es va crear l'Associació Marginats-La Sapiència el 9 de juliol de 1984? A l'assemblea general ordinària de 20 de març de 1984, els membres de la cooperativa expressaven que s'estava fent un bon camí cap a l'autonomia econòmica, malgrat el dèficit encara hi era present. Es remarcava que havia disminuït considerablement, en referència a anys anteriors, l'ajuda econòmica rebuda a través d'instàncies eclesials i, sobretot, del Col·lectiu La Sapiència. També es feia notar que hi havia hagut una forta quantitat destinada a despeses per reparacions extraordinàries de la furgoneta DKW. Finalment, constataren que era durant tot el seu exercici com la cooperativa anava invertint i destinant, en tot el possible, uns doblers en educació i obra social, ja que tal era la tasca que duia a terme: una teràpia educativa acompanyant un procés de recuperació i reinserció socials de marginats que tenien aquesta voluntat.

46 AFLS. Llibre d'actes Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. "Assemblea General Ordinària", 31 de març de 1983, 9v-10f.

47 AFLS. Llibre d'actes Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. "Assemblea General Ordinària", 20 de març de 1984, 11v.

48 AFLS. Llibre d'actes Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. "Assemblea General Extraordinària", 3 de maig de 1984, 12f.

2.5. L'ALBERG DE TRANSEÜNTS DE CAN PERE ANTONI

El mes de juliol de 1981, l'Acolliment La Sapiència havia tancat les seves portes. Des del mes de març de 1979, el Col·lectiu La Sapiència venia reivindicant la necessitat de crear un centre de transeünts. Com ja hem vist, aquesta es feu ben explícita en el manifest que es publicà després de la permanència de tres dies a la Plaça Major de Palma.

L'octubre de 1980, des del *Bolletí de Premsa de la Delegació Diocesana d'Acció Social* es rebia amb alegria i entusiasme la notícia que l'Ajuntament de Palma obriria en breu un alberg per a transeünts, "...servicio de que tan necesitada ha estado nuestra ciudad durante tantos años, dado que en Mallorca la característica más acusada, en cuestión laboral, es la de crear puestos de trabajo temporero...". I afegeix que "...apoyamos a cuantos hagan factible el proyectado albergue y les urgimos a que dicho proyecto tenga carácter prioritario, pues el largo y duro invierno laboral ha comenzado ya y la temperatura nocturna no permite pasar una noche a la intemperie impunemente".⁴⁹

No obstant això, a finals de l'any 1980, des de la Delegació Diocesana d'Acció Social encara se'n feien creus que no s'hagués posat en funcionament l'alberg.⁵⁰ Davant la situació d'emergència social per a persones aturades sense subsidi, "...sabemos que existe una normativa municipal, según la cual, cada municipio tiene la obligación de poner a disposición del pueblo un albergue de transeúntes".

No fou fins el dia 26 de juny de 1981 que l'Ajuntament de Palma, en sessió plenària, reconegué que atendre les persones que estan en el carrer era de la seva competència, que els sense llar

49 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 16, segona quinzena octubre 1980, "Comunicacions, fonts, notícies.. Albergue para transeúntes", p. 4.

50 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 19, primera quinzena desembre 1980, "Comunicacions, fonts, notícies...Urgente: albergue de transeuntes", p. 4.

també eren ciutadans de ple dret. Aquest reconeixement va venir acompanyat d'un compromís d'ajut econòmic i seguiment de la problemàtica. A tal efecte, hem de puntualitzar que la pressió de la Delegació Diocesana d'Acció Social havia fet el seu efecte. Les negociacions amb l'Ajuntament no foren fàcils, però davant l'emergència i el fet que l'Acolliment La Sapiència havia tancat definitivament propicià que, des de la delegació, s'acceptés l'acord. Cal remarcar que l'ajuntament no feu cas de la reclamació d'un alberg durant el curs 1979-1980, emprant l'argument que a Mallorca no es ve de pas. Així doncs, el 15 de juny de 1981 s'aprovaren les bases que establí l'Ajuntament de Palma amb l'objecte de col·laborar amb la Delegació Diocesana d'Acció Social en la promoció d'un alberg de transeünts. L'ajuntament es comprometia a una aportació anual de 6.700.000 pessetes, de les quals 4.200.000 serien per a despesa de personal, i la resta a despeses de millora de les instal·lacions i el seu manteniment. L'equip responsable estava integrat per un assistent social, un metge, quatre monitors i un encarregat d'economia i neteja.⁵¹

Dit i fet, el dia 5 d'octubre de 1981 obrí les seves portes l'alberg de transeünts de Can Pere Antoni, a l'antic noviciat de les germanes trinitàries del carrer Joan Maragall de Palma, i just devora el centre escolar El Temple, també dirigit per la mateixa congregació. El binomi escola i marginació no acabava de maridar. Finalment, el claustre de professors i la junta de l'associació de pares del col·legi de les trinitàries acceptà oferir un lloc d'alberg als marginats de la Sapiència. Malgrat tot, el projecte s'executà amb l'oposició d'un grup de pares.

L'alberg es posà en funcionament amb la col·laboració entre l'Ajuntament de Palma i la Delegació Diocesana d'Acció Social. La premsa local se'n feu ressò: “... *En él y durante un plazo máximo de veinte días, se acogerán a personas sin medios económicos ni lugar en que albergarse o que sufran algún tipo de marginación. En este tiempo se intentará buscar una solución a sus problemas, encauzándoles hacia la institución y lugar de trabajo más adecuado*”.⁵² La limitació del temps establert per a tots motivava que les persones cerquessin una solució als seus problemes. No obstant això, en alguns casos fou necessària una certa flexibilitat a la norma.

51 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 33, juliol 1981, “Veu de la delegació. Bases que establece el Ayuntamiento de Palma al objeto de colaborar con la Delegación Diocesana de Acción Social en la promoción de un albergue de transeúntes”, pp. 3-4.

52 ROQUE, Joana Maria. “Ayer abrió sus puertas el centro de transeúntes de Palma”, *Diario de Mallorca*, 6 octubre 1981, p. 15.

Allargant així el temps d'estància en el cas de famílies, dones desvalgudes, vells que no eren acceptats a cap altre centre i persones que estaven a punt de sortir cap a la península o d'ingressar a un altre centre.

La selecció de les persones a l'entrada es feia aplicant en equip uns criteris bàsics, després del diàleg amb la persona i tenint en compte la seva problemàtica. Els criteris eren els que a continuació segueixen. La carència de mitjans econòmics o que rebessin pensions insuficients per a viure. Hi hem d'afegir, l'absència d'habitatge i que fossin persones majors de 25 anys, amb l'excepció d'atendre joves menors d'edat quan l'alberg Oscar Romero estava ple, o si els joves venien amb familiars adults, evitant així la seva separació.

Les persones acollides havien de seguir tota una sèrie de normes internes com eren fer el llit, respectar l'edifici, els companys i els monitors, no entrar beguts, ni entrar ampolles de vi ni altres drogues. Encara que es contemplava l'expulsió temporal o definitiva pel seu incompliment, en cap cas es va aplicar una expulsió definitiva.

Durant el seu primer any de funcionament, proporcionà ajut a més de 800 persones. Els principals problemes dels seus visitants eren l'atur i la manca d'habitatge.⁵³ Es poden establir tres grups de persones que passaren per l'alberg: persones amb problemàtiques transitòries; persones amb problemàtica psicosocial crònica; i, finalment, persones sense cap problemàtica específica.⁵⁴

D'entre els primers, cal destacar els aturats, immigrants vinguts de la península en la recerca de feina, famílies procedents de la península que s'havien dirigit a l'alberg amb motiu de desnonament del seu habitatge i dones separades o fadrines, en ocasions amb fills, en la recerca de treball i habitatge.

Les casuístiques de persones amb problemàtica psicosocial crònica eren diverses. En general, es podien definir com a homes i dones sotmeses a situacions de marginació profunda com a conseqüència del seu alcoholisme i/o drogoaddiccions. Algunes d'elles havien estat rebutjades

53 RODRÍGUEZ, José María. “El alberg de transeünts de Can Pere Antoni cumplió su primer año de vida”, *El Día de Baleares*, 23 octubre 1982, p. 25.

54 *Informe Albergue transeúntes Can Pere Antoni*, sense data, p.1. Arxiu personal de Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens.

o donades d'alta a diverses institucions (psiquiàtric, Hospital General, Llar d'ancians, presó, entre d'altres) i de centres de La Sapiència.

Un darrer grup, minoritari, era l'integrat per turistes sense recursos econòmics i joves sense recursos ni cap projecte de vida.

Analitzem a continuació les estadístiques dels tres primers mesos de vida (octubre, novembre i desembre de 1981).⁵⁵ Passaren per l'alberg un total de 163 persones: 144 homes, 9 dones, 5 infants i també 5 famílies. Les seves edats oscil·laven principalment entre 25 i 44 anys. De fet, els menors de 25 anys eren dirigits a l'alberg de joventut Oscar Romero, també subvencionat per l'Ajuntament de Palma. La majoria procedia de la península, especialment d'Andalusia i Castella. Els nascuts a les Illes Balears eren minoria. La seva professió més habitual era la branca de construcció i hoteleria. Eren majoritàriament residents ja que duïen entre 1 i 19 anys de permanència a l'illa, i alguns des de sempre. A més a més, les problemàtiques més peremptòries i freqüents eren l'atur laboral (91%), desarrelament familiar (62%) i la toxicomania alcohòlica (48%). De fet, en quasi una tercera part dels acollits, aquesta problemàtica era tan intensa, que havia determinat un estat de marginació profunda.

Per una banda, la proporció de famílies, dones i nins que havien passat per l'alberg va ser baix, però amb una problemàtica greu i urgent. D'altra banda, de les 89 persones que havien tingut que anar-se'n al carrer per haver passat els vint dies reglamentaris a l'alberg, 55 hi estaven sense tenir cap perspectiva de solució. Només 34 d'elles tenien una feina en condicions precàries. D'aquestes, 17 foren contractades durant 15 dies per la Junta del Port; 11, també durant 15 dies, per a treballs comunitaris a través del Consell Insular de Mallorca; i, finalment, 3 s'integraren a la Cooperativa Treball-Salut La Sapiència.

L'octubre de 1982, un any després de la seva inauguració, l'alberg havia acollit a 615 persones, essent el 83,4% homes i el 16,6% dones. La seva procedència i problemàtiques eren les mateixes que hem destacat a l'anàlisi estadístic anterior.⁵⁶

55 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 42, primer quinzena gener 1982, "Comunicacions, fonts, notícies... Can Pere Antoni", pp.4-5.

56 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 59, primer quinzena novembre 1982, "Comunicacions, fonts, notícies,... Can Pere Antoni", p.5.

2.6. L'HOSPITAL DE NIT. UN MODEL MIXT, ASSISTENCIAL I SANITARI

Un fet luctuós, com fou la mort de fred d'un marginat a la Plaça de Santa Eulàlia a les acaballes de l'any 1981, molt a prop de la Casa de Socors, depenent de l'Ajuntament de Palma, propicià que el col·lectiu de marginats es tornés a tancar al Palau del Consell General Interinsular exigint, altre cop, poder fer ús d'unes estances de la Casa de la Misericòrdia. Aquest fet i la resposta institucional positiva motivà que el dia 21 de desembre de 1981 s'inaugurés oficialment l'Hospital de Nit, en el convent que les Filles de la Caritat havien ocupat a l'edifici de la Misericòrdia.

Inicialment, s'obrí oferint 38 llits d'acollida i 6 d'infermeria, encara que ben aviat es passà a 15. S'hi atenien homes sense família o sense relació continuada i profitosa amb ella; sense feina o amb grans dificultats per aconseguir-ne, atesa la seva escassa qualificació professional i la seva salut malmesa; i sense subsidi d'atur i amb poca o nul·la capacitat d'autoesment per tot plegat. De fet, l'atenció integral als acollits juntament amb l'estreta relació amb un hospital el convertiren en una iniciativa pionera a l'Estat espanyol.

Després de dos mesos de funcionament, es constatava que "els homes han respost a les exigències de la casa i han col·laborat fins el punt d'aconseguir un clima de companyerisme... a través dels controls mèdics, de les assemblees setmanals i de la cura assenyada de la infermeria". Tot plegat, s'ha propiciat la creació d'una "dinàmica de superació i recuperació" i "així s'ha allunyat la bubota de l'estancament i la por de què fos impossible ajudar eficaçment els marginats profunds...". A més, "la infermeria de l'Hospital de Nit s'ha mostrat com lloc adequat per a la desintoxicació alcohòlica, pas previ per a la deshabituació que es faria a altres llocs com per exemple Puig d'Es Bous o Can Gazà".⁵⁷

57 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 45, segona quinzena febrer, 1982. "Idees i dades a l'abast: Hospital de Nit, pp. 5-6.

Entre el 23 de desembre de 1981 i el 16 de febrer de 1982, es produïren un total de 35 ingressos, provinents 5 de l'Hospital General, 2 d'urgència i 28 de l'alberg de transeünts de Can Pere Antoni. I un total de 10 sortides cap a llocs diversos: 2 família, 1 treball, 1 retorn a la seva terra, 1 Puig des Bous, 1 Caubet, 1 Psiquiàtric, i 3 que no era el seu lloc adequat. Dels 35, 23 eren andalusos, 6 castellans, 3 mallorquins, 2 valencians, un català i un galleg. Pel que fa al seu estat civil, 25 fadrins, 9 casats-separats i un vidu. Mentre que l'alcoholisme, la broncopatia i l'hepatopatia cròniques eren les patologies més freqüents detectades entre els homes ingressats.⁵⁸

En els primers setze mesos del seu funcionament s'havia assolit el gran objectiu proposat inicialment que era que l'Hospital de Nit fos una casa de salut i no un lloc on anar a morir. La majoria dels ingressos procedien de l'alberg de Can Pere Antoni (66%), essent la resta, o antics coneguts de La Sapiència, o procedents de l'Hospital General. Es va produir qualche cas aïllat d'ingrés per petició de l'ajuntament de qualche poble. L'edat mitjana dels ingressos fou de 50 anys, edat avançada per pensar en una curació com a reinserció social. S'apostà per la possibilitat d'una recuperació dins una comunitat o petits grups a pisos. Cal apuntar el baix nivell cultural dels homes atesos, només un 14% sabien llegir i escriure correctament. Per tal motiu, la participació a les assemblees era molt pobra.

Pel que fa a la seva procedència, només el 15% eren mallorquins. La resta eren de fora de l'illa. D'aquests, cal ressenyar que únicament el 13% duïen a l'illa menys de cinc anys, i que la majoria (59%) portaven més de 15 anys de residència a Mallorca.

Hi havia un alt percentatge de patologia associada a l'alcoholisme i tabaquisme, cosa que dificultava enormement la seva recuperació. El personal es coordinava emprant un diari en el que s'anaven anotant totes les incidències. Després del primer any de funcionament, s'havien assolit objectius puntuals d'hàbits higiènics com dutxar-se, rentar-se les dents, usar el pijama, entre d'altres, i d'hàbits de convivència com eren el no fumar en les habitacions, no entrar-hi menjar i respectar el so de tothom.⁵⁹

58 Idem anterior, p. 6.

59 *Resumen de 16 meses del Hospital de Nit*, 4 fulls mecanografiats. Arxiu personal de Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens.

L'esperit reivindicatiu fruit de la capacitat de llegir la realitat que els envoltava es feu ben palesa a principis de l'any 1983 quan, fruit de l'experiència de l'Hospital de Nit, es reivindicà l'apertura d'un menjador, d'un hospital de nit per a dones marginades profundes, de tallers ocupacionals i d'una hostatgeria on s'hi poguessin albergar els premarginats.

Ben aviat, es va constatar que la infermeria no era suficient per a dur a terme un procés de rehabilitació de les persones ateses. Per tal motiu, es creà la comuna de Son Ribes. Aquesta completà els tres nivells que adquirí l'Hospital de Nit en el tercer any de la seva existència. La formació de la comuna s'inicià de forma progressiva a partir de quatre homes que feia més d'un any que convivia a la infermeria. A aquest nucli inicial, se li foren sumant persones fins a formar un grup de nou. Aquest procés durà sis mesos aproximadament. De fet, s'intentà que tots els homes es coneguessin entre ells, sobretot en la seva època d'ingesta d'alcohol, amb el motiu d'evitar que a Son Ribes creessin una imatge irreal d'ells mateixos, i sobretot per a què l'abstenció mútua fora un al·licient.⁶⁰

Els sistemes terapèutics emprats a Son Ribes, no partiren d'una estructura rigorosament científica, sinó que s'aprofitaren tots aquells elements inherents al fet social i més assequibles a les possibilitats de l'equip i dels homes atesos. Els més destacats foren els següents: l'hàbitat físic, que permetia disposar d'espais comuns i a la vegada habitacions individuals; la vida en comú com a clau de l'èxit del projecte; assemblees setmanals per a poder valorar els ritmes de cada un i sentir-se escoltat com a part d'un projecte comú; la teràpia ocupacional per a poder recuperar les facultats i la disciplina laboral; l'anàlisi d'orina per a recordar als homes que vivien en una casa de salut; i, finalment, l'actitud dels monitors que intentaven interferir el menys possible en el desenvolupament de la vida de la comuna.⁶¹

L'altra pota del projecte de l'Hospital de Nit era la Sala General que basava la seva metodologia en tres grans apartats. Per una part, les reunions d'equip. Per altra banda, les assemblees. I, per acabar, l'actitud personal del monitor com a figura terapèutica. A les reunions

60 *Memoria de la Comunidad Terapéutica de l'Hospital de Nit / Son Ribes entre noviembre de 1983 y septiembre de 1984*, p. 1. Arxiu personal de Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens.

61 Idem anterior, p. 2.

d'equip es tractaven temes com les persones internes i externes, les normes, la preparació de l'assemblea, les comunes terapèutiques, els projectes de futur, entre d'altres. A l'assemblea es tractaven els temes abans citats, a més d'altres temes d'interès com la higiene personal, l'agressivitat, les normes de la infermeria, la solidaritat de classe i l'alcoholisme. Pel que fa a l'actitud dels membres de l'equip, es considerava que podia denominar-se terapèutica a nivell teòric. L'entrada de nous monitors va suposar en part l'abandonament per manca d'experiència d'aquest paper terapèutic, suplert per l'actitud vocacional.

Així doncs, durant el curs 1983-1984, l'Hospital de Nit va atendre 125 homes, dels quals 73 eren de nou ingrés. Dels 77 residents donats d'alta, 30 tornaren al carrer. De fet, per fer front a aquesta realitat, des de l'Hospital de nit es proposà que en dos mesos s'iniciés el refugi com a resposta per a totes aquelles persones que dormien al carrer. Aquest repte no fou assolit. D'altres sortides, més concretament 28, foren cap a comunitats terapèutiques de La Sapiència, 11 a Son Ribes, 13 a Can Gazà i 4 al Puig des Bous.

La meitat dels residents eren fadrins, entre 40 i 50 anys, tenien una discapacitat i es trobaven en una situació d'atur crònic. El problema s'agreujava quan el 80% eren alcohòlics. Per tant, s'abandonà la idea de reinserció social com a solució a la seva problemàtica i s'optà per una recuperació progressiva. Doncs bé, el perfil humà del candidat a l'Hospital de Nit era el següent: analfabet, del sector serveis, fadrí, en atur crònic i sense possibilitat de reinserció social.⁶²

Finalment, cal mencionar que en tres anys l'Hospital de Nit i, especialment, la infermeria estava col·lapsada de manera constant i les sortides a comunitat terapèutica també estaven bloquejades. Això explica que, entre les propostes de futur, es plantegés el projecte educacional de Es Carritxó i un acolliment de repòs.

62 Hospital de Nit. Informe octubre 1983-octubre 1984, p. 6. Arxiu personal de Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens.

2.7. CAMPANYES AMB ALTRES ENTITATS DE L'ESGLÉSIA DE MALLORCA

Hem vist com el Col·lectiu La Sapiència, en els seus inicis, fou agombolat dins Càritas diocesana, adoptant poc després una situació d'autonomia i d'identitat pròpia sense cap tipus de reconeixement jurídic. La necessitat i la voluntat de participar amb altres entitats d'Església o no per a l'assoliment d'objectius comuns fou una constant al llarg d'aquesta etapa primera i formativa. L'atur, la manca d'habitatge, el desarrelament cultural i de classe foren les problemàtiques més urgents que els uniren.

Així doncs, cal recordar la campanya “Marxa del Treball i la Cultura” que, organitzada per l'Assemblea d'Aturats, el Poble Gitano i La Sapiència, donà la volta a la Part forana, acabant a Lluç, com a símbol de les essències mallorquines. Aquesta es va desenvolupar durant el mes d'octubre de 1978 i consistí en la desfilada en fila índia de 25 aturats de Mallorca. Per cada localitat que passaven es repartien unes octavetes explicant el greu problema de l'atur.

L'originalitat d'aquesta acció, la posà de manifest un article de Pere Sampol a *Mallorca Socialista*, en els termes següents: “...El problema de l'atur, després d'aïllades manifestacions que no havien aconseguit arribar al públic, s'ha posat d'actualitat i mostrat amb tota la seva cruesa gràcies a l'esforç d'aquests homes que han recorregut Ciutat i la majoria dels pobles explicant a la gent els seus problemes i reivindicacions... Tasca difícil la que s'havien proposat aquests marxaires... I, potser, adoptaren una postura desesperada, però que fins ara dona resultat, sortir al carrer, aficar-se per un moment dins el pensament dels mallorquins...”.⁶³

63 SAMPOL, Pere. “La marxa dels aturats”, *Mallorca Socialista*, novembre 1978, p. 8.

La marginació com a tal estigué ben present a la Setmana de Passió del Nostre Poble que es desenvolupà entre el 24 i el 30 de març de 1980. Fou organitzada conjuntament per La Sapiència, Justícia i Pau, Comunitats de Base i Clubs d'Esplai. Aquesta consistí en la permanència a la Plaça Major de Palma, repartint un manifest diari sobre cada un dels camps de la marginació: nins, joves, vells, malalts mentals, presos, marginats socials i poble mallorquí. Només es va celebrar durant aquell any i es repartiren un total d'un 70.000 manifestes. Es tractava de cridar l'atenció a la societat mallorquina sobre les problemàtiques dels col·lectius marginats o susceptibles d'esser-ho. Cal apuntar que va ser la primera vegada que un grup de cristians, com a tal, en nom propi, va donar la cara al carrer de la seva fe.⁶⁴

En el manifest signat per grups de Comunitats Cristianes de Mallorca, Preveres del Primer Dimarts, Grup d'Esplai de Mallorca i Escola de l'Esplai, Parròquies de barriades, Grup Cristià d'Objectors de Consciència i Delegació Diocesana d'Acció Social, es denunciaven les contradiccions dels qui, d'un manera o altra, es denominaven cristians, assenyalant que “les nostres misses seran una comèdia, mentre deixem al nostre costat persones sense pa, ni casa, ni treball”.⁶⁵

La darrera gran acció compartida amb altres entitats d'Església abans de convertir-se en associació fou, sens dubte, l'acció solidària Atur-Habitatge. Aquesta fou dissenyada amb Càritas de Mallorca i Justícia i Pau i coordinada per la Delegació Diocesana d'Acció Social. Es començà a implementar el mes de març de 1982 amb una carta del bisbe de Mallorca, Teodor Úbeda Gramage, en la que animava a tots el cristians i a totes les comunitats de l'Església de Mallorca a donar suport a aquesta acció que cridava directament a l'amor i a la comunicació de bens.

L'acció s'estructurà en dos eixos fonamentals. Per una banda, un servei mentalitzador d'informació i documentació que a la vegada era instrument de mobilització i pressió. I, per altra banda, un fons d'ajuda i solidaritat.⁶⁶

64 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 6, primera quinzena abril, 1980, “Veu de la delegació. Valoració de la Setmana de Passió del Nostre Poble”, p. 2.

65 Manifest Setmana de Passió del Nostre Poble, 24-29 març 1980, p. 2.

66 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 47, segona quinzena març 1982, “Comunicacions, fonts i notícies. Acción Solidaria Paro-Vivienda”, p. 4.

Per a la tasca de mentalització i conscienciació s'oferiren tota una sèrie de documents informatius sobre l'atur i qüestions relacionades, elaborats en un estil planer i popular, per autors diversos o grups, com per exemple economistes, grups d'aturats amb subsidi, joves sense feina, associacions de veïns, entre d'altres. Aquests, anaven dirigits a l'administració, a creients i als mitjans de comunicació social. L'objectiu de la tasca informativa era activar la participació ciutadana en la recerca de solucions i comprometre a l'administració a prendre les mesures pertinents.

Quant a la campanya mentalitzadora, cal afegir que durant els mesos d'abril i maig de 1982 s'envià un tríptic explicatiu a 109 centres escolars de la diòcesi, 60 privats i 49 públics, i se'n repartiren un total de 24.705.⁶⁷

Envers el fons d'ajut i solidaritat, cal dir que es tractava d'una recollida de doblers feta mitjançant una sèrie de camins o sistemes: campanya de quaresma de l'any 1982; lliurament d'un dia de sou al mes o la paga extra de juliol o Nadal; donatius ingressats a un compte corrent; subscripcions al fons d'ajut; lliurament del 3% dels ingressos setmanals o mensuals de famílies i comunitats; compromís anual o mensual de pagar un desnonament o uns lloguers; i, per últim, el 5% dels ingressos de les parròquies amb més recursos.⁶⁸

Des del mes d'abril fins a l'octubre de 1982, des d'Atur-Habitatge es varen atendre 72 casos, dels quals pogueren donar resposta a 47. S'havien ingressat 2.643.368,74 pessetes, mentre que la despesa va ser de 2.219.095 pessetes que s'adreçaren a desnonaments, lloguers, ajudes a famílies, entrades de lloguer, préstecs i foment del cooperativisme i compra d'eines.⁶⁹

67 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 53, segona quinzena juny 1982, “Acció Solidària Atur-Vivenda”, p. 6.

68 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 47, segona quinzena març 1982, “Comunicacions, fonts i notícies. Acción Solidaria Paro-Vivienda”, p. 5.

69 *Bolletí de Premsa Delegació Diocesana d'Acció Social*, 57, primera quinzena octubre 1982, “Comunicacions, fonts, notícies. Acción Solidaria Atur-Vivenda”, pp. 3-4.

2.8. LA COMUNA TERAPÈUTICA DE SANT JERONI DE MURO, PROJECTE NO REALITZAT

Ben aviat, des del Col·lectiu la Sapiència, se n'adonaren de la marginació pròpia generada pel consum i dependència de les drogues. El drogoaddicte era una persona jove, normalment de menys de 35 anys, lligat al món de la delinqüència per a poder mantenir el seu estat i sotmès a una enorme càrrega de por per part seva i per part de la societat. La droga crea vertaders traumes familiars, laborals i socials.

La droga, amb tots els seus problemes i seqüeles, era una realitat a la Mallorca d'inicis dels anys vuitanta del segle XX. Tampoc hi havia cap infraestructura per ajudar al drogoaddicte i la seva família.

Doncs bé, des de la Delegació Diocesana d'Acció Social s'intentà donar la primera resposta organitzada. S'aprofità l'experiència que el col·lectiu ja tenia en el món de la marginació i en la vertebració de comunes terapèutiques. Per tal de fer viable el projecte, es concretà el seu finançament amb la col·laboració del Consell Insular de Mallorca, Caixa d'Estalvis i Pensions, el club Los Leones, el club Elsa, entre d'altres.⁷⁰

El projecte de comuna terapèutica estava molt ben pensat i estructurat. El seu pla d'actuació estava estructurat en tres nivells bàsics. En primer lloc, la informació dirigida a entitats de barri, com associacions de veïns i associacions de pares, a grups homogenis de professionals, com eren mestres, metges i monitors de carrer, i a tots aquells que d'una forma directa mantenien contactes amb drogoaddictes. En segon lloc, atenció a totes aquelles persones

70 *Proyecto para la formación de la Comunidad Terapéutica "Sant Jeroni" de Muro*, desembre 1982, p.3. Arxiu Personal de Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens.

que de manera directa o indirecta tenien problemes amb les drogues. La previsió era fer-ho a través de la teràpia grupal, grups d'orientació per a pares de toxicòmans i activitats culturals i recreatives amb drogoaddictes. I, en tercer lloc, el programa terapèutic integrat per un centre d'acollida i orientació, una comunitat terapèutica i centres de post-cura.

La manca de personal responsable especialitzat, la manca de finançament i el rebuig social al projecte provocaren la seva no posada en marxa. Encara que fora desestimat, l'Església de Mallorca tornà a ser punta de llança de projectes socials seriosos i necessaris dins el món de la marginació. Aquesta posà les bases de l'atenció de la drogoaddicció que l'Església, en col·laboració amb el Govern Balear, feu realitat a finals dels anys vuitanta.

3. L'ASSOCIACIÓ MARGINATS LA SAPIÈNCIA (1984-2000)

LA INSTITUCIONALITZACIÓ D'UN SERVEI
VERS L'EXCLUSIÓ SOCIAL

3.1. CONTEXT SOCIAL, POLÍTIC, ECONÒMIC I ECLESIAL

La irrupció de les administracions públiques autonòmiques i la necessitat de fermar i consolidar els projectes ja analitzats a l'anterior capítol, varen empènyer al Col·lectiu La Sapiència a dotar-se d'una estructura jurídica més estable a l'aixopluc de l'Església de Mallorca i del dret civil a través del registre d'associacions.

Des del punt de vista de l'acció social a l'Estat Espanyol, ens trobam en un període de consolidació del concepte d'assistència social, entesa aquesta com a una activitat pública desenvolupada per l'estat o altres entitats que pertanyen a l'estat i que està adreçada no només a re-

soldre problemes de pobresa, sinó de fer front a la necessitat.⁷¹ Tal i com assenyala Ballester, “domina la concepció d'uns serveis públics i gratuïts, planificats, programats i gestionats des del sector públic, tot i que necessàriament han d'estar vinculats a les tradicions ja desenvolupades des de la societat civil”, entre les quals s'hi troba l'Església Catòlica i, més concretament, el Col·lectiu La Sapiència.⁷²

No debades, es tractà de configurar un nou sistema, fonamentat en el dret de les persones, que implicava remoure les bases d'una acció social benèfica, paternalista i gracieble que havia estat la pràctica generalitzada durant el franquisme.⁷³

Certament, el tercer sector experimentà un creixement considerable durant el decenni dels vuitanta. Aquest va ser en part una resposta a la reconstrucció de la societat civil, iniciada a finals del franquisme, i també un resultat de la col·laboració entre l'Estat, el mercat i el tercer sector en la provisió de polítiques socials. A les Illes Balears es consolidaren les institucions autonòmiques i insulars que començaren a vertebrar polítiques socials d'acord amb el nou estat de dret social. Doncs bé, es va anar teixint tot un sistema públic de serveis socials impulsats per l'administració amb la necessària col·laboració d'entitats privades que ja existien i estaven plenament consolidades.

Davant la manca d'una llei estatal específica en matèria de serveis socials, cada comunitat autònoma, per les competències atribuïdes en els seus estatuts, feu la seva pròpia legislació. En el nostre cas, ens hem de referir a la Llei d'acció social de l'any 1987 impulsada per la Conselleria de Sanitat i Seguretat Social, essent el seu conseller Gabriel Oliver Capó.

Una fita cabdal en la configuració dels serveis socials a Mallorca fou la posada en marxa del Servei d'Acció Social del Consell de Mallorca que, ben aviat, es convertí en tot un referent

71 TIRAPU, Daniel. “Servicios sociales e Iglesia Católica. El caso de Andalucía”, *Ius Canonicum*, XLI, 82, 2001, p. 633.
72 BALLESTER BRAGE, Lluís. “Història dels serveis socials en el marc de les polítiques de drets socials. Les Illes Balears i Espanya”, *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, 44, juliol-desembre 2024, p. 101.
73 CARO BLANCO, Fernanda. “El segle XX: un llarg trajecte des de la beneficència al benestar social”, a PASQUAL, Aina (Coord). *De la beneficència a l'estat del benestar. Història dels serveis socials a Mallorca, S. XVI-XX*, Consell Insular de Mallorca, Departament de Benestar Social, Palma, 2011, p. 147.

inqüestionable en matèria de serveis socials. Així doncs, posà en marxa tres grans línies d’actuació, la primera adreçada a donar suport municipal, la segona dirigida a l’atenció social de determinats col·lectius vulnerables, entre elles persones marginades, i la tercera línia d’actuació consistí en donar suport tècnic als serveis socials municipals, recentnats a les Illes Balears.⁷⁴

Des del punt de vista econòmic, en el decenni dels vuitanta, l’illa de Mallorca experimentà l’anomenat segon boom turístic. La crisi de 1973 semblava un mal record i de 1986 a 1987 es passà de 4 a 5 milions de turistes.⁷⁵ De totes maneres, els processos marginadors provocats per l’atur no varen minvar. També en els anys vuitanta es mantingué encara més acusat el saldo migratori positiu, amb l’arribada d’immigrants arribats d’altres indrets que no procedien únicament de la península. S’inicià l’arribada de nouvinguts procedents del Magrib i de l’Amèrica llatina. Més endavant veurem com aquest fet sociològic tindrà conseqüències a La Sapiència.

Tot plegat, l’Església de Mallorca intentà donar una resposta evangèlica als problemes de marginació social existents a través d’accions i entitats coordinades per la Delegació d’Acció Social. En definitiva, l’Església volia que els anys vuitanta del segle XX, després dels anys de la litúrgia i de la catequesi, fossin els anys de la sensibilitat, de l’acció social i de la fraternitat.

74 Idem anterior, p. 153.

75 BARCELÓ PONS, Bartomeu. “Història del Turisme a Mallorca”, *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 50, XV, 2000, p. 44.

3.2. LA VERTEBRACIÓ SOCIAL I JURÍDICA DE L’ASSOCIACIÓ MARGINATS – LA SAPIÈNCIA (1984-1989)

L’any 1984 esdevé clau per a la consolidació i continuació dels serveis i cases de l’entitat. El 5 de juliol, el bisbe de Mallorca, Teodor Úbeda i Gramage, signà el decret aprovatori de l’associació. L’assemblea general constituent es realitzà el 5 d’octubre amb tots els membres de la novell associació, un total de 24.⁷⁶ D’aquesta manera, s’aconseguia el reconeixement jurídic eclesiàstic. Mentre que l’abril de 1985, es decidí iniciar els tràmits perquè l’Associació Marginats La Sapiència pogués assolir el reconeixement de la seva personalitat jurídica a nivell civil.⁷⁷ Aquest reconeixement s’aconseguí el dia 4 de juny del mateix any, quan l’associació quedà inscrita en el Registre d’Entitats Religioses del Ministeri de Justícia amb el número 2087-SE/C.⁷⁸

Els objectius primordials d’aquests estatuts foren els següents: acolliment i ajut; la promoció de presa de consciència activa; la tasca d’estudi; la voluntat de deixondir inquietuds; i, finalment, la solidaritat i el compromís.⁷⁹

76 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. “Assemblea General Extraordinària”, 5 octubre de 1984 2v-2f.
77 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. “Assemblea General”, 1 d’abril de 1985, 3v.
78 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. “Reunió de president i consellers de l’Associació de Marginats La Sapiència”, 26 de juny de 1985, 4f.
79 *Marginats La Sapiència (1973-1998)*, document mecanografiat, p. 4. Aquest document es troba a l’Arxiu de la Fundació La Sapiència. Es tracta d’un document de formació interna de l’entitat. També té un component identitari, ja que es va escriure en el moment en què es plantejava la dissolució de l’associació per a crear una fundació. Per tant, l’objectiu era mantenir ben viu l’esperit fundacional de l’entitat: servir els marginats socials.

En el moment de la seva constitució, l'associació comptava amb els serveis que a continuació esmentam: Hospital de Nit, Comunitat de Deshabitució de Son Ribes, Comunitat Terapèutica de Can Gazà, i la Cooperativa Treball-Salut. Com a novetat, cal destacar l'inici de l'efímer projecte experimental de pedagogia cultural de les illes Es Carritxó que tingué una durada d'un any, de juliol de 1984 a setembre de 1985. S'ubicà a la casa, pati i hort del que va ser, al llarg dels anys, convent i parvulari de les religioses franciscanes d'Es Carritxó, i amb altres possibilitats de cases, tafones i espais de conreu d'aquest mateix entorn. Així doncs, Es Carritxó fou el centre geogràfic de l'experiència “A la recerca de les nostres arrels”.⁸⁰

El projecte ambicionava sortir del “gueto” de la marginació, tot implicant el món educatiu de l'illa, sobretot mestres i estudiants. Al mateix temps que era un espai terapèutic pels homes de La Sapiència, havia de ser una aula escolar que posés l'alumnat en contacte amb la nostra herència camperola i amb la nostra diversitat de plantes i arbres. Llavors, els beneficiaris directes del projecte eren l'alumnat d'EGB dels centres escolars de Mallorca, el professorat, en general, i especialment el de llengua i ciències socials de Balears, i tots aquells marginats de l'associació que, després del procés de desintoxicació i deshabitució, demostrassin una certa capacitat de convivència comunitària i un interès per desenvolupar activitats de projecció social.⁸¹

Dos eren els equips de feina mobilitzats per a tal finalitat. Per una banda, l'equip de treball format pels membres que l'associació destinà a aquest quefer entre els que tenien títol, experiència i curolla d'educadors, i entre els que tenien història i fal·lera de camp, juntament amb el grup d'homes recuperats que haguessin manifestat la seva intenció i voluntat per aquesta tasca concreta. I, per altra banda, l'equip pedagògic format per col·laboradors i voluntaris del camp de l'educació, la cultura popular i de la recerca, disposats a complir una tasca d'orientació, d'anàlisi i de planificació de treballs concrets.

La pedagogia activa i apropar l'entorn social al sistema escolar foren les seves dues claus metodològiques: “...se procurará en lo posible una dinámica más activa que pasiva y se acenturán

80 A la recerca de les nostres arrels. Notes per a un projecte de pedagogia cultural. Es Carritxó, 84, p. 15. Arxiu personal de Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens.

81 Un dia, un temps a fora vila. Notas para un proyecto experimental de pedagogia cultural de les Illes, Es Carritxó, 18 de juliol de 1984, p. 6. Arxiu personal de Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens.

principalmente todas aquellas formas grupales de comunicación pedagógica”.⁸² Per a un major aprofitament de l'estada dels alumnes en el centre i per a què aquests es poguessin familiaritzar amb els continguts teòrics, la idea era proporcionar als professors unes guies didàctiques i ajudes tècniques audiovisuals que iniciessin el tema en el centre escolar. Per tant, les jornades en el centre experimental havien de ser una pràctica complementària.

Com ja hem dit, l'experiència només durà un curs escolar i mai s'arribà a implantar. A l'assemblea general extraordinària d'inici de curs celebrada el 24 de setembre de 1985 a la finca de Can Descalç de Sant Jordi, s'assenyalà que “per diverses circumstàncies hem retornat l'ús del Convent d'Es Carritxó”.⁸³

Tornant al fil narratiu de l'associació, tal i com indica l'article 8.2 dels estatuts de l'associació, tots els membres estan en el període de sis mesos de prova. Malgrat tot, s'anomenaren el primer president, Antoni Garau Garau, i els dos primers consellers, Jaume Santandreu Sureda i Jeroni Fito Cantó, promotor cultural. Aquest darrer fou substituït, en el mes de gener de 1985, pel metge Miquel Barceló Miralles, que ocupà el càrrec fins el setembre del mateix any. Al cap i a la fi, sol·licità i li fou concedida una excedència de l'associació per anar a exercir la medicina a un país del tercer món.⁸⁴

Dels membres fundadors, a part dels tres preveres i el metge abans esmentats, cal destacar la presència de vuit monitors, Bàrbara Pou Santandreu, Enric Rovira Escapa, Francesc Suárez Riera, Francesc J. Cerdà Capuz, Salvador Bonet Fernández, Hassan Argubi, Miquel Llinàs Suau i Miquel Cladera Juan; dos metges, l'esmentat Miquel Barceló i Antoni Short Magdalena; un cuiner, Guillem Bonet Vidal; dues auxiliars de clínica, sor María González Guzmán i sor Victoriana García Lomillos, ambdues religioses Filles de la Caritat; un psicòleg, Marcel·lí F. de Heredia Cañellas; una mestra, Felisa Sucunza Goyena; una responsable de neteja, Maria Balbàs Carbonell; una auxiliar d'infermeria, Carmen Carpio Tomàs.⁸⁵

82 Idem anterior, p. 10.

83 AFLS. Llibre d'actes Associació Marginats La Sapiència. “Asamblea General Extraordinària d'inici de curs”, 24 de setembre de 1985, 6f-6v.

84 AFLS. Llibre d'actes Associació Marginats La Sapiència. “Asamblea General Extraordinària d'inici de curs”, 3 de setembre de 1985, 5f-5v.

85 AFLS. Registre d'associats de l'Associació Marginats La Sapiència.

L’inici de curs 1985-1986 suposà l’elecció de sor Maria González Guzmán per a exercir el càrrec de consellera amb la funció de secretària, en substitució del ja esmentat Miquel Barceló. A més a més, en Miquel Llinàs Suau passà a exercir la funció conseller responsable de personal.⁸⁶

Els responsables elegits en assemblea per al curs 1986-1987 foren Mn. Jaume Santandreu Sureda, sor María González Guzmán i Mn. Antoni Garau Garau.⁸⁷ Aquest darrer, “pel bé de la marxa de l’Associació, ... veu millor no acceptar la seva elecció com a conseller”. En el seu lloc, fou elegit el metge Antoni Short Magdalena.⁸⁸ Aquest mateix equip fou reelegit per al curs 1987-1988.⁸⁹ En el curs 1988-1989, Antoni Garau Garau sortí elegit president i Antoni Roig Sabater, treballador social, com a secretari.⁹⁰ Foren reelegits per ocupar els mateixos càrrecs durant el curs 1989-1990.⁹¹

Pel que fa als recursos humans, cal significar que a finals de l’any 1989, el bisbe de Mallorca aprovà la modificació de l’article 4 dels estatuts que introduïa la figura de l’assessor. El primer nomenament va recaure en mans d’una persona que no era gens aliena a l’entitat, Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens, gran coneixedor i gestor de l’acció social catòlica a la nostra diòcesi, sobretot degut als càrrecs de responsabilitat que havia ocupat fins aleshores.⁹²

Un fet notable, que no podem passar per alt, fou l’acomiadament de Mn. Jaume Santandreu Sureda a finals de l’any 1989. El motiu de la seva baixa, l’explicà a l’assemblea general ordinària de l’associació, celebrada el dia 11 de desembre, “...el centre de l’Associació, no és l’Associació, són els pobres, estic de cor amb l’Associació, però per dur a terme un apropament lliure als

86 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. “Assemblea General Extraordinària”, 3 de setembre de 1985, 5f-5v.
87 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. “Assemblea General Extraordinària d’inici de curs”, 3 de setembre de 1986, 12v-13v.
88 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. “Assemblea General Extraordinària d’inici de curs”, 12 de setembre de 1986, 14f.
89 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. “Assemblea general ordinària d’inici del curs 1987-1988”, 8, 15 i 29 de setembre de 1987, 18f-19v.
90 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. “Assemblea General Ordinària d’inici de curs 1988-89”, 22f-23f.
91 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. “Assemblea General Ordinària”, 7 de setembre de 1989, 26f-27f.
92 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. “Assemblea General ordinària”, 7 de desembre de 1988, 23v-24f.

pobres, s’ha de fer lliurament, per això opto per un temps de llibertat total”.⁹³ Es tractava d’un final d’etapa que denotava un cert desencís amb el procés d’institucionalització de l’associació i que, per altra banda, era del tot necessari per a la seva supervivència. També posà de manifest el malestar d’una certa part de l’assemblea en com els responsables havien gestionat i comunicat la baixa d’una persona que era l’ànima de l’associació. El consideraven gairebé insubstituïble.

3.2.1. La consolidació i creixement de l’Hospital de Nit

Podem afirmar sense cap tibantor que l’Hospital de Nit es convertí al llarg del decenni dels vuitanta en la joia de la corona de l’associació. Durant molts anys, l’associació serà coneguda i reconeguda gràcies a aquest projecte.

Cal recordar que el projecte nascut l’any 1981, a iniciativa del llavors Col·lectiu Marginats La Sapiència, però emparat econòmicament i jurídicament pel Consell Insular de Mallorca, va viure el seu període d’esplendor entre 1984 i 1989. Aquests foren anys, per desgràcia, de creixement i de donar respostes a situacions d’emergència social.

El document “Hospital de Nit, 5 anys de procés ascendent”, preparat conjuntament amb el director de l’Hospital General de Mallorca, donava fe, encara que d’una manera molt positiva i ensabonadora de l’acció del Consell Insular de Mallorca, del seu enorme creixement i augment de l’impacte social.⁹⁴ D’aquest, volem destacar la informació qualitativa següent:

93 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència”. Assemblea General Ordinària, 5, 11 i 17 de desembre de 1989, 27v-28f.
94 AFLS. *Marginats La Sapiència (1978-1999). Dades històriques, documentació i proposta per a un treball*. “Hospital de Nit, 5 anys de procés ascendent”, pp. 58-61. Es tracta d’un document intern adreçat a tots els associats i emprat com a material de reflexió en el moment que es plantejà el canvi d’associació a fundació.

“L’HN, al llarg d’aquests 5 anys, ha viscut obert a les necessitats concretes de les persones. Ha intentat donar resposta, puntual i immediata, a la problemàtica de la MARGINACIÓ SOCIAL A MALLORCA, amb totes les seves connotacions (que són al mateix temps efecte i causa) d’ATUR, DROGODEPENDÈNCIA i DETERIORAMENT de les capes més indefenses del nostre Poble.

AQUESTA POSTURA D’OBERTURA ENS HA PORTAT A MULTIPLICAR ELS SERVEIS I DONAR UNA DINÀMICA D’EMERGÈNCIA.

Amb tot això, tots aquests serveis, encara que siguin mínims i eventuais, s’han integrat dins un mateix procés de recuperació dels marginats com a persones i com a ciutadà.

Convé tenir en compte, també, que en aquests moments tots els serveis de l’HN són MIXTES, per a homes i dones...”⁹⁵

L’any 1986, l’Hospital de Nit oferia el serveis que a continuació explicarem. En primer lloc, la Infermeria, que havia començat amb 5 llits i passà a 13 el segon any. Moltes vegades va sobrepassar el seu límit de capacitat. Quatre eren les raons d’esser d’estar a la infermeria. Primerament, per iniciar el procés de desintoxicació i deshabituació. En segon lloc, per a recuperació de la sortida d’altres centres sanitaris com l’Hospital General, Son Dureta, Caubet, Psiquiàtric, entre d’altres. En tercer lloc, per curar malalties que els ciutadans “normals” ho farien a casa seva. I, finalment, hi estaven en espera d’aconseguir un lloc adequat a les seves condicions, una llar d’ancians o una casa de repòs per a persones amb discapacitat.

Tot seguit, al primer pis, cal destacar la Pre-sala com a lloc d’acollida, apropament i observació, que fou iniciada l’any 1983. Durant els mesos de més fred es convertí en refugi d’emergència. De les 20 places inicials es passà a 50. S’admetia a totes aquelles persones després de comprovar que eren necessitats, que no tenien altre lloc que el carrer i que havien esgotat tots els altres recursos socials, com podien ser albergs municipals i les ajudes de Càritas, entre d’altres. Precisament era en aquest servei on se veia perfectament l’impacte de l’atur i de la

95 Idem anterior, p. 58.

manca de llocs adequats per a les necessitat primàries de molts ciutadans, com eren casa, salut, menjar i feina.

Les Consultes Externes era un altre dels serveis d’emergència. Es va crear per donar una mà de forma digna i apropiada a l’angoixosa quantitat de drogoaddictes que tocaven a les portes de l’Hospital de Nit. Aquest servei estava atès per un metge i per un psicòleg, i es desenvolupava un control analític. Atenia un promig de 10 persones diàries.

Un altre servei, coordinat amb Càritas, fou l’assessorament social que va començar per arreglar els papers, com la Cartilla de Beneficència, l’ajut del FAS, entre d’altres; però, donada la situació de misèria, es veieren obligats a atendre també a persones del carrer. De fet, atenien una mitja de 5 persones externes a l’Hospital de Nit cada dia.

Amb motiu que no hi havia cap servei públic a Palma es varen veure obligats a obrir les portes per deixar dutxar les persones que vivien a “xupanos” o a pensions barates. Hi assistien un promig de 10 persones cada vespre. També s’obrí a l’exterior el servei de sopar dels dissabtes capvespre i dels diumenges, perquè el menjador de la comunitat autònoma, que era l’únic existent aleshores, romanía tancat.

Per donar una sortida i una possibilitat de futur a tots aquells homes que iniciaven un procés de desintoxicació, i com a continuació de la infermeria, s’havia creat la Comunitat Terapèutica de Son Ribes. Aquesta venia funcionant des de l’any 1982 amb una capacitat de 10 llits, els quals estaven ocupats una mitjana de 8. Només hi entraven els qui volien recuperar-se. Es signava un contracte terapèutic per a un any, renovable segons les necessitats. Es feia vida comunitària fins al punt de repartir els guanys de la feina per igual entre tots. Pel que fa al treball terapèutic hi havia una taller a la casa. Altres sortien a fer feina, sempre controlada. Es feien controls d’orina de manera freqüent i si qualcú bevia, havia de sortir de la casa.

Arribam, a la fi, al nucli primitiu i més característic de l’Hospital de Nit, la Sala General. Tenia 38 llits i va constituir un grup de convivència més o menys estable durant els cinc anys que duia de funcionament. Es va aconseguir donar un sentit i un sentiment de casa a partir de la dinàmica de l’assemblea setmanal.

I per acabar l'anàlisi de l'Hospital de Nit, cal esmentar la Sala d'Estar, que funcionava des de l'any 1984 de les dues a les sis del capvespre. Per tal motiu, habilitaren la part més alta de la Misericòrdia, el darrer pis. Estava pensada per a què els homes estiguessin menys temps al carrer i, sobretot, als bars. Acomplia la tasca de fer un oci comunitari. Es tractava que els homes poguessin passar una estona agradable. Hi havia televisió, jocs, una estufa de llenya i cafè amb pastes a meitat del capvespre. Es duia amb un grup de voluntaris que s'havien organitzat per acompanyar aquestes hores d'oci. Aquest grup de voluntaris era un bon medi terapèutic, ja que així els homes no veien sempre les mateixes cares i les mateixes exigències. Hi anaven un promig de 50 homes al dia.

De l'organigrama de l'associació l'any 1987, hem extret el nombre de treballadors que vetllaven pel procés d'atenció i recuperació de les persones ateses.⁹⁶ L'equip permanent d'atenció estava integrat per 16 professionals, 2 a porteria, 5 a pre-sala, 4 a infermeria i 5 a la sala general; 5 col·laboradors, 4 a pre-sala i un a infemeria; 40 voluntaris, 12 a pre-sala, 20 a sala general i 8 a infermeria; i, finalment, un objector de consciència a la porteria.

3.2.2. La continuïtat i viabilitat de la Cooperativa Treball-Salut La Sapiència

Quan es creà l'Associació Marginats La Sapiència, la Cooperativa Treball-Salut era un ens independent, encara que lligada a la matriu. De fet, es tractava d'un projecte o servei més que, com ja hem vist amb anterioritat, possibilità la reinserció social dels marginats a través del treball protegit. No debades, qualsevol dèficit que tingués la cooperativa era cobert per l'associació.

A la reunió del Consell Rector de la Cooperativa de dia 30 d'octubre de 1984 ho expressaven els seus dirigents de la manera que segueix:⁹⁷

96 AFLS. Marginats La Sapiència (1978-1999). *Dades històriques, documentació i proposta per a un treball*. "Organigrama General", pp. 62-63.

97 AFLS. Llibre d'actes Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. *Reunió del Consell Rector*, 30 d'octubre de 1984, 12v-13f.

"També ens empeny a aquesta solidaritat i ens encoratja a continuar el camí empès l'any 1976 el fet que el Sr. Bisbe de Mallorca ha aprovat els Estatuts de l'Associació Marginats-La Sapiència amb la qual (denominant-se anteriorment o coneguda per Col·lectiu La Sapiència) hem tengut sempre les mateixes millores i objectius i de la qual no sols hem rebut unes ajudes econòmiques que precisàvem per continuar, al nostre àmbit, la tasca d'oferir un treball als marginats socials que viuen un procés personal de recuperació de llur salut, sinó que, naixent –si és així és pot entendre millor– d'ella, amb ella hem fet tot el nostre procés de Cooperativa al servei d'un Procés de Salut i, si volem esser feels, mútuament i solidàriament hi hem de continuar."

A l'assemblea general extraordinària de la cooperativa, en la que es reconegué el gran valor del reconeixement jurídic civil de l'Associació Marginats La Sapiència, també es reflectí el compromís i acceptació per part dels cooperativistes de les responsabilitats socials que sempre havien tingut amb l'associació respecte l'origen i fidelitat de la cooperativa a l'objectiu fonamental de ser una eina de treball per a la recuperació de marginats socials. Aquest també era, de fet, un dels objectius de l'associació, encara que emmarcat en una responsabilitat i uns serveis més amples.⁹⁸

Per a què quedés ben palès, a l'esmentada assemblea es recordaren els lligams entre ambdues entitats. A l'acta apareix amb els termes següents:⁹⁹

Tots, també, recordam novament els forts lligams que ens uneixen: no sols en el moment d'iniciar la cooperativa el seu procés, també en la constant inversió i explotació econòmica pertinent perquè no li manquessin a la Cooperativa els mitjans precisos per prosseguir el seu servei, sense oblidar el seguiment terapèutic que fa l'Associació a les distintes comunitats o la presentació de sol·licitud d'un lloc de feina per a persones en situació social bastant greu.

98 AFLS. Llibre d'actes Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. *Assemblea General Extraordinària*, 5 de setembre de 1985, 15f-15v.

99 Idem anterior, 15v.

En tercer moment, la Cooperativa Treball-Salut La Sapiència serà la instància jurídica laboral per als membres de l'Associació Marginats-La Sapiència que duen a terme el seu treball social d'una manera estable i regular i que, com assenyalen el seus Estatuts, és una relació de treball associat.

Quan als projectes de treball iniciats a l'etapa anterior, ara va perviure el conveni amb l'Ajuntament de Palma pel manteniment del Bosc de Bellver. S'ampliaren els serveis inicials, que eren només de neteja, a feines com tenir cura dels jardins o marcar els camins o senderes perquè la gent camini a través d'ells i no causin més dany a la garriga, entre d'altres. Cal afegir, que l'octubre de 1984 va rebre de part del Negociat d'Acció Social del Consell Insular de Mallorca el número de Registre d'institucions i associacions que es dedicaven a l'atenció de la Tercera Edat, els Marginats, els minusvàlids, la infància i la Joventut, els drogoaddictes i els alcohòlics, sense finalitat de lucre, el 07/IPE-0009/83.

A Bellver, també es portaven a terme treballs d'emergència. Com, per exemple, la recollida de pins caiguts durant les ventades d'inicis d'octubre de l'any 1986. Aquests foren transportats als vivers de l'Ajuntament i emprats per fer foc en els foguerons de Sant Antoni i Sant Sebastià. A finals d'aquell any, el projecte estava desbordat per la gran quantitat de sol·licituds rebudes per fer aquesta tasca. Davant aquest fet, el consell rector optà per limitar el nombre de places a 14, a més del monitor.¹⁰⁰

El contracte de Bellver fou prorrogat per un any el mes de gener de 1987, fet que donava més estabilitat a la contractació feta per la cooperativa. Com a complement al monitor ja existent, s'optà per la contractació d'una monitora, na Bàrbara Santandreu.¹⁰¹ El contracte tornà ser renovat un any més durant el mes de gener de 1989, però ampliant la tasca de labor-teràpia amb la voluntat d'explorar la possibilitat de dur a terme un projecte de renovació de la flora de Bellver.¹⁰² El desembre de 1989 es renovà per tot l'any 1990.¹⁰³

100 AFLS. Llibre d'actes Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. *Assemblea General Ordinària*, 2 de desembre de 1986, 19v-20 f.

101 AFLS. Llibre d'actes Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. *Assemblea General Ordinària*, 10 de març de 1987, 20v.

102 AFLS. Llibre d'actes Societat Cooperativa Marginats La Sapiència. *Assemblea General Ordinària*, 18 de març de 1989, 25f-25v.

103 AFLS. Llibre d'actes Societat Cooperativa Marginats La Sapiència. *Assemblea General Ordinària*, 19 de desembre de 1989, 27v.

El febrer de 1985 s'inicià un nou contracte amb una nova entitat: la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de les Balears, “Sa Nostra”. Es tractava de la neteja de la finca de Son Ferrer, una neteja ben difícil ja que era una finca descuidada des de feia anys i on la gent veïna hi abocava tota la brutícia que els hi feia nosa. Es va fer la feina segons indicacions del pèrit agrícola de l'entitat propietària.¹⁰⁴ A l'assemblea general extraordinària de 2 de juliol de 1985 es valorava aquesta feina com a continuació reproduïm:¹⁰⁵

Havent transcorregut, també, cinc mesos del començament de la feina a Son Ferrer la valoram positivament i creim que, tant el seu horari/ritme com per a la gent que hi va és molt adequat i creim que n'és una prova davant la Caixa d'Estalvis que responem a una feina que està al nostre abast i que en feim un plantejament social. Igualment trobam que és molt bo que no sols hi hagi un lloc concret de feina, sinó que aquesta pugui ser diversificada i, així, respondre millor a distintes possibilitats de les diverses persones que atenem en el seu procés de salut...

Una vegada finalitzada la feina de neteja de la finca, no es tornà engegar cap projecte més de treball terapèutic amb Sa Nostra, malgrat que l'entitat seguí col·laborant amb la Cooperativa a través d'ajuts puntuals per adquirir material.

Per altra banda, en el mes de novembre de 1985 s'inicià un nou contracte de treball amb la Conselleria de Sanitat del Govern Balear. Aquest consistia amb la neteja i manteniment del jardí que tenia a l'edifici situat al carrer Cecil Metel de Palma.¹⁰⁶ L'agost de 1986 es renovà el servei per sis mesos més. No obstant això, des del consell rector de la cooperativa es feu l'anàlisi que a continuació esmentam:¹⁰⁷

Veim que les dues persones que hi treballin siguin equilibrades, és a dir, que no tenguin la mateixa problemàtica. Creim que és molt més convenient que siguin dues i no

104 AFLS. Llibre d'actes Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. *Reunió del Consell Rector*, 4 de febrer de 1985, 13v.

105 AFLS. Llibre d'actes Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. *Assemblea General Extraordinària*, 2 de juliol de 1985, 14v.

106 AFLS. Llibre d'actes Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. *Assemblea General Extraordinària*, 10 de desembre de 1985, 16f.

107 AFLS. Llibre d'actes Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. *Reunió del Consell Rector*, 12 d'agost de 1986, 18v.

una sola persona. Desitjam que siguin els més estables possibles ja que els continus canvis que hi ha hagut darrerament no han estat gens bons per al bon funcionament de tal feina.

La Cooperativa no només duia a terme projectes de treball terapèutic per a l'Associació de Marginats La Sapiència, sinó que en el primer semestre de 1987 signà un acord amb Càritas Mallorca, pel qual ambdues entitats es comprometien a dur a terme i a posar a disposició mútua quatre llocs de treball terapèutic, tant a la Cooperativa com a la Fundació Deixalles.¹⁰⁸

L'Assemblea General Ordinària de l'11 de gener de 1988 aprovà per unanimitat l'inici dels tràmits per a canviar el nom de la cooperativa, passant així a denominar-se Marginats La Sapiència, Societat Cooperativa.¹⁰⁹ Aquest canvi fou aprovat definitivament a l'Assemblea General Extraordinària del 29 d'abril del mateix any. Així doncs, l'article primer dels estatuts restà de la manera següent: *“Con la denominación de Marginats La Sapiència Societat Cooperativa se constituye una Sociedad Cooperativa de Trabajo Asociado, dotada de plena personalidad jurídica, sujeta a las disposiciones de la Ley 3/1987, de 2 de abril, general de Cooperativas”*.¹¹⁰

A més de mantenir els projectes que ja hem esmentat, el mes de setembre de 1988 s'arribà a un acord-contracte amb l'empresa Prefama, amb l'objectiu d'aconseguir més llocs per a la realització de les tasques de reinserció laboral.¹¹¹

A l'Assemblea General Extraordinària de 27 de juny de 1989, és presentà, ja formalitzat i signat, l'acord entre la Delegació Diocesana d'Acció Social i Marginats La Sapiència Societat Cooperativa per una col·laboració envers una digna i humana recuperació social, o llur prevenció, de persones en situació de marginació. Així “volem enfortir tal instrument (la cooperativa) perquè sigui un medi terapèutic per a un ventall més ample de gent, perquè empari jurídicament i faciliti la infraestructura mínima a altres iniciatives socials que també tenen com a objectiu l'ajut i la recuperació de la persona comptant amb una treball estable”.¹¹²

108 AFLS. Llibre d'actes Societat Cooperativa Treball- Salut La Sapiència. *Reunió del Consell Rector*, 23 de juny de 1987, 21 f.
109 AFLS. Llibre d'actes Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. *Assemblea general ordinària*, 11 de gener de 1988.
110 AFLS. Llibre d'actes Marginats La Sapiència Societat Cooperativa. *Assemblea General Extraordinària*, 29 d'abril de 1988.
111 AFLS. Llibre d'actes Marginats La Sapiència Societat Cooperativa. *Assemblea General Ordinària*, 9 de setembre de 1988, 23v-24f.
112 AFLS. Llibre d'actes Marginats La Sapiència Societat Cooperativa. *Assemblea General Extraordinària*, 27 de juny de 1989, 26f.

El desembre de 1989 es signà un nou contracte amb l'Ajuntament de Palma per iniciar l'any 1990 una nova feina, que consistí en la neteja de zones verdes no delimitades o en espais públics.¹¹³

Així doncs, la cooperativa arribà a finals del decenni dels vuitanta amb una estructura i funcionament plenament consolidats. Els dos factors claus d'aquesta consolidació i creixement foren l'autopercepció del col·lectiu que la teràpia laboral era eficaç en el procés de recuperació d'uns homes malmesos i nafrats socials, i l'ampliació de contractes i acords de treball amb entitats públiques, Ajuntament de Palma i Conselleria de Sanitat, i privades.

3.2.3. La mobilització al carrer com a eina de reivindicació i d'apoderament social del marginat social

Mentre es consolidava l'entramat social i jurídic de l'Associació Marginats La Sapiència, els seus membres i socis compromesos volien mantenir la seva capacitat de sensibilització i de lluita social comunitària. Així doncs, durant el mes de juny de 1987, del dos al cinc, i davant l'inici d'un nou procés electoral autonòmic i municipal, un grup de 15 homes, monitors i aollits en algun centre, es manifestaren quatre dies i tres nits a la Plaça d'Espanya. D'aquests, dos d'ells romanien enfilats a l'estàtua del Rei en Jaume. Durant les hores del dia, les 15 persones anaven encadenades pels turmells i es duia un llençol serigrafiat amb el lema de la manifestació: “Estat d'emergència per a la misèria. Drogoaddictes condemnats a mort, marginats, a cadena perpètua”.

La premsa diària de Mallorca sen feu ressò de la manifestació. Tant el *Diario de Mallorca* com *Última Hora* li donaren cobertura. A la secció local del primer, aparegué la notícia de la manifestació tot just un dia després d'haver-se iniciat. Aquesta reflectia les paraules de Jaume

113 AFLS. Llibre d'actes Marginats La Sapiència Societat Cooperativa. *Assemblea General ordinària*, 19 de desembre de 1989, 27v.

Santandreu, entre les que assenyalava que l'acció de protesta pretenia ser un símbol per fer una proposta política, com era la declaració de l'estat d'emergència, en un temps de campanya electoral. A continuació puntualitzà que “...aquí afortunadamente no pasan catástrofes naturales, pero la marginación social ha crecido de tal forma que urge combatirla con métodos de choque propios de una situación de emergencia...”.¹¹⁴

La denúncia es centrà principalment amb la manca de menjadors públics el cap de setmana i, sobretot, els diumenges. El detonant fou la defunció per fam d'un home vell trobat a ca seva i la troballa d'una dona major quasi morta a causa de la desnutrició.

La manca també de dutxes i banys públics per a la higiene i salut dels marginats; la manca d'ocupació per a aquestes persones que, segons Santandreu, poden dur a terme tasques com la neteja de boscs o la remodelació de cases antigues eren, entre d'altres, els temes de la reivindicació.

Amb aquesta acció, des de l'Associació Marginats La Sapiència es reclamava que es posàs fil a l'agulla al problema de la SIDA i de la drogoaddicció entre el jovent de Mallorca. La xifra donada era prou eloqüent: 20 joves morts per sobredosi en el darrer any i mig. Els morts per relació indirecta amb les drogues eren molts més, encara que no s'especificaven les xifres concretes.

El problema de les drogues entre els joves era la punta de l'iceberg d'una altra problemàtica, consistent en l'existència d'adolescents amb trastorns de salut mental i sense perspectives de futur, convertits en delinqüents per la manca d'una atenció adequada. Eren joves abocats a la violència precisament per aquesta manca de perspectives.

L'article de *Última Hora* donà veu als dos homes que pujaren durant un dia sencer a l'estàtua eqüestre de Jaume I. Es tractava de José Manuel Roig i Bartomeu Cardona, conegut popularment com en Tolo. D'aquesta manera s'expressà Carmen Palmero sobre els dos protagonistes de la fita:¹¹⁵

¹¹⁴ ARMENDÁRIZ, Felipe. “Los marginados también comen los domingos”, a *Diario de Mallorca*, 3 de juny de 1987, p. 4.

¹¹⁵ PALOMERO, Carmen. “La miseria es una afrenta para nuestro pueblo”, a *Última Hora*, 7 de juny de 1987, p. 20.

El viernes estaban contentos, muy contentos a pesar del cansancio y del sacrificio sufrido, “hemos puesto nuestro granito de arena. Tolo estuvo enganchado a la heroína durante cuatro años y ahora está sometido a una cura de desintoxicación, “he participado en esto porque quiero que la gente pueda recuperarse como yo que ahora empiezo a sentirme yo mismo”. Estar encima de la estatua ha sido muy duro porque apenas teníamos sitio. El momento más emocionante fue cuando una joven le envió un beso y le hizo el gesto de la victoria. Cuando Tolo lo cuenta se le ilumina la cara.

José Roig es alcohólico y se prometió a sí mismo que si la aventura de las cadenas salía bien se sometía al día siguiente a una cura para dejarlo. Ahora José Manuel estará en el hospital donde ayer le estaban esperando.

José Manuel confiesa que el momento más duro lo pasó el primer día cuando se encaramó al caballo y después de quince horas “ya no podía más y me lo hice encima”.

Cal afegir que l'humor gràfic de Pep Roig a les planes de *Última Hora* també donà compte de l'acció. Una vinyeta en el que apareix un burgès que rumia invertir en cadenes per a què els marginats s'hi fermin. Tota una ironia ben fina.

No voldria acabar sense mencionar l'eslògan de la pancarta que penjava de l'estàtua del rei en Jaume i que resumeix molt bé l'objectiu de l'acció i jo diria que de la capacitat de lluita i protesta en el carrer per part de l'associació. Deia així: “Mallorca amb fam, tot un sarcasme”.

3.3. LA CONSOLIDACIÓ INSTITUCIONAL I EL SORGIMENT DE NOVES NECESSITATS (1990-2000)

Els anys noranta del segle XX són anys de continuïtat i expansió de l'Associació Marginats La Sapiència. Per una banda, assistim al sorgiment de nous serveis fruit d'unes noves realitats marginals, com per exemple la marginació creixent de contingents d'immigrants procedents d'Amèrica llatina i de l'Àfrica subsahariana. I, per altra banda, la millora i ampliació de serveis dins els projectes ja existents, com és ara l'acolliment i tractament del col·lectiu d'alcohòlics crònics amb problemes greus de salut a Can Palerm, antic convent de les Germanes Franciscanes Filles de la Misericòrdia, a Sant Agustí.

Des del punt de vista econòmic, la corba expansiva segueix durant aquest decenni. Estam davant el tercer boom turístic que vingué acompanyat d'un nou fenomen com fou la compra de propietats immobiliàries rústiques i urbanes per part d'estrangers. Aquest fenomen es pot veure com a una conseqüència del procés d'integració europea.¹¹⁶

Malgrat el creixement i opulència de la societat mallorquina, segueix havent-hi marginats i *outsiders* del procés.

¹¹⁶ RULLAN, Onofre. "Crecimiento y política territorial en las Islas Baleares (1955-2000)", *Estudios Geográficos*, vol. 60, núm. 236, 1999, p. 422.

3.3.1. Les reformes estatutàries de l'any 1992 a l'Associació Marginats La Sapiència

Per fer front a les dificultats econòmiques i tenir un paraigües jurídic més sòlid, des de l'associació s'engegà un procés de modificació dels estatuts durant l'any 1991. Ben aviat, es veié la necessitat de reforçar la presència oficial de l'Església de Mallorca, més enllà de l'assessor anomenat pel bisbe, que com hem vist amb anterioritat, va recaure en la figura de Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens. Així doncs, l'assemblea general de 29 de novembre de 1991 aprovà la incorporació del delegat d'Acció Social del Bisbe de Mallorca, que aleshores era Mn. Gabriel Pérez Alcina. També s'aprovaren les modificacions estatutàries abans de ser enviades al bisbe per a la seva aprovació definitiva.¹¹⁷

De totes maneres, analitzarem a continuació el procés intern del canvi estatutari que també ens permet albirar les seves causes i les dificultats internes sorgides en el si de l'associació i del seu consell rector. Després de la commemoració dels 15 anys d'existència de l'associació el 3 de març de 1991, que va suposar, entre d'altres coses, fer un reconeixement públic a tres persones que foren els puntals de l'entitat, Jaume Santandreu, Maria Balbás i Guillem Bonet, i davant l'assumpció de nous serveis i la incorporació de noves persones a l'associació, l'assemblea general procedí a la reflexió, valoració i votació respecte les pautes i criteris d'obrar com a membres de Marginats La Sapiència. Aquest document, que constava de 28 punts, havia estat elaborat pel Consell Rector juntament amb l'assessor Bartomeu Bennàssar i Antoni Short. Després de la seva lectura fou aprovat per unanimitat.¹¹⁸ Pel seu interès i, sobretot, perquè ens recorden els orígens i les formes de posicionar-se davant la marginació per part dels membres de l'associació, el reproduïm de manera literal:¹¹⁹

¹¹⁷ AFLS. Llibre d'actes de l'Associació Marginats La Sapiència. *Assemblea General Extraordinària*, 29 de novembre de 1991, 36f-36v.

¹¹⁸ AFLS. Llibre d'actes Associació Marginats La Sapiència. *Assemblea General*, 5 d'abril de 1991, 34v.

¹¹⁹ *Marginats la Sapiència 1973-1998. Dades històriques. Documentació. Proposta per a un treball personal*. "Pautes/criteris d'obrar dels membres de MLS, abril 1991", inèdit, 1999, pp. 94-96.

1. Optam per una actitud positiva envers els companys i la tasca que duen a terme. Apreciam, com a actitud fonamental i enriquidora la feina dels altres companys i dels altres equips. A més, establim una mútua confiança com a mecanisme que anima el treball de cada equip dins el conjunt i que facilita les relacions entre tots.
2. Els àmbits o camps de treball de MARGINATS-LA SAPIENCIA on cadascú no s'hi dedica directament també son “de cadascú” : essent acceptats per MLS a través de la seva paraula més decisiva –l'Assemblea– pertanyen a la responsabilitat de tots. Així, allunyarem actituds de competitivitat o d'enfrontament. Apuntarem, més bé, a una millor coneixença, col·laboració i apropament i, sobretot, a una permanent confiança.
3. Ens acostarem a la feina de cadascú. Sols així la podem valorar. Sols així l'apreciam, la distància i el desconeixement solen suspendre, infravalorar tant la feina com la persona distanciada.
4. Potenciarem les relacions personals com a moments d'apropament, coneixença, valoració, millora de la convivència i d'un diàleg obert i sincer.
5. Relativitzarem paraules dites en moments difícils. Sabrem analitzar mecanismes d'enfrontaments, moviments d'atacs personals (gelosies i enveges).
6. Reconeixem que tota feina té les seves dificultats. Coneixem que tota feina duu el seu cansament.
7. Volem treballar en equip com la forma més adequada de realitzar els objectius de MLS i delegam en un membre de l'equip la tasca de coordinar i d'establir les relacions habituals amb els altres equips i amb els Responsables Generals.
8. Per a un bon funcionament de l'equip, aquest responsable d'equip assumeix de part de tots –i així li reconeixem– una responsabilitat més ampla i general i, per lo mateix, una major autoritat. Responsabilitat que també li reconeixem els altres membres de MLS.

9. Aportarem el màxim de la nostra part tant en la tasca encarregada, com en el propi equip i en el conjunt de MLS. Aportació que es tradueix en una actitud decidida de “fer feina”. D'una manera habitual en la tasca encarregada i –quan així faci falta i se sàpiga fer, a proposta del responsable d'equip o dels responsables generals–, en altres aspectes del mateix equip o en altres àmbits del conjunt de MLS.
10. Per adherir-nos a la tasca i als objectius de MLS necessitam conèixer la seva memòria històrica i col·lectiva. Memòria que ens arrela i ens dinamitza. Memòria que escoltam i aprenem gràcies a altres companys de MLS, diàleg a les reunions d'equip i a les assemblees, material arxivat a cada centre o a l'arxiu general, i, sobretot, els Estatuts que dibuixen i assenyalen objectius, característiques, estil de MLS.
11. Situarem la tasca que feim i la problemàtica que coneixem i atenem en la perspectiva de tot MARGINATS-LA SAPIÈNCIA. (“Un arbre tot sol no és el bosc.”). No pensarem que la feina de cadascú sigui la única ni l'exclusiva de tot el conjunt. Sabem que cada situació o servei té les seves característiques i necessitats. Per lo tant, no traslladarem una única tasca o una única problemàtica a altres camps, problemàtiques o poblacions.
12. Avançar en un Procés Terapèutic no és infravalorar les primeres passes o etapes, sinó dur-les al seu acompliment : sols amb la perspectiva de tot el procés s'aconsegueix l'atenció a tota la persona i, des de passes més exigents, es valora la importància d'una bona acollida, una bona atenció. Exigència i Amabilitat / Ciència i Paciència són actituds d'una persona que estima tota persona a la qual tracta.
13. Accentuar un aspecte o una característica del treball global de MLS no suposa rebutjar altres accents. Serà una actitud de tot membre de MLS la suma i l'acceptació gojosa dels diversos aspectes que conformen la riquesa de MLS. Tots en sabem una part important de la tasca global i sols sumant s'aconsegueix el sentit coherent de l'atenció total.
14. Per això se planteja la necessitat d'una primera coneixença a través d'una aportació com a voluntaris a distints centres o tasques de MLS (sempre, els més possibles i segons puguin articular els responsables generals).

15. Quan un o diversos membres de MLS volen proposar uns canvis, unes millores: debatre unes crítiques o valorar el que feim o no realitzam; plantejar noves possibilitats ... es farà a través dels medis que hem anat configurant: reunions d'equip; comunicació als responsables generals; assemblea general.
16. Mentrestant no s'arribi a acords operatius, ni el dubte ni uns possibles canvis suposaran ni una deixadesa de les tasques i objectius assumits ni una buidor de responsabilitat –individual o col·lectiva–.
17. Som molts els qui treballam a MLS i són variades les tasques i serveis que duim a terme. A més, mai podem oblidar altres perspectives, necessitats, treballs. Per al servei de la unitat, cada any els membres de MLS elegim uns responsables generals en els quals delegam la responsabilitat global i total. És una delegació que els hi confereix autoritat i així els hi reconeixem. Sols amb aquesta doble acceptació –d'un servei i d'un reconeixement– es podrà exercir correctament tal responsabilitat.
18. Els distints responsables d'equip també comparteixen aquesta responsabilitat amb els responsables generals de MLS.
19. Un dels medis habituals de col·laborar en la responsabilitat global de MLS és demanar i aportar informació, suggeriments, millores, perspectives o idees noves tant amb els responsables d'equip com amb qualsevol dels responsables generals.
20. Acceptarem i valorarem –ja que en nom de tots hem delegat aquesta més gran responsabilitat ja que és responsabilitat general en bé de tots– les informacions, les orientacions, les indicacions, dels responsables generals.
21. Si no acceptam aquesta responsabilitat / autoritat, mancarà el mecanisme d'unitat entorn d'uns mateixos objectius, perillará el bon funcionament entre els diversos equips, s'abaixará la preocupació per la responsabilitat de cada persona en la tasca encarregada.

22. Necessitat de recobrar i d'establir la dinàmica de REUNIONS DE TREBALL:
 - a. responsables d'equip i responsables generals = quinzenal
 - b. responsables generals = mensual

23. CONVENIÈNCIA de configurar les tasques dels RESPONSABLES GENERALS que contemplin aquestes responsabilitats:
 24. PRESIDENT = la responsabilitat general, l'atenció personal a cada membre, la coneixença i interrelació entre tots els equips, si fa falta té la darrera paraula (encara que sigui provisional).
 25. UN RESPONSABLE GENERAL que accentua l'atenció personal i social de les persones amb qui se configuren els objectius de MLS, tant a nivell general com en la dinàmica de cada equip.
 26. UN RESPONSABLE GENERAL amb més atenció a l'accent professional - tècnic ... respecte els objectius de MLS, tant a nivell general com en la dinàmica de cada equip.
- A MÉS DELS RESPONSABLES GENERALS,
27. UN GESTOR GENERAL dedicat a les tasques administratives, econòmiques.
 28. VOTACIÓ de tals RESPONSABLES GENERALS
si així, d'aquesta manera –o una altra– s'accepta i decideix.

Sens dubte, 1991 és un any de tensions internes. Es produí la dimissió de dos dels tres membres del Consell Rector, Antoni Garau i Antoni Short.¹²⁰ A partir d'aquí, s'obrí un debat intern entorn a la modificació dels estatuts i en la direcció d'atorgar més poders al president del Consell Rector i als responsables generals. Totes les propostes de modificació foren centralitzades i canalitzades a través de l'assessor. Aquest, presentà i resumí les propostes que li

¹²⁰ AFLS. Llibre d'actes Associació Marginats La Sapiència. *Assemblea General Extraordinària*, 29 de maig de 1991, 35f.

havien arribat a l'assemblea general ordinària de 26 de juny de 1991. Tres insistien en el caràcter vocacional de l'associació i en la seva sensibilitat vers els marginats. Recordaven que l'autoritat havia d'insistir en la seva feina. D'altres propostes, recordaven que els actuals estatuts donaven molt de camp de marge per a la millora de la feina. En concret, una proposava la creació d'un patronat i fer retocs a la cooperativa en quant al seu funcionament. Mn. Bartomeu Bennàssar proposà paralitzar el canvi d'estatuts, redactar un document suspenent el càrrec de responsable general, que l'assessor fos l'única autoritat, la creació d'un patronat i, en definitiva, un canvi de funcionament. Finalment, s'aprovà que “l'assessor Bartomeu Bennàssar tendrà tota l'autoritat moral i jurídica, per a què examini l'actual funcionament, prengui decisions sobre els membres de l'Associació i per la seva part fer una feina més intensa”.¹²¹

Després de les modificacions estatutàries, el 3 de desembre de 1991 es procedí a l'elecció d'un nou Consell Rector. Foren elegits, Joana Santandreu Sureda, com a presidenta, Gabriel Llop Oliver, com a secretari, i sor María González Guzmán, com a vicepresidenta.¹²²

La darrera assemblea general extraordinària de finals de l'any 1991 finalitzà amb les paraules dels nous responsables generals i de l'assessor fent vots perquè la feina de cada dia sigui més responsable, “accentuant la responsabilitat de tots, amb confiança mútua, fiar-nos i parlar bé i sincerament, la feina de cada dia vagi unida a una major responsabilitat, sapiguem mantenir la unitat en una mateixa finalitat: els homes que atensem a Marginats La Sapiència”.¹²³

Les tensions internes viscudes a finals dels anys vuitanta i principis dels noranta, varen aparèixer a les valoracions que sobre el primer trimestre de 1992 varen realitzar l'aleshores director-gerent, Sebastià Serra, i el delegat del bisbe, Mn. Gabriel Pérez Alzina, en el context de l'assemblea general ordinària de 22 d'abril. Així quedà reflectit en el llibre d'actes:¹²⁴

El director-gerent Sebastià Serra fa una valoració d'haver estat un temps molt difícil, però es noten les ganes de fer feina i de servir els marginats. Després notifica uns

¹²¹ AFLS. Llibre d'actes de l'Associació Marginats la Sapiència. *Assemblea General Ordinària*, 26 de juny de 1991, 35v

¹²² AFLS. Llibre d'actes de l'Associació Marginats La Sapiència. *Assemblea General Extraordinària*, 3 de desembre de 1991, 37f-37v.

¹²³ Idem anterior, 37v.

¹²⁴ AFLS. Llibre d'actes de l'Associació Marginats la Sapiència. *Assemblea General Ordinària*, 23 d'abril de 1992, 38f-38v.

canvis de persones a noves dedicacions, i fa un resum dels moments dels diversos centres. El Delegat del Bisbe, Gabriel Pérez, es refereix a la tensió que hi ha hagut entre dos grups: els antics i els que han arribat nous. Però, al mateix temps, som Associació: volem actuar com a tal (opció per fer feina en grup), per atendre millor els marginats, aportar el que cadascú és, sensibilitat pels de més a baix, disponibilitat per la rotació entre els distints serveis i cases.

La rèplica de la presidenta, Joana Santandreu, i del secretari, Gabriel Llop, tampoc es quedà curta. La primera indicava que durant un temps ho havia passat molt malament. Mentre que el segon va dir que no podia signar totes les paraules dites per Sebastià Serra i Gabriel Pérez.

El procés d'aplicació de les modificacions estatutàries va concloure amb la votació dels membres que havien fet el procés d'integració. Aquestes eren Francesca Albis, Conxa Nadal, Teresa Bibiloni, Mateu Huguet, Antoni Martínez i Carmen Tudela. Encara que foren comptabilitzats bastants de vots nuls, en blanc i negatius, tots ells aconseguiren la majoria necessària: la meitat més un dels vots vàlids. Així que tots ells foren admesos a formar part de l'Associació.

3.3.2. La dissolució de la Cooperativa Treball-Salut La Sapiència

En el quart punt de l'ordre del dia de l'assemblea general de 9 de març de 1990 es feia referència a què s'estudiés la possibilitat, la viabilitat, les repercussions o exigències d'un possible canvi de la Cooperativa davant la Seguretat Social. És a dir, el possible canvi del règim autònom al règim general. Hi havia unes persones que tenien interès en aquest estudi i així, en un primer moment, se constituïren com a grup per tractar aquest tema.¹²⁵

En el primer trimestre de 1991, s'acceptaren dos nous treballs de teràpia laboral. Per una banda, l'acceptació com a nou espai de treball terapèutic el Taller Missió 19. Aquest fou creat per

¹²⁵ AFLS. Llibre d'actes Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. *Assemblea General*, 9 de març 1990, 28 f-28v.

la Congregació de les Filles de la Caritat i “ens demanen que ens facem càrrec d’ell. Creim que pot ser un altre medi terapèutic, aquest en un espai urbà, més connectat amb les consultes externes i, així, acordam provar-ho al manco durant un any”. Per altra banda, l’acceptació de l’encàrrec de la Conselleria de Sanitat de tenir cura i mantenir els entorns del Sanatori Joan March en els seus caires de muntanya: arbres, arbusts, plantes, entre d’altres.¹²⁶

En el context de crisi econòmica i identitària de l’Associació Marginats La Sapiència, la cooperativa també es veié afectada. Doncs bé, com a mecanisme pràctic d’una real renovació cercant un millor funcionament de tots en la consecució dels objectius, els socis cooperativistes aprovaren la següent proposta: “L’assessor Bartomeu Bennàssar tindrà tota l’autoritat moral i jurídica per a què examini l’actual funcionament, prengui decisions i faci una feina més intensa. El termini que es dona per fer tota aquesta tasca d’analitzar el funcionament i trobar una solució és fins a finals d’octubre d’aquest mateix any. Dita solució es durà a terme durant dos mesos per poder començar a principi de gener de 1992 el nou funcionament”.¹²⁷

Finalment, a l’assemblea general extraordinària de 29 de novembre de 1991, que tingué lloc al saló de la parròquia de Son Roca, s’acordà, en primer lloc, “que els béns i drets i les responsabilitats que té en nom propi l’entitat Marginats - La Sapiència Societat Cooperativa, entre altres, els cinc vehicles i els contractes de treball signats amb l’Ajuntament de Palma i amb la Conselleria de Sanitat i Seguretat Social del Govern Balear, siguin traspassats a l’Associació Marginats - La Sapiència que, des de sempre, ha agrupat les persones que emparaven i eren el fonament real de la nostra Cooperativa”. I, en segon lloc, aprovaren que l’entitat Marginats - La Sapiència Societat Cooperativa es dissolgués.¹²⁸ Aleshores, el cooperativistes eren els següents: Enric Rovira Escapa (president), Francesca Albis García, Maciana M. Bibiloni Trobat, Sebastiana Santmartí Garau, Mª Teresa Bibiloni Rotger, Hassan Argubi, Manuel Martínez Bauzá, Margalida Martorell Ribot, Miquel Font Zaragoza, Bartomeu Barceló Bisquerra, Silvia López Cañellas, Antoni Esteva Mestre, Catalina Núñez Martínez, Gabriel Llop Oliver, Margalida Mas Aloy, Felicia Sánchez Lozano, Teresa Nadal Casasnovas, Antoni Roig Sabater, Mª Con-

126 AFLS. Llibre d’actes Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. *Assemblea General Ordinària*, 2 d’abril de 1991, 31f.
127 AFLS. Llibre d’actes Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. *Assemblea General Ordinària*, 28 de juny de 1991, 31v-32f.
128 AFLS. Llibre d’actes Societat Cooperativa Treball-Salut La Sapiència. *Assemblea General Extraordinària*, 29 de novembre de 1991, 32v-33f.

cepción Pardo Bullich, Adolfo García Dumpert, Raúl M. Reinares Mazzuchelli i Salvador Bonet Fernández.

Mig any més tard, el 23 d’abril de 1992, s’informà a l’assemblea la dissolució de la cooperativa i la seva integració en el règim general de la seguretat social.¹²⁹

3.3.3. La reorientació de Can Gazà i el final de la seva vinculació amb l’Associació Marginats La Sapiència

Als inicis de 1992 es va prendre la decisió que Can Gazà deixés de ser oficialment una comunitat terapèutica per a heroïnòmans i passés a ser una comunitat per als homes més vells, és a dir, per a tots aquells que podríem dir que no tenien possibilitats de rehabilitació i reintegració social. En realitat ja ho era des de finals dels anys vuitanta. L’existència de Projecte Home, creat l’any 1987, permeté un tractament especialitzat de les toxicomanies.

Sabem que aquest fet no va caure gaire bé i va generar malestar dins l’associació. De fet, no s’entenia que no hi pogués haver una alternativa al Projecte Home, sobretot quan la necessitat i l’emergència hi era ben present. Una part de l’assemblea, encara que minoritària, es posicionà a favor de cercar els recursos necessaris per a poder mantenir la comunitat terapèutica per a heroïnòmans. No obstant això, finalment es va optar per reconvertir el servei ja que no tenien un equip prou especialitzat en la rehabilitació d’heroïnòmans, ni tampoc comptaven amb prou recursos econòmics per a dur a terme la tasca específica.

Després del canvi d’orientació, sembla que hi hagué problemes per consolidar l’equip de feina, sobretot per “una sèrie de discrepàncies sobre com havia de ser la casa”. Aquests problemes es varen solucionar i l’equip es consolidà a meitat de l’any 1993.¹³⁰

129 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. *Assemblea General Ordinària*, 23 d’abril de 1992, 38f-38v.
130 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. *Assemblea General Ordinària*, 27 de maig de 1993, 40f-40v.

La memòria general de 1995 ja presagiava un procés de reestructuració dels serveis de l'entitat, “no tant a partir de les cases de què disposam (com havíem fet fins ara), sinó en base als programes i funcions que desenvolupam”.¹³¹

Doncs bé, a l'assemblea general extraordinària de 7 de febrer de 1996 “es manifesta la voluntat de retornar a la propietària de la finca i casal de Can Gazà la cessió que a precari va fer l'any 1978 i que ha anat acceptant que l'Associació MLS en fos responsable. Voluntat explícita de fer-ho bé, en justícia i, sobretot, amb el nostre agraïment”.¹³² La idea era que els homes de Can Gazà poguessin passar a l'Hospital de Nit. Aquest traspàs s'havia d'entendre dins el context de reorganització dels serveis que l'associació va dur a terme durant tot l'any 1996. Ara bé, com que la donació de la propietària es va fer a la persona de Jaume Santandreu Sureda i com que aquest ja estava desvinculat de l'associació, no es pogué retornar la finca a la propietària. A partir d'aquí, l'associació va prescindir de la casa i va traslladar el servei a l'Hospital de Nit. Mentre que Can Gazà quedà vinculat a la figura de Santandreu, creant l'any 2003 l'Institut d'Exclusió Social de Mallorca.

Quan Jaume Santandreu s'assabentà que el dia 26 de gener de 1996 l'Associació Marginats La Sapiència, supervisada per la Delegació Diocesana d'Acció Social, pretenia abandonar Can Gazà i traslladar els homes que l'habitaven a l'Hospital de Nit, segons ell mateix contà a la premsa, se n'anà cap a la finca i s'hi encastillà, sobretot per a tranquil·litzar els homes que hi residien. “*Pasarán por encima de mi cadáver antes de sacar a la gente de Can Gazà*”, deia Jaume Santandreu a la premsa. A més afegí que “*mientras viva la propietaria de la casa, Amparo Benito, Can Gazà es inamovible para los pobres*”.¹³³

Els motius pels qual l'associació deixà d'emprar la finca de Can Gazà com a centre de marginats foren explicats a la premsa per la presidenta, Sebastiana Santmartí Garau, i pel delegat diocesà d'Acció Social, Mn. Gabriel Pérez Alzina. El primer motiu és que aquell any estava prevista la renovació del conveni amb el Consell Insular de Mallorca, amb un increment del 3,5%,

¹³¹ AFLS. *Memòria 1995*, p. 9.

¹³² AFLS. Llibre d'actes Associació Marginats La Sapiència. *Assemblea General Extraordinària*, 7 de febrer de 1996, 46v-47f.

¹³³ SARRIEGUI, José M. “Pasarán por encima de mi cadáver antes de cerrar Can Gazà, avisa Santandreu”, *El Día del Mundo*, 3 febrer 1996, p. 10.

no obstant no estava prevista cap subvenció extra, com havia passat en anys anteriors. Així doncs, sense aquestes subvencions el dèficit era insuportable i es va haver de prescindir del centre Can Gazà. El segon motiu, fou la decisió, a proposta dels treballadors, de centralitzar els serveis a la Misericòrdia.¹³⁴

A partir d'aquí, la polèmica estava servida entre el consell rector de La Sapiència i Mn. Jaume Santandreu Sureda. Aquest darrer, el dia 3 de febrer de 1996 publicà un article d'opinió al diari *Última Hora*, que duia per títol “Església fratricida, senyor bisbe”. Presenta el tancament de Can Gazà com un desastre per als marginats. A més, apel·lava a raons evangèliques i jurídiques per evitar el seu tancament. Segons Santandreu, la raó jurídica que de cap manera podia conculcar el Bisbat de Mallorca era que li lliuraren Can Gazà amb la condició de dedicar-lo als pobres. Per altra banda, les crítiques a La Sapiència eren molt dures. De fet, denuncià “les humiliants i injustes vexacions que han hagut de patir els membres de la meva família de part dels dictadors de l'Hospital de Nit al llarg d'aquests darrers anys”, així com “les injustícies que han patit els meus amics companys de feina de La Sapiència, molts dels quals han hagut de recórrer al metge per treure el cap d'una profunda depressió”. També denuncià els malmanaments a què han estat sotmesos “els clients de l'associació eclesiàstica de l'Hospital de Nit, a hores d'ara empeltada a Càritas. Algunes tretes al carrer, com la de Manolo dels caballitos, li va costar la vida, i el secret maneig dels doblers dels homes, amb transferències que sumen milions, són barrabassades de Jutjat de Guàrdia”.¹³⁵

La resposta no es feu esperar per part de l'associació. Els representants del Bisbat, en un article publicat al mateix diari el dia 6 de febrer, insistien que Jaume Santandreu “*actúa con criterios muy distintos de los nuestros. Mientras parece que él solo quiere seguir y justificar la actuación de los marginados, nosotros pensamos en que queremos ayudarles a recuperarse de las carencias que padecen y mejorar su calidad de vida en lo que sea posible. Sostienen que existe un desacuerdo en cuanto a criterios de fondo, porque no podemos seguir ocupando una casa en la que quien quiere mandar es Jaume Santandreu. El puede dar a la casa el uso que le parezca conveniente. Nosotros agradecemos a doña Catalina, la propietaria, la buena acogida y el respeto*

¹³⁴ *Última Hora*, 5 febrer 1996, “El obispado deja el centro de Can Gazà por falta de presupuesto”, p. 23.

¹³⁵ SANTANDREU SUREDA, Jaume. “Església fratricida, senyor bisbe”, *Última Hora*, 3 febrer 1996,

que siempre nos ha tenido. Estamos en total desacuerdo con muchas afirmaciones que Jaume Santandreu ha hecho en la prensa, que consideramos falsas y calumniosas...”.¹³⁶

La polèmica s’allargà i la qüestió de Can Gazà s’amplià a tots els serveis de l’associació. La defunció de l’indigent Juan Bautista Melgares “El Pelirrojo”, produïda la nit del diumenge dia 10 de març de 1996, a poc metres de l’Hospital de Nit fou la guspira que tornà encendre el foc. De fet, la nit del dijous 14 de març fou convocada una concentració de protesta a la mateixa Plaça de l’Hospital i que comptà amb la presència d’ex monitors de l’Associació Marginats La Sapiència. Mentrestant, Jaume Santandreu emplaçà al Bisbe de Mallorca, Teodor Úbeda, i a la presidenta del Consell Insular de Mallorca, Maria Antònia Munar, a una anàlisi en profunditat de la gestió de l’Associació Marginats La Sapiència al capdavant dels centres d’acolliment i residència per a marginats des del 1993, moment en el que la Delegació Diocesana d’Acció Social inicià la supervisió de l’entitat.

Santandreu posava en dubte els criteris aplicats en el tractament dels marginats alcohòlics per part del nou Consell Rector de l’associació, al que acusava de “*deshacerse de todos los elementos seglares que tenían experiencia en el trato con esos hombres marginados hasta el punto que muchos antiguos monitores han tenido que ser tratados por depresión; aplicar métodos dictatoriales y conculcar derechos de los acogidos ejerciendo un control presuntamente ilegal de su dinero*”.¹³⁷

El diari *El Día del Mundo* va poder demostrar com importants quantitats de doblers que pertanyien a interns dels centres que gestiona l’associació havien estat traspassats al compte de l’entitat per a destinar-les al pagament de monitors i despeses dels centres. Segons Mn. Gabriel Pérez Alzina i Sebastiana Santmartí, “*ese dinero fue tomado a modo de préstamo y así está contabilizado en los balances de la asociación*”.

De totes maneres, els responsables de La Sapiència no negaren que la mateixa operació s’ha gués realitzat en anys anteriors, ni que aquests préstecs mai foren tornats als interns. Segons

¹³⁶ Última Hora, 5 febrer 1996, “El obispado deja el centro de Can Gazà por falta de presupuesto”, p. 23.

¹³⁷ PERICÀS, Joan – MIRÓ FORTEZA, José Luís. “El obispo debe indagar en la gestión de La Sapiència”. *El Día del Mundo*, 14 març 1996, p. 13.

els abans citats, “*el sistema de administración de las libretas de internos proviene de la época en que La Sapiència estaba en manos de la familia Santandreu; sorprende que las denuncias se produzcan precisamente ahora*”. Les raons donades pels responsables per a realitzar aquests traspassos era la manca de liquidesa. Pérez Alzina afirmava que, desde l’any 1992, en què l’Associació la Sapiència es convertí de fet en una empresa, “*se pasó a todos los trabajadores al Régimen General de la Seguridad Social. Este proceso fue muy costoso. Cáritas. El Obispado tuvo que realizar importantes aportaciones*”.

Mentre, la presidenta Santmartí afirmava que el finançament de les tres administracions, que subvencionaven els centres a càrrec de l’associació, només servia per cobrir el 55% de les despeses. Per a la resta, La Sapiència obtenia recursos cobrant un percentatge de la pensió, del 15 al 50% segons els centres i casos, a tots aquells interns que la disfrutaven.¹³⁸

Enmig de tot aquest procés, es va presentar una denúncia per part d’un grup d’antics treballadors de l’Associació, pel qual la policia judicial va realitzar una profunda investigació de la documentació de l’Associació que va demostrar que els préstecs dels usuaris s’havien retornat, i el jutge que va dur el cas també va arxivar la denúncia.¹³⁹

Davant tot l’allau d’aconteixements, fou convocada una assemblea extraordinària de l’associació per al dia 6 de març. Al final de l’acta hi ha un paràgraf ben definitori de la situació que s’estava vivint: “Però no volem deixar d’escriure unes paraules d’agraïment respecte la majoria dels membres de l’Associació per la seva dedicació, esperit i encoratjament que mútuament ens aportam en aquests moments tan trists i difícils. Des de tots hi ha el coratge que sigui per a millorar tot el treball que feim i volem fer”.¹⁴⁰

Les acusacions públiques que l’Associació La Sapiència només era una empresa que vivia dels marginats fou resposta ràpidament per l’assemblea, fent èmfasi en l’estil humanitzador que caracteritza l’associació.¹⁴¹

¹³⁸ PERICÀS, Joan – FELIU, David – MIRÓ, José Luís. “La Sapiència desvía los Ahorros de indigentes a su propia cuenta para cubrir los gastos de personal”, *El Día del Mundo*, 20 març 1996, p. 7.

¹³⁹ Aquesta informació l’ha proporcionada Sebastiana Sanmartí Garau, aleshores presidenta de l’Associació Marginats La Sapiència.

¹⁴⁰ AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. *Assemblea General Extraordinària*, 6 de març de 1996, 47v-48f.

¹⁴¹ AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. *Assemblea General Ordinària*, 11 de juny de 1997, 50f-51f.

Tota aquesta polèmica que hem vist, no era més que la punta de l’iceberg del debat intern que generà en el si de l’assemblea tot el procés de professionalització de l’entitat. Un procés que s’inicià durant la segona meitat dels anys vuitanta i que es consolidà en el decenni següent. Ja vérem les tensions que es generaren amb la sortida de Mn. Jaume Santandreu i que no feren més que aguditzar-se amb el tema de Can Gazà.

Mentrestant, internament el procés de professionalització seguia. Així doncs, l’assemblea general de l’11 de juny de 1997 va servir per discutir el nivell de responsabilització dels dos grups en què es dividien els treballadors de l’entitat. Per una banda, el grup A que estava integrat pel manteniment de l’Hospital de Nit i la labor-teràpia. I, per altra banda, el grup B, integrat per tots aquells professionals que tenien més funcions educatives i terapèutiques. En definitiva, es tractava d’aprovar una nova estructura organitzativa i els criteris econòmic que la definien. Finalment, s’aprovà amb 32 vots a favor, 9 negatius i una abstenció.¹⁴²

3.3.4. Nous projectes en els anys noranta

Els processos de reorganització interna que l’associació desenvolupà l’any 1993, provocaren que el Casal de Son Ribes, que durant els seus primers deu anys de vida havia funcionat com a residència per a marginats alcohòlics crònics, a partir de novembre d’aquell any, acollís els usuaris que fins ara eren atesos a la Comunitat Terapèutica del Puig des Bous. Convertint-se doncs en comunitat terapèutica per a alcohòlics. S’inicià aquí un nou programa de deshabitució alcohòlica, que més endavant es va anomenar “Reviure”.

Al seu torn, els antics usuaris foren traslladats a un nou centre, el Casal de Can Palerm, antic convent i guarderia d’infants que les Germanes Franciscanes Filles de la Misericòrdia tenien a Sant Agustí.¹⁴³

142 Idem anterior.

143 AFLS. *Memòria 1995*. “Comunitat Terapèutica de Son Ribes”, p. 47.

El procés de reorganització esmentat també va afectar a Son Ribes, que es convertí en un centre per als alcohòlics que precisaven una comunitat terapèutica dins el seu procés cap a una possible reinserció personal i social. Hem de tenir present que fins el febrer de 1999, a les Illes Balears, tots els tractaments d’alcoholisme tenien un caràcter ambulatori. A partir d’aquesta data es començaren a disposar places per a la desintoxicació a centres hospitalaris. L’Associació Marginats La Sapiència fou pionera i precursora en aquest sentit.¹⁴⁴

Precisament fou el tractament de l’alcoholisme el que motivà l’associació, durant el curs 1994-1995, a elaborar l’anomenat programa Reviure. Amb anterioritat, s’anomenava Grup d’Alcohòlics en Rehabilitació, GAR. Segons el díptic que es distribuí per promocionar el programa, aquest consistia en un tractament estructurat en tres fases: acollida, comunitat terapèutica i fase de reinserció. Vegem els objectius, la metodologia i els recursos amb què comptava cada una de les fases.¹⁴⁵

Primerament, pel que fa a l’acollida, els seus objectius eren aconseguir l’abstinència, recuperar la salut, conèixer la dinàmica del programa, implicar l’usuari, iniciar el procés de canvi i aconseguir el suport familiar. Tot plegat, a partir d’entrevistes individuals i familiars, l’assistència a grups terapèutics, informatius i pedagògics, la realització d’activitats ocupacionals i l’estudi individual. Per a aconseguir-ho, l’entitat posà a disposició del servei un equip integrat per un coordinador, una treballadora social, una psicòloga i una diplomada en infermeria, a més de voluntaris i col·laboradors metges de l’Insalud.

En segon lloc, la comunitat terapèutica havia de facilitar la reestructuració personal, educar cap una vida d’abstinència, afavorir el coneixement i l’autonomia personal, fomentar la recuperació o adquisició de valors, assumir responsabilitats de forma progressiva i, per últim, restablir vincles socials i familiars. Aquests objectius s’havien d’assolir amb els aspectes metodològics següents: ocupació en sectors de feina; entrevistes i col·loquis individuals; grups de convivència i històrics; planificació del temps de lleure; seminaris; i, finalment, encontres amb

144 NADAL CASASNOVAS, Teresa – PELÁEZ MEDINA, Remei – PROHENS FERRER, Maria del Mar. “L’unitat de tractament de l’alcoholisme de l’Hospital de Nit”, a *Alimara*, 43, Servei d’Acció Social i Sanitat del Consell Insular de Mallorca, juny 1999, p. 33.

145 AFLS. *Díptico programa Reviure*, 1994.

la família. Els recursos emprats a tal finalitat es concentraren en un equip integrat per un coordinador i cinc terapeutes, amb l’assistència de voluntaris i col·laboradors puntuals.

La tercera fase de reinserció, que comptava amb un equip format per un coordinador i un terapeuta, a més de voluntaris, tenia els objectius que a continuació esmentem: reafirmar els valors adquirits a la comunitat terapèutica; aconseguir la integració en el món laboral, familiar i social; i, finalment, reforçar l’autonomia personal per a facilitar la desvinculació terapèutica. Com assolir els objectius assenyalats? Amb vuit línies de feina que consistien en la col·laboració del resident amb l’equip d’acollida, la recerca de feina, l’aprenentatge de l’administració econòmica, un major contacte familiar, la realització d’activitats socials i culturals, la consolidació de vincles amistosos, la participació en grups de valoració de sortides, grups temàtics i seminaris, i la realització de col·loquis individuals.

El programa Reviure va néixer com una experiència nova i pionera en l’àmbit dels tractaments de deshabituació de l’alcoholisme. Això volia dir que les referències didàctiques i bibliogràfiques específiques eren mínimes. De totes maneres, es comptà amb la formació i experiència dels educadors-terapeutes, entre els quals, al llarg de 1995, hi comptaven dues llicenciades en psicologia, una llicenciada en pedagogia, una treballadora social i una diplomada en infermeria, a més de tres educadors-terapeutes que en el passat havien realitzat el programa de Projecte Home. Es dugueren a terme nombroses sessions de treball per a la definició i redacció de la metodologia del programa, tasca que s’havia iniciat l’any 1994 amb la col·laboració d’un terapeuta del Projecte Home.¹⁴⁶

El model metodològic del programa Reviure, basat en l’autoajuda, es trobava en la línia del model generalment assumit en el tractament de toxicomanies, conegut com “Model bio-psico-social”. Clarament, es tenien en compte les múltiples causes que incidien en una persona alcohòlica i, per tal motiu basaven la seva intervenció en tres elements: el biològic, el psicològic i el social, però sense fragmentar la intervenció com si aquests fossin compartiments estancs, sinó considerant la persona en la seva totalitat, com a un tot integrat.¹⁴⁷

146 AFLS. *Memòria 1995*, p. 48.

147 AFLS. *Memòria 1995*, p. 51.

Peça informativa Balears, 21 d’octubre de 1979, sobre l’acolliment La Sapiència. Arxiu Fundació Social La Sapiència.

Cartell anunciador de la concentració convocada pel Col·lectiu La Sapiència a la Plaça Santa Eulàlia de Palma en record d’una persona morta de fred a la mateixa plaça, 31 de gener de 1981. Arxiu Fundació Social La Sapiència.

Notícia Última Hora, 23 de desembre de 1981, amb la notícia de la inauguració de l’Hospital de Nit. Arxiu Fundació Social La Sapiència.

Peça informativa Balears, 21 d’octubre de 1979, sobre l’acolliment La Sapiència. Arxiu Fundació Social La Sapiència.

Reportatge *Última Hora*, 8 de desembre de 1985, sobre el tractament d'heroïnòmans a les consultes externes de l'Hospital de Nit i la comuna terapèutica de Can Gazà. *Arxiu Fundació Social La Sapiència*.

Portada *Última Hora*, 3 de juny de 1987, amb la notícia sobre l'encadenament de 15 marginats a l'estàtua de Jaume I. *Arxiu Fundació Social La Sapiència*.

Portada *Full Dominical*. Església de Mallorca, 16 de juny de 1991, que recull la història dels primers 15 anys de l'Associació Marginats La Sapiència. *Arxiu Fundació Social La Sapiència*.

Article *Última Hora*, 23 de març de 1992, en el que s'exposa la candidatura de l'Hospital de Nit al Premi Siurell de Plata. *Arxiu Fundació Social La Sapiència*.

Fotografia Casa de Família presa des de la intersecció dels carrers de la Pietat i Salelles. *Arxiu Fundació Social La Sapiència.*

Fotografia de la Casa de Son Ribes, propietat de les Germanes Franciscanes Filles de la Misericòrdia i gestionada, primer per l'Associació Marginats La Sapiència i, a partir del 2001, per la Fundació Social La Sapiència. *Arxiu Fundació Social La Sapiència*

Fotografia del Casal de Ruberts, obert per la Fundació Social La Sapiència com a centre d'emergència Covid-19. *Arxiu Fundació Social La Sapiència.*

Fotografia del Centre d'Acollida d'Es Molinar, gestionat per la Fundació Social La Sapiència com a centre d'emergències durant la pandèmia Covid-19. *Arxiu Fundació Social La Sapiència.*

Fotografia del pis de reinserció social Mar Sis, espai social i educatiu emblemàtic en la formació laboral i conscienciació obrera en els anys de la transició de la dictadura franquista a la democràcia. *Arxiu Fundació Social La Sapiència.*

Fotografia del dinar d'inauguració del centre d'acollida Cals Agustins de Binissalem el dia 11 d'octubre de 2024. Arxiu Fundació Social La Sapiència.

Fotografia del Dia de la Dança a Casa de Família (2024). Arxiu Fundació Social La Sapiència.

Durant l'any 1995 iniciaren la fase d'acollida 27 persones, que suposaven un 5% del total d'usuaris de l'Hospital de Nit, però no totes s'hi havien incorporat de la mateixa manera. Alguns havien ingressat a l'Hospital de Nit sense una intenció explícita de començar un programa terapèutic, però la motivació i el seguiment personalitzat els feren decidir-se. Altres acudiren al centre directament i iniciar el tractament, després de l'assistència a les entrevistes d'orientació de forma externa, sense estar acollits. Alguns necessitaren la realització prèvia d'una pauta de desintoxicació, altres havien aconseguit l'abstinència requerida per a començar el programa amb l'esforç personal.¹⁴⁸

A la segona fase del programa, que suposava l'ingrés a la Comunitat Terapèutica de Son Ribas, l'any 1995 es produïren un total de 20 ingressos, si comptam els 6 usuaris que ja residien al centre de dia l'1 de desembre de 1994. El nombre total de sortides del centre era de 13, de manera que a dia 30 de novembre de 1995, data de tancament de la memòria, hi havia ingressades 7 persones.¹⁴⁹

El gener de 1995 havia arribat l'hora d'iniciar la tercera fase del programa Reviure, amb l'obertura d'un centre de reinserció social. S'escollí el tercer pis de Mar, 6 cedit per Càritas Diocesana, que obrí de manera experimental amb 4 persones.¹⁵⁰

De la memòria del segon semestre de 1999 de l'Àrea de Tractament de l'Alcoholisme, cal destacar, entre d'altres qüestions, la consolidació de l'equip del programa que, com hem vist anteriorment, implicava tres serveis de l'associació a tres llocs distints. De fet, com a proposta de millora, s'assenyalava la necessitat de crear la figura d'un coordinador del programa per tal d'apropar, encara que sigui mentalment, els tres espais.¹⁵¹

Passant a un altre projecte, a començament de l'any 1996, "es crearà a una part de l'edifici de La Misericòrdia que ens té cedit el CIM un espai i un àmbit d'acollida residencial per a persones sense recursos socials i que, amb voluntat pròpia d'una millora qualitativa de la

148 AFLS. *Memòria 1995*, p. 37.

149 AFLS. *Memòria 1995*, p. 53.

150 AFLS. *Memòria 1995*, p. 61.

151 AFLS. *Àrea de Tractament de l'Alcoholisme. Memòria del segon semestre de 1999*, pp. 38-39.

seva situació vital, així la demanin o acceptin la proposta responsable de l’equip d’acollida de l’Hospital de Nit”.¹⁵²

Un poc més endavant, l’any 1999 s’inicià el projecte Turmeda. Silvia López, treballadora social assignada a aquest projecte, ho explicava a l’assemblea com a continuació segueix:¹⁵³

“Dona la informació de com s’ha iniciat i la situació actual, així mateix les dificultats dins hospital de nit en quant el número de llits, llista d’espera, resposta dels altres usuaris... Està previst iniciar-lo el mes de maig. L’estada seria aproximadament de dos mesos. La població que arriba ve amb els papers regularitzats, però manté dificultats econòmiques i d’idioma. El treball a realitzar és d’ajuda en la recerca de treball i habitatge, donant-los durant un període d’uns dos mesos allotjament i cobertura sanitària. En relació al tema immigrants com a problemàtica social i necessitats que es van generant, s’obri un breu debat sobre diferents recursos existents i com es van desatennent fan que l’associació s’impliqui davant aquest sector de població desafavorit”

El projecte va néixer a partir de la constatació d’una nova realitat i fruit d’un procés de reflexió madura en el si de l’associació. Durant els primers anys de la dècada dels noranta, el nombre d’immigrants acollits a l’Hospital de Nit registrava, d’any en any, un creixement progressiu, però moderat. Predominaven ciutadans de la Unió Europea, com a grup majoritari, i en segon lloc els africans. D’aquests, més d’un 90% eren marroquins. No obstant això, a partir de l’any 1995 es començà a detectar un canvi de tendència. Mentre que el nombre d’africans no deixa de créixer, els ciutadans de la UE tendeixen a minvar. L’any 1998 suposà un punt d’inflexió. Ja no es produeix un creixement moderat, sinó una eclosió espectacular del nombre dels ciutadans africans. De 49, l’any 1997, passaren a 132 l’any següent.¹⁵⁴

L’any 1998 es produí un canvi de tendència també en la procedència dels immigrants, perquè augmentaren espectacularment els procedents de l’Àfrica subsahariana, sobretot nigerians,

152 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. *Assemblea General Extraordinària*, 7 de febrer de 1996, 46v-47f.
153 AFLS. Llibre d’actes Associació Marginats La Sapiència. *Assemblea General Ordinària*, 8 d’abril de 1999, 55v-57f.
154 MARIA BALLESTER, Miquel Àngel – REINARES MAZZUCHELLI, Raúl. “Immigrants estrangers a l’Hospital de Nit de Palma (1998)”, a *Alimara*, 43, Servei d’Acció Social i Sanitat del Consell Insular de Mallorca, juny 1999, p. 8.

malinesos i ghanesos. Per tant, si abans les llengües maternes més abundants entre els immigrants eren l’àrab i l’alemany, ara ho seran l’anglès i el francès per la procedència anglòfona i francòfona dels països citats. Els idiomes podien ser una barrera per als educadors i professionals que els atenien.¹⁵⁵

Només una darrera dada. Dels 178 immigrant arribats a l’Hospital de Nit l’any 1998, el 47% tenien estudis secundaris i superiors. Malgrat això, la seva competència de lectoescriptura en castellà era nul·la o escassa, el que posava de manifest la necessitat d’articular programes d’alfabetització.¹⁵⁶

El projecte Turmeda es dividí en dos programes. Turmeda I, que s’inicia el dia 2 de maig de 1999. I el Turmeda II, engegat el dia 2 d’agost del mateix any. El primer, s’inicià amb 22 llits a l’Hospital de Nit. Mentre que el segon, es repartí en dues fases, amb 20 llits a l’Hospital de Nit, en la primera fase, i 22 llits a la Real, en la segona. A continuació assenyalem les dades més valuoses del projecte. Foren 147 les persones ateses en el primer any del projecte, el que confirma la necessitat i idoneïtat del servei. El principal motiu de baixa del programa (63,5%) era que la situació estava resolta, és a dir, que havien trobat feina regular i allotjament. Aquest podia ser un habitatge particular, habitatge compartit o allotjament al lloc de treball. Igualment, només un 2,19% havien estat expulsats, pel fet d’incomplir les pautes del Reglament Règim Intern, això era la introducció de begudes alcohòliques. En cap cas es va haver de fer una expulsió per motius de violència. Tots els atesos eren homes, la majoria dels quals, en un 68,96%, tenien entre 22 i 29 anys. La majoria d’ells havien nascut a l’Àfrica subsahariana i, sobretot, a Nigèria. Quasi cap d’ells superava els tres mesos d’estada a la nostra Comunitat. La seva situació laboral al moment de l’ingrés ens mostra que la majoria tenien un treball eventual, en el 66,09% dels casos. Però encara no els permetia un mínim d’autonomia. De fet, durant el temps que estaven al programa, un dels seus objectius era augmentar aquesta autonomia perquè es poguessin valer per ells mateixos com, igualment, donar suport perquè els qui es trobaven en situació d’atur (30%), poguessin aconseguir un treball i, posteriorment, tenir una sortida positiva.

155 Idem anterior, p. 15.
156 Idem anterior, p. 21.

La majoria d’ells, 57 usuaris, cobraven l’equivalent a dos salaris mínims interprofessionals. Així doncs, la necessitat de ser acollits al programa no era tant per motius econòmics, sinó per dificultats reals d’aconseguir un allotjament alternatiu. L’altra dada econòmica a remarcar era que la majoria tenia com a font d’ingressos un salari regular. Finalment, pel que fa a la situació de necessitat, les dues constants eren la dificultat d’inserció social per emigrants i la manca de mitjans de subsistència per manca d’allotjament.¹⁵⁷

El procés de professionalització de l’entitat i la millora de la seva gestió fou el causant de la posada en funcionament, encara que de manera experimental, durant l’any 1996, del programa Centres, Sistema Informatiu del Centres d’Acollida de Mallorca. Aquest fou engegat en col·laboració amb la Secció Tècnica de la Comissió de Benestar Social del Consell Insular de Mallorca. D’aquesta manera, la realització de la memòria de l’any 1995, que parcialment ja s’havia basat en els criteris del nou model, tant pel que fa a la recollida de dades com a la seva explotació, els va permetre oferir una informació molt més concreta i detallada del perfil dels usuaris del l’Hospital de Nit i del treball que s’havia fet amb ells. Aquestes dades, contrastades amb les d’altres serveis socials, podien resultar de gran utilitat per a dibuixar un mapa actualitzat de les necessitats de la població marginal de Mallorca, i plantejar les actuacions pertinents per donar-hi resposta.¹⁵⁸

3.3.5. L’Hospital de Nit com a buc insígnia de l’entitat

Durant els anys noranta del segle XX, l’Hospital de Nit va seguir essent la base d’operacions de l’associació. No debades, gairebé tots els usuaris dels altres serveis havien iniciat i realitzat un procés de salut en el seu si.

157 AFLS. *Àrea d’Exclusió Social. Memòria del segon semestre de 1999 (inclou dades globals de 1999)*, p. 39.

158 MARIA I BALLESTER, Miquel Àngel. “L’Hospital de Nit de Palma: Realitat i perspectives a partir de la memòria de 1995”, a *Alimara*, 38, Servei d’Acció Social i Sanitat del Consell Insular de Mallorca, 1996, p. 25.

L’Hospital de Nit funcionava a dos nivells, complementaris però diferents. Per una banda, era centre d’acollida destinat a persones amb diversa problemàtica social. Per altra, prestava una atenció al problema de l’alcoholisme, realitzant un programa de desintoxicació i deshabitua-ció. I, a més, atenien persones amb un estat precari de salut que necessitaven allotjar-se en règim familiar durant un cert període de temps. D’aquesta manera, mentre hi havia un equip de treball que realitzava tasques en l’àrea d’acollida, l’equip terapèutic especialitzat era el responsable de les intervencions en l’àrea de tractament.

El servei va acollir i va dirigir la seva acció a persones, majoritàriament homes entre 18 i 65 anys, més un petit nombre de majors i de dones, que vivien una situació de marginació causada per diverses problemàtiques socials, com eren la carència de llar, transeüntisme, dificultats eco-nòmiques, atur, desestructuració, problemes legals, inadaptació social, immigració, trastorns psíquics, situacions cròniques de necessitats, entre d’altres. Tot plegat, agreujat en molts de casos per problemes de dependència alcohòlica.

La tasca social realitzada amb aquestes persones estava connectada amb la que realitzaven altres serveis socials lligats al Circuit de Coordinació de la Marginació. De fet, la pràctica totalitat de persones acollides a l’Hospital de Nit havien estat abans a l’Alberg Municipal Can Pere Antoni de Palma, de manera que la feina que es feia era la continuació del procés iniciat allà.

Els objectius de l’àrea d’acollida eren: posar la persona en situació d’intervenció, informant-la dels objectius de l’hospital, cobrint les seves necessitats bàsiques, clarificant la seva situa-ció personal i pactant un compromís personal per a implicar la persona en la dinàmica i en el funcionament intern del centre; tractar de fer un seguiment de cada persona, revisant els instruments de registre, iniciant una dinàmica de seguiments personalitzats per part dels mo-nitors-educadors i posant en comú els casos que requerien una solució d’equip; dur a terme una intervenció professional individualitzada, determinant les tasques de cada etapa d’una in-tervenció professional; i, finalment, avaluar l’acompliment dels objectius del Pla d’Intervenció, confeccionant fitxes d’avaluació i revisant periòdicament les activitats realitzades.

Les activitats i la metodologia implementades a l’àrea d’acollida foren les següents: primer contacte i diàleg a la porteria; lliurament i signatura del Reglament Intern; entrevista d’obertu-

ra d'expedient, informació, recollida de dades i explicitació de la demanda; acompanyament de la persona al pis corresponent, assignació de llit, facilitació d'alimentació i de mitjans d'higiene i sanitaris; informació dels recursos del centre i orientació sobre els externs als quals podia dirigir-se; entrevistes d'orientació, plantejaments d'estratègies i establiment d'acords; concreció del compromís personal i seguiment del procés; responsabilització de la persona en l'ordre de les pertinences personals i el maneig dels béns d'ús comú; entrevistes programades amb la treballadora social, psicòloga o metge; assemblea setmanal de les persones acollides amb un monitor-educador; discerniment en equip dels casos que aconsellaven una atenció especial; i, per últim, seguiment personalitzat que consistia en una observació i atenció quotidiana per part del monitor-educador de referència, i amb l'anotació de dades significatives a l'expedient personal.

Els destinataris de l'àrea de tractament eren molt diversos. En primer lloc, cal destacar totes aquelles persones que ingressaven en la primera fase de tractament de l'alcoholisme, que a partir de 1995, es condensaven en el programa Reviure, fins a la seva derivació a la Comuna Terapèutica de Son Ribes. A continuació, cal mencionar els usuaris amb problemes físics ingressats temporalment per a la seva posterior derivació al Casal Can Palerm, per residir-hi en règim residencial. En tercer lloc, persones ingressades per a desintoxicació i deshabituació alcohòlica. Molts d'aquests casos, eren derivats posteriorment a Can Gazà, per a residir-hi també en règim residencial. I, en quart lloc, persones ingressades per patologia diversificada, generalment amb alcoholisme associat.

Els objectius generals de l'àrea de tractament eren dos. Per una banda, l'atenció i suport quan es precisava d'una estada estable, encara que temporal, per diferents circumstàncies: malaltia orgànica, tractament sanitari després d'una intervenció clínica, acompanyament d'un procés terapèutic respecte a l'alcoholisme. I, per altra banda, per a les derivacions a altres centres, s'intentava preparar la persona per a una millor adaptació al canvi, mitjançant l'adquisició d'hàbits personals i habilitats socials, i assumpció de responsabilitats en el seu propi procés de tractament.

Les activitats i les metodologies de l'àrea eren diverses. Hem de distingir si s'adreçaven als casos d'alcoholisme, o si eren dirigides a altres patologies i activitats. Així doncs, per als casos de tractament de l'alcoholisme, es produïa un primer contacte amb la treballadora social per a valorar la problemàtica concreta de la persona i la seva motivació vers el tractament. Si es considerava necessari, es realitzava una entrevista amb la psicòloga perquè obtingués un diagnòstic i valorés la motivació i l'interès del tractament. A partir d'aquí, si es considerava inconvenient l'accés al programa terapèutic del centre, es donaven orientacions o es gestionava la derivació a altres centres o serveis. En canvi, si es valorava positivament l'ingrés, després d'algunes entrevistes més amb la treballadora social, es concertava una cita amb el metge perquè aquest fes una exploració física completa del pacient i indiqués la necessitat o no d'una desintoxicació. Llavors, es concretava el seu ingrés en el grup de tractament.

No obstant això, per als casos de patologies diverses, el metge duia a terme la valoració del cas, determinant el seu ingrés i les pautes de medicació i atenció al pacient. La medicació era administrada per la diplomada en Infermeria de l'equip terapèutic.

La participació i implicació del voluntariat va permetre la realització d'altres activitats com eren la responsabilització i cooperació en la neteja i el manteniment de les dependències del centre, la participació en entrevistes, col·loquis, grups i seminaris, a més de tallers i activitats diverses de temps de lleure (passejos acompanyats, visites culturals, excursions, cinema, teatre, entre d'altres).

4. LA FUNDACIÓ SOCIAL LA SAPIÈNCIA (2001-2025)

LA VERTEBRACIÓ D'UNA FAMÍLIA

En aquest capítol analitzem la transició i el pas de La Sapiència d'associació a fundació, que va permetre encarar amb més seguretat els nous reptes del segle XXI. Un dels més importants fou, sens dubte, el tancament de l'Hospital de Nit i l'apertura de Casa de Família l'any 2003. Des de finals de 2007 i durant tot l'any 2008 el col·lectiu de treballadors de la Fundació Social La Sapiència va viure un període de tensions i desencontres motivat per la creació del Comitè d'Empresa i de les expectatives generades amb l'aparició del "l'Conveni Marc Estatal d'Acció i Intervenció Social". Com a conseqüència d'aquestes tensions, al mes d'abril visquérem la dimissió de l'anterior Director Gerent i el posterior nomenament de la persona que des d'aquell moment el va substituir.¹⁵⁹

També fou significatiu el canvi de denominació dels grups de treball terapèutic que s'integraven dins l'Àrea d'Inserció Social. A partir de l'any 2009 reberen el nom de Grups d'Inserció Bellver, nom que, per altra banda, era ben significatiu per a l'entitat ja que fou el primer projecte engegat per la desapareguda Cooperativa Treball-Salut La Sapiència, amb un contracte amb

¹⁵⁹ AFLS. *Memòria 2008*, p. 1.

l'Ajuntament de Palma per dur a terme tasques de manteniment del bosc de Bellver.¹⁶⁰ El ser conscients de la història i les arrels constitutives de l'entitat ha esdevingut la seva nota més característica i distintiva.

No podem oblidar la crisi econòmica que sacsejà el món a partir de 2009 i com va afectar a la ja malmesa situació econòmica de la fundació. Sobretot, va afectar amb la reducció de programes i una reorganització dels serveis. Com veurem més endavant, el 2013 fou l'any més crític.

Ara bé, si parlem de crisi, veurem com va afectar la Covid-19 a la fundació. L'activació de serveis d'emergència fou el tret més destacat amb el centres de Es Molinar, Son Ribes i Casal de Ruberts. Juntament amb l'adaptació dels serveis ocupacionals i d'inserció laboral.

Tot plegat, a més de les activitats internes, ens referim a la projecció externa i les relacions amb altres institucions i entitats. Aquí voldria destacar la implicació i la participació de la fundació a les campanyes de sensibilització conjunta amb l'Àrea de Pastoral Caritativa i Social de l'Església de Mallorca.

A nivell metodològic, el segle XXI ve marcat per la implantació del model d'intervenció biopsicosocial que planteja l'educació de les persones ateses en totes les seves dimensions amb l'objectiu, tal vegada utòpic, però irrenunciable, de la inclusió social. No obstant això, el darrer decenni s'ha caracteritzat per un procés de cronificació dels usuaris de Casa de Família.

¹⁶⁰ AFLS. *Memòria 2009*, pp. 61-62

4.1. DE L'ASSOCIACIÓ MARGINATS LA SAPIÈNCIA A LA FUNDACIÓ SOCIAL LA SAPIÈNCIA

Al començament de l'any 2000 es passà un qüestionari a tots els treballadors per sondejar l'opinió envers la proposta de convertir l'associació en fundació. A l'assemblea general ordinària de 9 de maig del 2000, el bisbe explicità la necessitat de la transformació en fundació. Segons l'acta de l'esmentada assemblea ho feu en els termes següents:¹⁶¹

D.Teodor comença la seva intervenció reconeixent la feina i dedicació dels treballadors de MLS. A continuació fa un resum del que ha estat el procés de l'Associació del seus orígens fins avui, i recorda el recolzament continuat de l'Església en tot moment, un recolzament que no es limita a la nostra Associació, sinó que suposa un suport importantíssim dins tot l'àmbit de l'acció social a Mallorca.

Ara però, MLS necessita clarificar la seva estructura en benefici d'un reconeixement per part de les institucions públiques. Igualment necessària resulta aquesta clarificació de cara als mateixos treballadors i funcionament quotidià del col·lectiu. Envers això –recorda el bisbe– els ajuts de fons europeus reclamen una presentació clara que pot inclús arribar a denegar ajudes europees que abans es donaven.

Agraïment de'n Raimundo Zaforteza i a tots que hem fet el qüestionari. La proposta de Fundació com per exemple Deixalles, Fundació home lliure i Fundació Esplai de les Illes.

A la mateixa assemblea es proposà que la fundació es regiria per un patronat que tenia, entre d'altres finalitats, marcar els objectius de la fundació i les seves directrius, controlar la seva

161 AFLS. Llibre d'actes de l'Associació Marginats-La Sapiència. *Assemblea General Ordinària*, 9 de maig del 2000, 61v-63f.

administració, gestió i economia, cercar el pressupost i oferir el suport econòmic necessari, a més de proporcionar dedicació als marginats amb humanitat i seriositat. La seva composició restà com segueix: un president, que era el Bisbe de Mallorca o el delegat diocesà, que el podia substituir quan fora necessari; un representant del Consell d'Assumptes Econòmics de la diòcesi de Mallorca; un representant de Càritas Diocesana; una representant de la germanes Franciscanes; una representant de la germanes de la Caritat; un representant de l'administració pública; un representant del Consell Insular de Mallorca; un representant del Govern Balear; un representant de l'Ajuntament de Palma; un treballador elegit pels mateixos treballadors; i, finalment, un secretari d'actes, que fos expert jurídic.

Per davall del patronat es va situar la Comissió Delegada Executiva. Aquesta tenia que organitzar, administrar i gestionar els serveis i programes de l'entitat. Endemés, eren responsables directes de l'orientació tècnica i pedagògica cap els treballadors, i s'encarregaven d'acompanyar els distints equips. La seva composició era la següent: el delegat del Bisbe; el director-gerent, anomenat pel patronat; el President; tres representants d'àrea, elegits pel director i el patronat; un administrador; i, per últim, un secretari d'actes.

Finalment, l'assemblea va votar l'aprovació o no del pas a fundació. Votaren 45 socis, 37 ho feren afirmativament, un negatiu, 6 en blanc i una abstenció. De tal manera, quedà aprovat per majoria absoluta el canvi d'associació a fundació.

No obstant això, el pas definitiu cap al reconeixement de la fundació es produí a finals de l'any 2000, quan l'assemblea general de l'associació aprovà també per majoria absoluta el estatuts de la fundació.¹⁶²

Des del punt de vista orgànic, la fundació inicià el seu camí el 12 de febrer de 2001, data en la que tingué lloc la primera reunió del patronat. Entre d'altres qüestions, es designà com a director-gerent de la fundació Antoni Garau Garau, i s'aprovà la composició de la Comissió Delegada Executiva: Mn. Josep Noguera Arrom, vicepresident; Mn. Antoni Garau Garau, patró i director gerent; Concepción Peralta Palma, de l'equip d'acollida; sor Remedios Peláez Medina,

162 AFLS. Llibre d'actes de l'Associació Marginats La Sapiència. *Assemblea general*, sense data, 65f-65v.

de l’equip d’alcoholisme; Raúl Reinares Mazzuchelli, de l’equip de laborteràpia; Roberto Carre-ras Panchón com a secretari; i Sebastiana Santmartí Garau, com a tresorera.¹⁶³

Mentrestant, la primera reunió de la Comissió Delegada Executiva es va produir el dia 13 de març de 2001, en la que es constatà que el reconeixement jurídic de la fundació s’havia produït l’1 de març.

La transició d’associació a fundació no fou fàcil, ni va estar exempta de conflictes interns. Així doncs, a l’esmentada reunió de la Comissió Delegada Executiva es posà damunt la taula la idea que la ràpida transició d’una figura jurídica a l’altra va implicar més dificultats de les es-perables, ja que es solapaven dos models jurídics molt diferents. Aquesta urgència també va impossibilitar que es poguessin realitzar consultes i informar adequadament als treballadors de les diverses etapes del procés.¹⁶⁴

A la reunió de la mateixa comissió de dia 2 de maig de 2001 afloraren problemes i conflictes amb els treballadors del Servei d’Acolrida per a Persones en Situació d’Exclusió Social (SAPSES) de l’Hospital de Nit. Aquests s’oposaren a una remodelació a fons de l’equip. A més, la comissió arribà a la conclusió que s’estava generant entre el col·lectiu de treballadors de l’Hospital de Nit, un estat d’opinió contrari a la gestió i direcció de la fundació. Aquesta situació no era recent, però semblava haver-se accentuat amb la transformació del model jurídic i institucional. A tal efecte i per posar fil a l’agulla a trobar una solució, la comissió elaborà un document de reflexió adreçat a tots els treballadors de l’entitat.¹⁶⁵ En ell, es recordava que abans de prendre la decisió de passar d’associació a fundació sota l’aixopluc i a l’empara de l’Església diocesana es feren dues enquestes i dues assemblees on el bisbe explicà el projecte. Finalment, s’aprovà per ma-joria absoluta que La Sapiència fos una fundació. Sembla que el problema estava a l’equip del primer pis de l’Hospital de Nit. El document acaba fent una crida a mantenir una relació cordial per a poder fer feina a gust, “i si qualcú, segons la seva consciència o les seves necessitats, veu que el seu lloc no és La Sapiència, el més lògic és que actuï conseqüentment”.¹⁶⁶

163 AFLS. Llibre d’actes Fundació Social La Sapiència (2001-2024). *Reunió ordinària*, 12 de febrer 2001, 1f-3f.
164 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva (2001-2002). *Acta de la reunió celebrada el dia 13 de marzo de 2001*, p. 2.
165 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva (2001-2002). *Acta de la reunió celebrada el 2 de mayo de 2001*, p. 7.
166 AFLS. “Informació i reflexió que la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència presenta als diversos equips que la conformen”, 2 de maig de 2001, p. 3.

La reacció dels equips, davant l’estat d’opinió originat pel comunicat de la Comissió Delegada Executiva i els canvis a l’organigrama, no fou homogènia. Així doncs, l’equip de SAPSES fou especialment crític sol·licitant el retorn d’Antonio Sesma Lorenzo al servei i també que s’expli-quessin les raons del seu trasllat. La Comissió Delegada Executiva acordà per unanimitat no replantejar-se de nou la decisió adoptada i remetre a la lectura del comunicat per a qualsevol explicació.¹⁶⁷

Sols quedava pendent la designació d’un coordinador o coordinadora del servei de SAPSE. Aquest fou anomenat el 31 de juliol de 2001 i recaigué en la persona de Fernando Ruiz Torres, que ja pertanyia al servei.¹⁶⁸

Després d’un any de funcionament de la fundació, la Comissió Delegada Executiva envià una carta, signada pel seu secretari, Roberto Carreras Panchón, al Bisbe de Mallorca expressant que “*el año no ha sido fácil, pero a pesar de las dificultades creemos ir en la dirección adecuada y reconocemos que la transformación de la Asociación en Fundación ha sido la fórmula apropiada para poder clarificar y superar muchas situaciones...*”.¹⁶⁹

A partir d’aquí, la situació s’anà normalitzant i els mecanismes de funcionament de la fundació s’ajustaren i foren compresos per tots els seus integrants, tant directius com treballadors.

167 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva (2001-2002). *Acta de la reunió celebrada el 22 de mayo de 2001*, p. 11.
168 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva (2001-2002). *Acta de la reunió celebrada el 31 de julio de 2001*, p. 21.
169 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva (2001-2002). “Carta de la Comissió Delegada Executiva al Bisbe de Mallorca”, p. 45.

4.2. ORGANIGRAMA DE LA FUNDACIÓ SOCIAL LA SAPIÈNCIA

Tot partint de la memòria anual de l'any 2001 podem explicar el funcionament de les cinc grans àrees de serveis que integraven la fundació: Exclusió Social, Acollida Immigrants, Tractament Alcoholisme, Mèdica Sanitària i d'Inserció Socio-Laboral.¹⁷⁰ Les dades que a continuació exposarem són de l'esmentada memòria.

L'Àrea d'Exclusió Social gaudia de tres serveis. En primer lloc, el servei d'acollida per a persones en situació d'exclusió social a l'Hospital de Nit. Estava destinat a l'acollida de persones amb diverses problemàtiques personals i social, mancades d'allotjament i de recursos materials. Eren persones de 18 a 65 anys, que vivien situacions de marginació crònica, manca de mitjans de subsistència, deteriorament de salut, alcoholisme, la majoria aturats sense cobrar prestacions, tots ells amb possibilitats clares d'una autonomia personal. El servei tenia 79 places, a més de les dues pel Servei d'Infermeria de l'Hospital de Nit per convalescències i malalties menors. Es varen atendre 429 persones.

En segon lloc, el servei d'acollida residencial, també ubicat a l'Hospital de Nit. Tenia com a finalitat l'acollida en règim residencial d'homes i dones, amb diverses problemàtiques personals i socials cròniques: persones sense llar o residència fixa, alcohòlics en aquells moments abstinents, desarrelament, absència de recursos econòmics, grau acceptable de validesa física i psíquica. El servei tenia capacitat per 23 places i foren acollides 29 persones, la majoria amb problemàtiques de soledat i aïllament, malalts psiquiàtrics no institucionalitzats, alcoholisme detectat i reconegut. A aquests residents se'ls hi possibilità la participació en tallers ocupacionals, dos a Càritas i un a Amadip, i es realitzaren activitats de lleure com és ara excursions mensuals, visites a exposicions, festes de Nadal i Reis d'Orient i un taller de Reiki setmanal.

¹⁷⁰ AFLS. Llibre d'actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació Social la Sapiència. "La Sapiència-Memòria 2001. Perquè no els oblidem", 3p.

I, en tercer lloc, la residència per a persones en situació d'exclusió social a Can Palerm. Aquest servei estava destinat a l'acollida en règim residencial d'homes i dones entre 45 i 65 anys, amb una llarga història d'exclusió social, amb deteriorament important de la seva autonomia personal. Mitjançant un ambient familiar es procurava evitar o pal·liar el seu deteriorament físic o psíquic, estimulants llurs capacitats residuals. Hi havia un seguiment psiquiàtric de les persones que tenien qualche trastorn mental important, en coordinació amb els metges psiquiatres de referència, com també la prevenció i control de les recaigudes en el consum d'alcohol. Can Palerm tenia una capacitat de 18 places, mentre que l'any 2001 foren acollides 23 persones.

L'Àrea d'Acollida d'Immigrants era un servei que acollia homes i dones entre 18 i 65 anys, de nacionalitat no espanyola, que es trobaven a Mallorca mancades d'allotjament i de recursos materials per satisfer les seves necessitats bàsiques, i que havien vingut amb la finalitat de cercar feina i establir-se com a residents, ja fora de manera temporal com permanent. Aquest servei s'ubicava al Monestir de La Real i tenia una capacitat de 35 places. Normalment, les demandes es feien de les Oficines d'Informació als Immigrants de Mallorca, OFIM. Durant l'any 2001, es varen atendre 307 immigrants: 198 del Magrib, 52 del Subsàhara, 25 de Llatinoamèrica. Cal apuntar que el 80% de les sortides foren positives.

L'Àrea de Tractament de l'Alcoholisme comptà amb tres cases o serveis. Per una banda, el Servei de Tractament de l'Alcoholisme de l'Hospital de Nit, que a través dels programes Eines i Reviure es pretenia la desintoxicació alcohòlica d'homes i dones, majors de 18 anys, que presentaven una llarga història d'addicció i múltiples recaigudes, amb un important deteriorament físic i psíquic, que precisaven allotjament temporal i atenció integral. La capacitat del servei era de 8 places. El 2001, foren ateses 57 persones, el gruix del qual es movia entre 36 i 45 anys i un 71% arribaven sense cap tipus d'ingrés econòmic.

Per altra banda, la Comunitat Terapèutica de Son Ribes, amb l'objectiu d'aconseguir la deshabituació de l'alcohol i de qualsevol tipus de substàncies d'abús mitjançant un procés de reestructuració personal. Acollia persones d'entre 18 i 55 anys que tenien algun d'aquests perfils: exclusió social, atur, manca de suport social i familiar, antecedents d'intents frustrats de deshabituació en altres tractaments, entre d'altres. Tenia una capacitat per 16 places, i el

requisit essencial per l'ingrés era que la persona hagués fet un tractament de desintoxicació. Les persones ateses l'any 2001 arribaren a la xifra de 50. D'aquestes, més de la meitat no tenien ingressos i havia augmentat el nombre de persones amb alguns trastorns de caràcter depressiu i antisocial que requerien una atenció psiquiàtrica adient.

La tercera pota del tractament de l'alcoholisme corresponia al Centre de Reinserció Social Mar Sis. Aquest servei estava destinat a la realització de l'etapa de reinserció del Programa Revivre, iniciat a Son Ribes. El seu objectiu era la plena normalització personal, laboral i social, fins l'obtenció de l'alta terapèutica definitiva. Disposava de sis llits i s'atengueren durant l'any 2001 un total de 28 persones, dels quals 10 acabaren el tractament de manera satisfactòria. A destacar que gràcies a la col·laboració amb el Gabinet d'Orientació Laboral de la Fundació Deixalles un alt percentatge s'havia pogut integrar en el món laboral, com també que, havent-se potenciat el voluntariat durant aquesta etapa, molts dels usuaris el volgueren continuar com a opció personal.

De l'accés al món laboral es feia càrrec l'Àrea d'Inserció Sòcio-Laboral, mitjançant els grups de laborteràpia. L'objectiu d'aquest servei, continuació de la desapareguda Cooperativa Treball Salut La Sapiència, era proporcionar una activitat ocupacional protegida a persones amb problemes social diversos: aturats de llarga durada, immigrants extracomunitaris amb dificultats per aconseguir feina, alcohòlics en tractament, extoxicòmans, malalts psíquics, entre d'altres. Tot plegat, amb la perspectiva de la seva posterior incorporació al mercat laboral normalitzat o d'una reinserció social adequada a les necessitats i possibilitats de cadascú. Amb aquest treball podien satisfer necessitats puntuals com despeses d'habitatge, manutenció, trasllats a la península, tramitació de documentació, entre d'altres. Les activitats es realitzaven sempre amb la direcció i acompanyament d'un monitor. Els cinc grups de laborteràpia abordaven treballs de jardineria: neteja i manteniment de zones verdes no ordenades, cementiris, entre d'altres. L'any 2001, es varen atendre 238 persones, amb un gran augment respecte a anys anteriors, vinculat al fenomen de la immigració: 73 eren espanyols, 82 d'Amèrica llatina, 49 d'Àfrica i 29 de l'Europa no Comunitària. La gran majoria de llatinoamericans, europeus no comunitaris i africans subsaharians havien cursat estudis secundaris complets (32,78%), diplomatures i llicenciatures (16,8%).

I, per últim, de manera transversal als quatre serveis ja descrits, hem de situar l'Àrea Mèdica i Sanitària. Aquest servei pretenia oferir i facilitar l'assistència sanitària que necessitaven les persones acollides als programes que gestionava La Sapiència. L'any 2001 es varen atendre 388 persones, amb 1.812 consultes al metge i 3.498 assistències a la infermeria. Les malalties més tractades foren les següents: patologia psiquiàtrica (síndrome depressiva, esquizofrènia), UHC, cardiopatia, demència alcohòlica, entre d'altres. Es feren un total de 85 ingressos hospitalaris i 16 més per tractament d'oncologia.

El 20 de maig de 2003, tots els coordinadors dels serveis de La Sapiència signaren un escrit en memòria i reconeixement de la feina feta en favor de l'entitat per part del bisbe Teodor Úbeda Gramage, traspasat el dia 18 d'aquell mateix mes. Els coordinadors eren els que a continuació assenyalam: Fernando Ruiz, Acollida i Inclusió Social de l'Hospital de Nit; Roberto Carreras, Acollida Residencial de l'Hospital de Nit; Concha Peralta, Residència Can Palerm; Marcel Escribano, Servei de Tractament de l'Alcoholisme de l'Hospital de Nit; Francisca Albis, Comunitat Terapèutica de Son Ribes; Antònia Bestard, Centre de Reinserció Social Mar Sis; Catalina Salom, Àrea Sanitària; i, finalment, Raúl Reinares, Grups Laborteràpia.

A continuació explicam el funcionament bàsic de la fundació. El punt de partida, bàsic, és des de cada equip. Cada un d'ells, amb el seu coordinador, té el màxim d'autonomia en tot el que es refereix al seu àmbit. Cada setmana tenen una reunió d'equip. Sempre que ho troben convenient, solen programar una trobada de major reflexió, avaluació, presentació de propostes.

Cada quinze dies tots els coordinadors, juntament amb el director, tenen una reunió on es passa la informació de cada servei, informacions generals, propostes a valorar, avaluar, entre d'altres. De cada una d'aquestes reunions es passa relació per escrit a tots els equips.

La Comissió Delegada Executiva es sol reunir una vegada al mes. Li correspon la responsabilitat i la gestió més general, seguiment i acompanyament del que es fa entre tots.

Finalment, el Patronat sol tenir les dues reunions anuals que indiquen els estatuts i són preceptives segons l’actual legislació. Per ara no ha fet falta cap reunió extraordinària.

A més a més, indicar que, des que “La Sapiència” es constituí com a Fundació, els seus comp-tes, administració i documentació corresponent ha estat auditada. L’informe de cada any rebé de part dels auditors “una opinió favorable sense excepcions”.¹⁷¹

En definitiva, des de la Fundació Social La Sapiència es gestionaven i es gestionen serveis públics promoguts, en primer lloc, per S’Institut de Serveis Socials i Esportius de Mallorca, i amb posterioritat per l’IMAS, tot dintre el solc d’una cogestió entre l’administració i el sector privat sense afany de lucre, com expressió d’un model en el que els recursos, l’experiència i el coneixement s’uneixen per cercar solucions pràctiques.

171 AFLS. Memòria 2003, p. 5.

4.3. DE L’HOSPITAL DE NIT A CASA DE FAMÍLIA. DEL MODEL MÈDIC AL MODEL SOCIAL DE L’EXCLUSIÓ SOCIAL

En el transcórrer de les reformes realitzades a la Casa de Família, el director informava als membres de la Comissió Delegada Executiva de problemes sorgits en la rehabilitació de l’edifici quan es produí l’enfonsament d’una terrassa. Aquest contratemps, va suposar un considerable endarreriment de les obres, ja que va ser necessària una reconstrucció de la terrassa, reforçar el pis inferior i revisar totes les cobertes de l’edifici.¹⁷²

El conveni d’obres va suposar una inversió d’uns 300 milions de pessetes per part del Consell Insular de Mallorca. Mentre que el conveni de cessió de l’edifici entre el Bisbat de Mallorca, ACISJC i el Consell Insular de Mallorca, segons el qual el Consell s’havia de convertir en el titular del servei i l’edifici, tenia una durada de 30 anys.¹⁷³

A finals de l’any 2002, la previsió de places oscil·lava entre 159 i 163. El mínim exigit pel Consell Insular de Mallorca era de 159. L’empresa Construccions Pastor va donar la data de finalització de l’obra per al dia 5 de febrer de 2003.¹⁷⁴

A principis de 2003, les obres de reforma estaven a punt de finalitzar i, per tal motiu, es programaren visites dels equips a les noves dependències. Així mateix, es procedí a la selecció del mobiliari que, en aquells moments, estava en depòsit. Mentrestant, es preparava una reunió

172 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 20 d’agost de 2002”, p. 62.

173 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 24 de setembre de 2002”, p. 68.

174 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 27 de novembre de 2002”, p. 73.

per a redactar el conveni de cessió de l’edifici entre el Bisbat de Mallorca, ACISJF –Associació Catòlica Internacional de Serveis per a la Joventut Femenina– i el Consell Insular de Mallorca.¹⁷⁵

La sessió extraordinària de la Comissió Delegada Executiva de 10 de març de 2003 fou cabdal per al futur de Casa de Família. Es decidí per unanimitat acceptar la proposta de rescissió del contracte de serveis subscrit entre la Fundació Social La Sapiència i el Consell Insular de Mallorca.¹⁷⁶ Més endavant, el 15 d’abril de 2003, el BOIB publicà la convocatòria del contracte de serveis d’exclusió social del Consell de Mallorca. Aquesta convocatòria era per un període de 25 anys.¹⁷⁷ Només hi va concórrer La Sapiència. Així doncs, el dia 16 de maig de 2003 es signà el nou contracte de serveis de 2004 a 2028. En aquest nou contracte hi havia una millora en la dotació que feia el Consell Insular, es passà de 1.238.992, 50 euros l’any 2003 a 1.533.000 euros l’any 2004. Cal recordar que un dia abans, el Consell de Mallorca, el Bisbat de Mallorca i l’ACIS-JF signaren el conveni de cessió del Casal La Pietat.

En aquests moment, s’obrí un parèntesi tant per les eleccions autonòmiques com per la configuració que es volia donar al Departament de Serveis Socials del Consell de Mallorca. Tot això feu que la fundació es quedés sense interlocutor amb qui tractar els temes pendants. Entre juny i setembre de 2003, des de la fundació es desenvoluparen petites feines al Casal, però mancaven uns punts forts que depenien directament del Consell de Mallorca, sobretot el canvi de tensió elèctrica, l’equipament de cuina i la reparació de la cisterna que també era el dipòsit antiincendis. En el mes d’agost, s’estava pendent de rebre el pressupost de la instal·lació telefònica.¹⁷⁸ Ja en el mes de setembre, s’aprovaren les reparacions de la cuina i aljubs a càrrec del pressupost anual de la fundació.¹⁷⁹

El mes d’octubre de 2003 tot es va precipitar. De fet, el dia 10 es realitzà amb caràcter d’urgència el trasllat al Casal. L’ordre del Consell Insular de Mallorca es produí a les 12 hores i a les 20 els serveis d’Acol·lida Inserció Social i l’Acol·lida Residencial ja sopaven i pernoctaven a les

175 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 28 de gener de 2003”, p. 78.
176 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 10 de març de 2003”, p. 84.
177 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 29 d’abril de 2003”, p. 88.
178 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 6 d’agost de 2003”, p. 96.
179 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 16 de setembre de 2003”, p. 99.

noves instal·lacions. El motiu del trasllat tan ràpid fou el deteriorament de l’edifici de l’Hospital de Nit que posava en perill als usuaris. A principis de novembre també estava previst el trasllat de l’equip de Can Palerm.¹⁸⁰

A començament de 2004 encara no s’havia posat una data concreta per a la inauguració de la Casa de Família, però des de la Comissió Delegada Executiva es considerava adient que fora abans de Pasqua.¹⁸¹ Hem de tenir en compte que el nou bisbe de Mallorca, Jesús Murgui Soriano, designat el 27 de desembre de 2003, no va prendre possessió fins el 21 de febrer de 2004. La Comissió Delegada Executiva el visità el dia 28 de maig. Finalment, al cap d’uns dies, el 2 de juny, juntament amb altres autoritats, inaugurà i beneí la Casa de Família.

L’apertura de Casa de Família i el tancament de l’Hospital de Nit feu que el centre de gravetat es desplaçés al primer. Hem de pensar que l’Hospital de Nit havia estat el buc insígnia de l’entitat durant més de vint anys i el servei pel qual la societat mallorquina coneixia l’entitat.

Després d’un any d’estada a la Casa de Família, la Comissió Delegada Executiva va fer un balanç molt positiu respecte a l’aconseguit a les condicions de vida dels usuaris i residents, així com a les condicions de treball. No obstant això, encara hi havia assumptes per a resoldre: reforçar les bigues de la planta baixa de l’edifici de residència, en especial del menjador i la sala de calderes; sanejar el sostre del menjador del segon pis, en aquells moments estava apuntalat; reparació de l’acumulador d’aigua calenta; instal·lació telefònica i la xarxa informàtica, que es trobava en període d’estudi; i aïllaments dels corredors de l’exterior o coberta del pati, també en estudi. A l’anterior, cal afegir que es va presentar el projecte d’ampliació de places residencials al Consell de Mallorca. En aquest, es proposà el trasllat del Servei de Tractament de l’Alcoholisme a l’edifici de l’alberg.¹⁸²

L’any 2006 es produïren canvis estructurals a Casa de Família. Ho resumí perfectament el director, Mn. Antoni Garau Garau, amb les paraules següents:¹⁸³

180 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 21 d’octubre de 2003”, p. 100.
181 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió de 9 de març de 2004”, p. 107.
182 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Relació de fets més rellevants entre el 24 de juny i el 30 de novembre de 2004”, p. 2.
183 AFLS. Memòria 2006, p. 1.

Un any on se'ns plantejava, des de S'Institut i des de la reflexió i valoració de la realitat diària, que feien falta uns canvis. Era precís comptar amb més places d'acollida residencial. I per sumar, normalment, s'ha de restar d'un altre lloc. Era tot un repte on i com redistribuir les places. Passar llits d'un servei a un altre. Jugar amb les possibilitats de dos immobles, ben veïnats però diferents. Relacionar necessitats i possibilitats. I, des de l'experiència de tres anys de trespasar per la Casa de Família, com es podrien millorar al màxim possible tots els seus serveis.

No fou gens fàcil. Una proposta topava amb una dificultat. Com es podia replantejar. Explicar-ho i informar als equips afectats. Valorar quines opcions eren les més importants. Quins homes i dones eren els primers a tenir en compte. Veure el conjunt de la Casa de Família. A poc a poc anàvem avançant. Reunions amb els tècnics i responsables de S'Institut. Compartir visions i valoracions. Avaluar totes les dades. Avançar un poc més. Acordar ja una proposta. Ben assumida i compartida. Ara, que ja han passat uns mesos de la nova configuració de la CASA DE FAMÍLIA, podem dir que s'ha obrat un canvi i una millora molt importants. Clarificant els seus serveis. Responent molt més a les necessitats d'uns homes i dones que precisen una atenció continuada, qualificada, sociosanitària, digna i atenta al que senten i volen. I, al mateix temps, motivant i facilitant uns avanços personals i de grup. Aconseguint, i tota la gent que durant aquest temps ens ha visitat ho ha pogut veure i comprovar, que sigui “ca seva”, la seva “casa de família”.

Així, amb l'ampliació de places, el servei d'acollida residencial compta amb 63 places: 45 a Conviure i 18 a Port de Cariño. I el servei Acollida i Inserció Social – AIS no ha perdut pràcticament cap plaça (són els petits miracles de cercar el màxim profit d'uns espais per a un millor servei i major atenció!), ja que compta amb un total de 82 llits: 69 llits per a homes i dones, 9 llits per a homes i dones que estan en el seu subprograma Eines i 4 llits d'Infermeria per a la gent que precisi un temps de convalescència o altra necessitat sanitària.

En total, CASA DE FAMÍLIA compta amb 145 llits, 7 més que abans de fer tots aquests canvis. (El secret fou descobrir que l'equip d'AIS i els tècnics de la UVD podien compar-

tir la sala i el despatx de l'altell. Bastava una sola sala d'estar i s'habilitava la terrassa del 2n pis també com a espai de convivència. Així es guanyaven tres noves habitacions.)

Finalment, hi havia una nova configuració de les àrees d'Exclusió Social i de Tractament de l'Alcoholisme. Els dos organigrames 2006 – 2007 ho mostren de forma clara.

L'ÀREA INSERCIÓ SOCIAL assumeix el Programa Eines com a proposta específica del servei Acollida i Inserció Social, i el CRS Mar Sis obre els seus recursos, a més de la gent derivada des de la CT Son Ribes, a qualsevol persona que precisi un suport social per preparar la seva reinserció.

L'ÀREA TRACTAMENT ALCOHOLISME es configura bàsicament amb la CT Son Ribes, molt més relacionada amb l'àrea de salut, competència de la Conselleria de Salut i Consum del Govern de les Illes Balears.

L'ÀREA INSERCIÓ SOCIO-LABORAL continua la seva bona tasca, complementària a molts altres serveis socials i sanitaris de la nostra illa, amb els seus Grups de Labor-teràpia.

L'any 2008, fou un any de moltes dificultats per a Casa de Família i la fundació, tal i com reconegueren a l'escrit introductori de la memòria d'aquell any.¹⁸⁴ Vegem-ho. Des de finals de 2007 i durant tot l'any 2008 el col·lectiu de treballadors de la Fundació Social La Sapiència va viure un període de tensions i desencontres motivats per la creació del Comitè d'Empresa i de les expectatives generades amb l'aparició del “I Conveni Marc Estatal d'Acció i Intervenció Social”.

Com a conseqüència d'aquestes tensions, al mes d'abril es produí la dimissió del director gerent i el posterior nomenament de la persona que des d'aquell moment el va substituir.

Durant tot l'any es varen mantenir converses amb l'entitat titular, l'IMAS del Consell de Mallorca, amb la finalitat de revisar i adequar el nombre de places contractades al que realment

184 AFLS. Memòria 2008, p. 1.

oferien els diversos serveis de la FSLS. A finals d'any, la Conselleria de Benestar Social va reconèixer un increment de 20 places en relació a les contractades inicialment. Aquest increment tenia el seu origen a l'any 2006, quan l'Administració sol·licità un augment de places d'Acollida Residencial, que es va fer efectiu a principis de 2007.

Aquest reconeixement va suposar una modificació en les condicions econòmiques del contracte de serveis subscrit, si bé l'actualització no va arribar l'any 2007 i només es va fer efectiva des de l'any 2008.

Així mateix, en les converses mantingudes amb l'IMAS, es plantejà la necessitat de revisar el cost diari real d'una plaça, doncs l'increment de l'IPC anual no era suficient per a poder atendre adequadament tots els serveis oferts per la FSLS. Aquest suggeriment havia estat acollit favorablement pels responsables de l'Administració i quedava pendent tractar-ho al llarg de 2009.

Simultàniament es va plantejar a l'entitat titular la necessitat urgent d'iniciar obres de reforma de l'edifici, Casa de Família. S'havia informat de risc d'enfonsament a causa del mal estat de les bigues que no van ser substituïdes en el moment de la reforma de l'edifici realitzada l'any 2003. La visita del Conseller i dels tècnics de l'Administració va donar impuls a la demanda realitzada, ja que immediatament es van iniciar tots els tràmits legals per a realitzar les obres amb la màxima urgència.

Al finalitzar l'any encara no s'havien iniciat les obres, però es preveia el seu inici durant el primer trimestre de 2009. La reforma va afectar a tres plantes de l'edifici del carrer Salelles, que corresponien a zones habituals dels usuaris d'Acollida Residencial. Això suposà la necessitat de reubicar un nombre elevat de residents, i el desplaçament temporal d'espais d'oci, menjadors i despatxos. Per raons de seguretat i, en previsió de la imminència de les obres des del mes d'agost, s'havien anat bloquejant places al servei d'ALS, fins a un màxim de 14, per a procedir al reallotjament dels desplaçats.

Des del mes d'agost es va anar treballant en el procés d'unificació de les dues residències, Port i Conviure, en un únic servei d'Acollida Residencial. Històricament aquesta diferenciació

tenia la seva raó de ser en què ambdues ocupaven un espai físic diferent: Port, abans Can Palerm a Sant Agustí, i Conviure, abans a Can Gazà i posteriorment a l'Hospital de Nit. Quan tots es traslladaren a Casa de Família es va mantenir aquesta diferència i s'ubicaren els dos serveis en plantes diferents, però a l'alçada del 2008 es considerava que una major optimització dels recursos personals i d'infraestructura passava per una unificació d'ambdós serveis. Així la unificació es feu efectiva a primers de gener de 2009.

La vigència del "I Conveni Marc Estatal d'Acció Social" exigia la modificació col·lectiva de les condicions substancials de treball a un elevat nombre de treballadors, amb la finalitat de poder minorar els costos salarials que l'aplicació del Conveni elevava considerablement i feia inviable el futur de la FSLS. Les demandes i reclamacions d'endarreriments presentades per un grup de treballadors evidenciava aquest problema, i feia inevitable la modificació de torns i horaris. Aquesta modificació, després d'un llarg període de negociacions amb el Comitè d'Empresa, es va aprovar al mes de novembre per començar a aplicar-se al mes de gener de 2009. L'anul·lació del Conveni, impugnat des de finals de 2007, segons sentència de l'Audiència Nacional a finals de desembre, va suposar la fi de les expectatives generades.

A principis de l'any es van implementar una sèrie de canvis que ja es venien preparant des de l'any 2008. Així doncs, es va produir la unificació dels dos programes residencials (Port i Conviure) en un únic servei d'Acollida Residencial, Aquesta mesura va suposar la integració de dos equips de feina diferents en un i la centralització de la coordinació en una sola persona. També en el que fa referència als equips d'ALS i Residencial, a principi d'any es va fer efectiva la substitució de les persones que fins aquell moment n'exercien la coordinació.

S'implantà des de principi de gener una modificació substancial de les condicions de treball de caràcter col·lectiu que afectà a la majoria dels treballadors i serveis de la Fundació. Aquesta modificació comprenia horaris i torns de feina, i va ser aprovada mitjançant un acord majoritari del Comitè d'Empresa.

En qualsevol cas, el mes de març del 2009 es signà un acord d'empresa mitjançant el qual es fixà l'estructura retributiva del personal fins a l'aprovació d'un conveni nacional o autonòmic per al sector. L'acord va suposar una millora econòmica per a tots els treballadors de la FSLS i

posà fi a les expectatives generades pel Conveni Marc Estatal d'Acció Social anul·lat per sentència de l'Audiència Nacional.

Durant el primer trimestre de l'any 2009, s'iniciaren les gestions destinades a aconseguir una adaptació dels recursos al que establia la Llei Orgànica de Protecció de Dades, i per això es realitzà un curs de formació en el que hi participaren els professionals afectats i es realitzà l'adquisició de material necessari i l'adaptació d'espais per tal d'habilitar un arxiu central aïllat.

A més a més, el dia 26 de març de l'any 2009, s'iniciaren les obres de reforma aprovades l'any anterior que afectaven als forjats de tres plantes de l'edifici del carrer Salelles, zona d'Acollida Residencial. Les obres suposaren que s'havien de buidar les tres plantes i s'executaren desallotjant únicament les zones afectades, el que feia necessari que s'haguessin de reubicar un nombre elevat de residents a l'edifici de la Casa de Família. Cal destacar la col·laboració de tots els afectats, treballadors i usuaris, doncs les molèsties causades s'accentuaren per la durada i circumstàncies climàtiques. Com a conseqüència de tot això, mentre duraren les obres, de març a octubre, es van reduir les places tant d'Acollida Residencial com d'AIS. A partir del mes d'octubre es va produir una progressiva tornada a la normalitat amb la progressiva ocupació de les places desallotjades, que fou completa a finals d'any.

El mateix 2009, es va tornar a plantejar al Conseller de Benestar Social la necessitat de revisar el cost de la plaça, una reivindicació que ja havia estat plantejada l'any anterior, però que fou posposada. Des de la fundació consideraven, i així ho reconeixen els responsables de l'IMAS, que el cost actual de la plaça no s'ajustava a la realitat i s'havia vist desbordat per la incorporació de més treballadors i per la qualitat del servei, ja que cobria més necessitats de les acordades inicialment. La situació de crisi i els retalls pressupostaris varen impossibilitar un any més el reconeixement d'aquesta legítima reclamació.

Al mes d'agost de 2009 i, per primera vegada, s'oferiren dues places d'Educador Social a tots els treballadors de la FSLS que poguessin acreditar la corresponent formació. Aquestes places foren cobertes mitjançant promoció interna i es destinaren als Centres de Son Ribes i Mar Sis, respectivament.

A finals d'any es varen viure moments de gran preocupació degut a les informacions que arribaven des de l'Administració respecte al futur d'un dels serveis històricament més representatiu de la Fundació: els Grups de Laborteràpia. Gràcies a les gestions realitzades i al reconeixement de la feina per part de l'Ajuntament de Palma, es va aconseguir superar la dificultat i prorrogar l'activitat un any més.

La crisi econòmica que patia la societat espanyola va repercutir, els anys 2010 i 2011, en un increment important de les demandes d'allotjament i manutenció per part de totes aquelles persones que es varen veure directament afectades pels seus efectes. Aquesta situació va suposar una major ocupació de places durant tot l'any i un augment de les llistes d'espera en tots els serveis.¹⁸⁵ També es varen interrompre o desaparèixer els programes externs d'inserció, bé per endarreriments en els pagaments per part de les administracions, o bé per la supressió de la corresponent partida pressupostària.¹⁸⁶

El 2011, per una banda, hi va haver un augment considerable de persones acollides procedents de l'Europa de l'est, generalment amb una problemàtica de salut greu, associada a la social. El desconeixement de les llengües castellana i catalana en molts casos representava una dificultat afegida en el procés d'inserció. I, per altra banda, es va mantenir la tendència detectada en anys anteriors d'una progressió en el nombre d'ingressos de persones amb trastorns mentals greus, situació comú a tots els programes, però que tenia especial incidència en el programa d'Acolliment Residencial.

La desaparició del programa Turmeda, l'any 2012, gestionat per la Creu Roja, i adreçat a immigrants extracomunitaris, va provocar l'increment d'ingressos de persones extracomunitàries amb costums i necessitats diferents a les que habitualment es tractaven, repercutint en l'elaboració de menús i en la convivència de les persones acollides. Conseqüentment va aparèixer un nou perfil de persones molt joves, extracomunitàries, que procedien de programes dirigits a menors sense família, que quan complien la majoria d'edat perdien el suport d'aquests recursos.¹⁸⁷

185 AFLS. Memòria 2010, p. 1.

186 AFLS. Memòria 2011, p. 1.

187 AFLS. Memòria 2012, p. 1.

En el mes d'agost de 2012, es procedí al tancament i trasllat de la Comunitat Terapèutica de Son Ribes. La causa d'aquest trasllat i tancament es degué a raons de caràcter organitzatiu i econòmic. Aquest trasllat va implicar una reestructuració del servei de tractament de l'alcohol a Casa de Família que va experimentar una ampliació en el nombre de places ateses (20) i la consegüent fusió dels equips de treball de la CT de Son Ribes i de Tractament Eines en un únic equip. Como conseqüència d'aquest trasllat es va preveure la utilització de l'edifici como magatzem d'eines i maquinària dels Grups d'Inserció, així com dels aliments de la Casa de Família. Aquesta mesura va suposar la fi del lloguer del local de Son Ferriol.

L'any 2012, els Grups d'Inserció "Bellver", per primer cop en la seva història, van tenir la necessitat de concursar a la convocatòria pública de subvencions, per haver-se suprimit las subvencions nominatives que, des dels seus inicis, finançaven el programa.

L'any següent, el 2013, tots els programes varen mantenir durant tot l'any un elevat nivell d'ocupació, amb llistes d'espera en tots ells; especialment preocupant, per l'elevat nombre, fou el de Grups d'Inserció "Bellver" i d'Acollida Residencial. En el primer cas, per atendre les persones que més directament varen patir la crisi en un ambient normalitzat, tenien habitatge i família, havent esgotat totes les prestacions d'atur i, en el segon, per l'augment de persones depenents per motius de salut, que no gaudien de mitjans per poder mantenir una vida autònoma.

En quant als programes de La Sapiència, la novetat més rellevant va ésser la supressió, en el mes de setembre de 2013, del Programa de tractament d'alcoholisme "EINES", que s'estava desenvolupant des de la dècada dels noranta. En el mes d'agost de l'any 2012, es va fusionar el tractament d'alcohol que es realitzava a la Comunitat Terapèutica Son Ribes amb el programa EINES que es realitzava a Casa de Família. Aquesta darrera decisió va ser el final d'un procés de clarificació de competències per part de l'Administració, en el tractament de les addiccions. L'aparició d'un altre recurs residencial privat, especialitzat en el tractament de les addiccions, va possibilitar que la Fundació Social La Sapiència, pogués plantejar-se la supressió d'un programa, únic i pioner en el tractament de l'alcoholisme que ja no encaixava en un servei de l'àrea d'exclusió social, com eren els gestionats per la Fundació, i sí en l'àrea sanitària. Després d'un procés de reflexió i debat es va prendre la decisió de procedir al tancament del programa amb la conformitat de l'entitat titular.

Pel que feia referència als Grups d'inserció "Bellver", a finals del 2013, l'Ajuntament de Palma va comunicar la desaparició de les subvencions dels programes d'inserció laboral per l'any 2014. Tot plegat, va culminar en una important reducció i reorganització d'aquest programa.

La desaparició de la subvenció per part de l'Ajuntament de Palma als Grups d'Inserció "Bellver", va ser l'esdeveniment més significatiu de l'any i el que en bona part va concentrar l'atenció per part de La Fundació Social La Sapiència l'any 2014. Això va provocar una important reducció de personal. A partir d'aquí, el Patronat de la Fundació va expressar la seva voluntat de mantenir els grups en nombre reduït per evitar la desaparició i a partir d'aquesta decisió es va iniciar un procés de revisió i reconversió del programa per adaptar-lo a la nova situació. Les primeres gestions varen consistir en la firma d'un conveni de col·laboració amb la Fundació Esplai, mitjançant el qual es cedí un espai agrari on poder desenvolupar l'activitat: Binicanella. Dit i fet, s'iniciaren les tasques d'adequació d'un hort i el manteniment general de la finca.

En la mateixa línia i amb la finalitat d'introduir una formació domèstica en els processos d'inserció prelaboral, en el mes de juliol de l'any 2014 es va ampliar l'activitat al Casal de Ruberts, llogat al Bisbat de Mallorca i destinat a l'allotjament vacacional.

El mateix any, s'aplicà amb caràcter temporal, la mobilitat horitzontal dels monitors de l'equip d'Acollida i Inserció Social i Acollida Residencial. Així cada tres mesos un monitor home passava a desenvolupar les funcions a l'equip de Residència. L'objectiu era el reciclatge dels monitors de l'Àrea d'Inserció, així com l'intent de compensar la desigualtat de gènere en la composició de l'equip de Residència.

Del 2014, també podem destacar la consolidació de la programació de tallers i seminaris, impartits tant per voluntaris com per professionals, destinats a fomentar tant la convivència i les relacions, com l'estimulació cognitiva, la creativitat, l'aprenentatge, amb tallers d'alfabetització, cultura i anglès, i tallers d'alcohol pels residents i usuaris, entre d'altres.

A partir del 2015 es tingué una especial atenció a l'oci i el temps lliure programant les sortides acompanyades i realitzant activitats al centre. També l'atenció espiritual, que es va mantenir durant tot l'any, mitjançant una oració col·lectiva setmanal a la capella del centre.

Encara més, el juliol del mateix any, es va publicar el Conveni Col·lectiu Estatal d'Acció i Intervenció Social, contant així amb un instrument adequat per donar estabilitat, homogeneïtat i seguretat jurídica a les relacions laborals dels treballadors. Després d'un llarg procés de negociació entre les parts, es va aconseguir signar un acord d'empresa d'incorporació de la Fundació Social La Sapiència al conveni citat, que estigué vigent fins a finals del 2017.

El darrer trimestre de 2015 es va convocar mitjançant un procediment obert, un contracte de serveis relatiu al programa d'Inserció Sociolaboral de suport a la Xarxa d'Inserció social de l'IMAS. Aquesta convocatòria provocà que es replantegés un nou programa als grups d'inserció. Això suposava un reconeixement a la transcendència d'aquesta activitat i a la importància que tenia en la integració sociolaboral de persones en situació d'exclusió social i per prevenir futures situacions d'exclusió, i que seguia donant molts bons resultats des de 1980 que va començar aquesta tasca a La Sapiència. La convocatòria es va resoldre favorablement el gener de 2016. Durant aquest any iniciaren una nova activitat amb la intenció d'oferir serveis de jardineria, manteniment i mudances al públic en general i la realització de contractes per obra i servei als usuaris dels Grups que es valorava que podien realitzar aquestes activitats.¹⁸⁸

Des de feia uns anys ençà, el perfil d'usuari dels serveis de Casa de Família de cada vegada necessitava una assistència més complexa i més assistencial, a més d'ésser una necessitat de llarga permanència al centre. El fet de tenir infermeria i consulta mèdica, feia que la majoria de places residencials s'haguessin dedicat a problemàtiques molt diverses: addiccions, problemes de salut, manca de recursos personals, socials i econòmics, entre d'altres. Adesiara, la difícil inserció del col·lectiu atès va fer enfocar la feina dels professionals en poder millorar la seva qualitat com a ciutadans dins ca seva i dins el barri de Sant Jaume. A tal fi, el 2018 s'integrà a l'equip de feina una persona que realitza les funcions de dinamitzador cultural. De fet, organitza tallers diversos, festes temàtiques, sortides culturals i d'oci per totes aquelles persones que no tenien possibilitat de realitzar aquestes activitats per elles mateixes.¹⁸⁹

Pel que fa als recursos sociolaborals de la Fundació, l'any 2018, a més dels Grups d'inserció Bellver, finançats amb fons propis, i les places en conveni amb l'empresa d'inserció Deixalles,

188 AFLS. Memòria 2016, p. 1.

189 AFLS. Memòria 2018, p. 1.

s'hi afegí un grup anomenat Serveis Integrals, amb fons propis, en el que oferien una feina normalitzada temporal per cobrir places que no eren cobertes per Deixalles.

Des de que la Fundació Social La Sapiència va ocupar Casa de Família s'hi han anat centralitzant tots els seus serveis administratius i de gestió. També és cert que s'ha patit un procés d'institucionalització i perpetuació dels usuaris del servei residencial, quedant molt lluny el repte de la inclusió social. El Bisbe de Mallorca, Sebastià Taltavull, ho reconeixia a la carta publicada a la darrera memòria de la Fundació: "... D'un temps ençà, l'atenció personalitzada es diversifica, sobretot en quant es refereix a l'envelliment de la població de persones sense sostre, la qual cosa fa que el tractament que s'ha de fer s'orienta a persones molt majors i amb estança permanent...".¹⁹⁰

Tampoc podem oblidar la projecció exterior de l'entitat que, en els darrer anys, s'ha concretat amb la participació d'activitats i accions organitzades des de la Pastoral Caritativa i Social de l'Església de Mallorca, com és ara "Ningú sense llar" en relació al problema de l'habitatge, el Dia Internacional per a l'Erradicació de la Pobresa i el Dia Internacional de la Violència contra les dones.¹⁹¹

190 AFLS. Memòria 2024, p. 4.

191 AFLS. Memòria 2023, p. 5.

4.4. LES RELACIONS AMB S'INSTITUT DE SERVEIS SOCIALS I ESPORTIUS DEL CONSELL INSULAR DE MALLORCA (2003-2007) I AMB L'IMAS (2008-ACTUALITAT)

El fet que el titular i darrer responsable de tots els serveis oferts a la Casa de Família fora el Consell Insular propicià que hi hagués d’haver unes relacions molt estretes entre S’Institut de Serveis Socials i Esportius i la Fundació Social La Sapiència. Aquestes no sempre foren fàcils. Des de La Sapiència sempre s’intentà dur a terme un diàleg sincer, obert i exigent. També cal dir que les propostes que arribaven de l’administració pública propiciaren un debat intern en el si de la fundació i de tots els serveis que l’integraven.

Com a mostra un botó. El desembre de 2004, el president de Revisió dels Serveis i Processos de la Xarxa d’Inserció Social de S’Institut envià un document que encetà una reflexió en els distints serveis que gestionava la fundació. El director, Mn. Antoni Garau Garau, recollia en un dossier les reflexions lliurades pels coordinadors de cada servei.¹⁹² Esdevenen molt interessants les tres constants en les aportacions realitzades per tots els serveis, que eren, són i seran les senyes d’identitat sapientines:

1. Conèixer, acceptar, estar, ser-hi... en cada persona. Coneixença directa i personalitzada. Partir de possibilitats reals. Acceptar les limitacions personals. Estimar i aprendre de cada un.

192 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Document intern Antoni Garau Garau, 4 de febrer de 2005”, 3p.

2. Adaptar cada servei en un procés obert. Obertura. Coordinació. Implicació. Societat.
3. Millorar tot el que feim i oferim. Exigència i responsabilitat de part nostra.

En aquest dossier es presentaren les millores aconseguides en els darrers anys. A més, tenia la finalitat de demostrar a l’administració que no eren centres d’alta exigència, tal i com es venia fent de manera equivocada.

La gestió d’emergències també fou motiu de tibantors amb els responsables de S’Institut. Doncs bé, el mes de maig de 2005, amb motiu del tancament durant una nit de Ca l’Ardiaca 2, per invasió de paràsits i a petició dels responsables de S’Institut, fou necessari allotjar amb caràcter d’urgència 17 dels seus usuaris a la capella de la Casa de Família. Aquesta situació fou atesa amb gran eficàcia pels treballadors de la fundació, però va originar comentaris disformes amb l’actuació de S’Institut. A la Comissió Delegada Executiva de dia 17 de maig de 2005 s’acordà manifestar verbalment a la propera reunió amb els responsables de S’Institut, la necessitat d’organitzar conjuntament la resolució d’aquestes contingències.¹⁹³

A finals de cada any, des de S’Institut es sol·licitava l’ampliació de places sense contemplar, en moltes ocasions, la possibilitat d’augmentar els recursos. A finals de 2005, S’Institut va demanar un augment de places residencials. La fundació presentà un projecte que el gener de 2006 fou rebutjat per S’Institut. L’arquitecte de l’esmentat organisme visità Casa de Família per donar fe de la viabilitat del projecte presentat per la fundació: 37 places Conviure, 4 places Infermeria, 27 places Port de Cariño, 8 places STA i 62 places AIS i STA, 44 en l’litera i 26 en l’lit individual. El total ascendia a 138 places.¹⁹⁴ Ara la pilota estava en el terrat de S’Institut, que havia decidir sobre l’ampliació de places residencials.

Aquest procés de reconversió de places residencials fou llarg. El mes de juliol de 2006, els responsables de S’Institut, Àngela Flo i Sebastià Cerdà, mantingueren una reunió informativa amb tots els coordinadors de la fundació per a explicar l’abast de la reforma.¹⁹⁵ El setembre del

193 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 17 de maig de 2005”, p. 128.

194 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 21 de febrer de 2006”, p. 140.

195 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 14 de juliol de 2006”, p. 148.

mateix any, encara no hi havia cap notícia pel que fa la reforma. Per tant, la Comissió Delegada Executiva aprovà sol·licitar una reunió amb Sebastià Cerdà de S’Institut.¹⁹⁶ Finalment, sembla que s’arribà a l’acord amb els seus responsables per a ampliar places d’acollida residencial, restant-les d’AIS. Aquestes reformes, per qüestions pressupostàries, es varen dur a terme en dues fases: gener de 2007 i maig/juny de 2007. Cal apuntar que el 7 de març de 2007 es celebrà una roda de premsa a Casa de Família, amb l’objectiu de presentar als mitjans de comunicació les obres realitzades per a ampliar les places de residència.

El 2008, S’Institut es convertí en l’Institut Mallorquí d’Afers Socials (IMAS). Per tal motiu, la Comissió Delegada Executiva sol·licità una entrevista amb el seu president, Jaume Garau, amb la finalitat d’exposar les dificultats econòmiques existents per a poder aplicar el nou Conveni d’Acció Social, així com poder reclamar l’increment corresponent a l’ampliació de places de residència de l’any 2007.¹⁹⁷

Les reunions amb l’IMAS foren constants i els assumptes tractats eren referents a modificacions, extinció i negociació de contractes. Hem de tenir ben present que la Fundació va ser i és prestatària de serveis socials dels quals la titularitat era i és de l’IMAS. Conseqüentment, el juny de 2008 es plantejà negociar una modificació que tingués en compte els endarreriments per l’aplicació del nou conveni col·lectiu i, sobretot, pel desfasament en el nombre de places disponibles, que eren 170, i les enregistrades en el moment de la signatura del contracte, que eren de 150.¹⁹⁸

L’octubre del mateix any, encara no s’havia rebut resposta satisfactòria a l’assumpte per part de l’IMAS. Aquest fet posava en perill la continuïtat de la Comunitat Terapèutica de Son Ribes. També es veié la necessitat de replantejar el cost per plaça de residents. En el contracte amb el Consell de Mallorca s’establia un cost de 28 euros la plaça amb el conseqüent augment anual de l’IPC, quan el cost real era de 32 euros.¹⁹⁹

196 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 20 de setembre de 2006”, p. 151.
197 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 18 de gener de 2008”, p. 174.
198 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 24 de juny de 2008”, p. 187.
199 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 9 d’octubre de 2008”, p. 190.

A finals de l’any 2008 es va aprovar, per part de l’IMAS, el canvi de contracte que reconeixia l’augment de places, de 150 a 170.²⁰⁰

Les obres de millora i augment de serveis a Casa de Família foren l’altre cavall de batalla en les relacions amb l’IMAS. Doncs bé, a principis de l’any 2010, l’IMAS proposà que el menjador de Casa de Família obrís els migdies per a assumir el dinar de les persones acollides a l’alberg. Per tal motiu, es presentà un pressupost que contemplava: 40 places, la contractació de 3 auxiliars per 4 hores diàries i matèria primera. El total ascendia a la xifra de 67.987,80 euros. Des de la Fundació, s’exigí una modificació del contracte que fes constar la incorporació d’aquest nou servei i els costos.²⁰¹ Finalment, el menjador va obrir l’1 de maig de 2010, amb un conveni per dos anys.²⁰²

Un altre tema polèmic i conflictiu fou el dels endarreriments dels pagaments per part de l’administració. No només del Consell Insular, sinó per part de l’Ajuntament de Palma i de l’Ibsalut. La situació empitjorà i fou especialment greu a començaments de l’any 2012. Des de la Comissió Delegada executiva s’incidí en que “...*continúa la incertidumbre y no se ha producido ningún pago por parte del Ayuntamiento con lo que la situación de tesorería es preocupante. Se acuerda difundir una nota informativa entre los trabajadores de la Fundación, advirtiendo de la situación y de la necesidad de estar prevenidos ante un posible aplazamiento del pago de nóminas en los próximos meses. También de la imposibilidad de prever esta situación con un margen suficiente de tiempo para avisar...*”. També posava el dit en la nafra, tot dient que quedava ajornada la reunió amb el responsable de comptabilitat de l’Ibsalut per canvis amb els responsables polítics. L’endarreriment dels pagaments ja era d’un any.²⁰³

Amb motiu de l’adversa situació econòmica generada pels endarreriments en els pagaments de l’Ajuntament de Palma i Consell Insular de Mallorca, la Comissió Delegada Executiva a la reunió del 17 de juliol de 2012, va considerar necessari adoptar una sèrie de mesures econòmi-

200 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 15 de gener de 2009”, p. 194.
201 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 10 de gener de 2010”, p. 1.
202 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 20 d’abril de 2010”, p. 1.
203 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 12 de gener de 2012”, p. 1.

ques i organitzatives que poguessin reduir les despeses de funcionament. Aquestes foren les que a continuació segueixen:²⁰⁴

Medidas económicas:

- *No aplicación del IPC este año para compensar impagos.*
- *En las Incapacidades Temporales complementar solamente un 25% de la cantidad que hasta ahora se venía complementando en salarios brutos superiores a 1.000€ y el 50% en salarios brutos inferiores a 1.000 €. Las pagas extras no tendrán ningún complemento.*
- *Se cobrarán dos euros por menú (comida y cena) al personal de la FSLS que utilice el servicio de comedor.*

Estas medidas tendrán efecto a partir del próximo día 1 de agosto.

Medidas organizativas:

- *Traslado de la CT de Son Ribes a la Casa de Familia. Inicialmente y en el mes de agosto se trasladará provisionalmente el programa de tratamiento a la Casa de Familia mientras se realizan las obras de retejado en Son Ribes. Se prevé el inicio de las obras el 13 de agosto.*
- *Se unificarán los técnicos (PSC, TS, ES, DUE) en un único equipo técnico. Centralizándose estos profesionales bajo una nueva coordinación y se habilitarán nuevos espacios comunes para atender todas las necesidades de la casa.*
- *Reorganización de espacios de Casa de Familia para ampliar plazas y reorganizar los despachos de los técnicos.*

Tot plegat, a inicis del 2013, la fundació va cobrar el que estava pendent de 2011 de l’Ajuntament de Palma. A més, es constatava que l’IMAS pagava a uns 150 dies. Així doncs, la precarietat i la incertesa era la nota dominant en aquest sentit.²⁰⁵

204 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 17 de juliol de 2012”, pp. 1-2.
205 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 28 de febrer de 2013”, p. 1.

A fi de poder fer front als endarreriments de pagament, la fundació tenia previstes unes reserves. Així doncs, el maig de 2015 es va preveure el manteniment d’un fons de maniobra equivalent al pressupost de quatre mesos. Per altra banda, es considerà la conveniència de dotar a la fundació d’un patrimoni immobiliari, rústic o urbà. Ara bé, les inversions havien de tenir un enfocament social.²⁰⁶

Els increments de conveni foren un altre dels temes a negociar amb l’IMAS. De fet, el 2019, s’aprovaren les taules salarials del Conveni d’Acció i Intervenció Social amb un augment del 10% en quatre anys. En aquells moments, el contracte de serveis amb l’IMAS només contemplava una pujada anual segons l’IPC. Per tal motiu, a través de la xarxa de serveis socials, la fundació va sol·licitar a l’IMAS un increment en funció de la pujada de l’esmentat Conveni Col·lectiu.

El tema fou recurrent. L’octubre de 2021, la fundació mantingué una reunió amb l’IMAS en la que els hi reclamaven dotació de personal per a l’apertura del servei d’AIS dels matins. També varen reclamar un 4,5% de pujada del Conveni Col·lectiu Estatal d’Acció i Intervenció Social. En aquesta mateixa reunió, l’IMAS va proposar rescindir el contracte actual de 25 anys amb la Fundació, tornar l’edifici al Bisbat de Mallorca i treure un altre concurs al que la fundació hi pogués optar.²⁰⁷ El tema de la rescissió de contracte va seguir planejant a les reunions de la Comissió Delegada Executiva. Així doncs, el novembre del mateix any, es continuaven fent les gestions per a la finalització del contracte i poder accedir a un millor concurs l’any 2022, que estigués millor dotat econòmicament per a les 150 places que hi havia a Casa de Família.²⁰⁸ Cal puntualitzar que, des de feia ja un temps, el tema de la cessió de l’edifici de Casa de Família preocupava als dirigents de la fundació. De fet, a la reunió del Patronat del 15 de gener de 2020 s’informava que la cessió per part del Bisbat al Consell Insular era fins l’any 2033; en canvi el contracte de serveis de l’IMAS amb la fundació finalitzava l’any 2028. Aquesta circumstància podia crear problemes en un futur per dos motius. Per una banda, l’IMAS tindria cedit l’edifici

206 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 13 de maig de 2015”, p. 1.
207 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del dia 27 d’octubre de 2021, p. 1.
208 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del dia 24 de novembre de 2021, p. 2.

sense que la fundació el pogués emprar. I, per altra banda, el fet d’estar l’edifici cedit, no es podrien dur a terme les obres necessàries d’adaptació a la normativa de concertació.²⁰⁹

Per part de la fundació, es tenia molt clar que si es volia optar a un millor contracte amb l’IMAS, s’havia d’obtenir la llicència d’activitats de Casa de Família.²¹⁰ Aconseguir les llicències d’activitats dels centres que tenien oberts era un aspecte prioritari per a la fundació, ja que era un requisit indispensable per a poder accedir a nous contractes de serveis o per concertar places amb l’administració pública.²¹¹ Encara a l’alçada de març de 2022, la fundació seguia estudiant amb els advocats la possibilitat de rescindir el contracte de serveis de 25 anys signat amb l’IMAS. Per altra banda, l’IMAS estava pendent d’autorització per a treure a concurs les 45 places, sense concretar dates.²¹²

La negociació estava oberta. El perfil de places contractades amb l’IMAS estava per definir. El dia 2 de novembre de 2022 va tenir lloc una reunió amb l’IMAS a la que hi assistiren tots els coordinadors de la fundació i en la que s’exposà, per part de l’IMAS, que el perfil de les persones usuàries era més residencial que social i laboral. Aquestes darreres places s’estaven passant a altres programes de l’IMAS. S’informà a la fundació que necessitaven més places d’Acol·liment Residencial que d’Inserció laboral. Mentrestant, pel que fa al programa de Grups d’Inserció, des de l’IMAS interessaven més els tallers ocupacionals que els d’Inserció Social i Laboral. Per finalitzar, s’explicà que a partir de la propera legislatura, la fundació podria concertar places amb l’administració. Els concerts atorguen a les entitats més estabilitat que els contractes.²¹³

Malgrat tot, el maig de 2023, l’IMAS aprovà el pressupost per a l’apertura del programa d’Acol·liment Inserció Social pels matins. Tot plegat, va permetre a la fundació reforçar els equips

209 AFLS. Llibre d’actes de Patronat de la Fundació Social La Sapiència. “Acta reunió del dia 15 de gener de 2020, p. 2.
210 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del dia 17 de març de 2022, p. 2.
211 AFLS. Llibre d’actes del Patronat de la Fundació Social La Sapiència. “Acta reunió del dia 1 de desembre de 2021, p. 76.
212 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del dia 31 de març de 2022”, p. 1.
213 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del dia 4 de novembre de 2022”, p. 2.

d’infermeria, de neteja i el d’AIS amb més personal.²¹⁴ A tal efecte, el director Toni Moyà explicà als membres del Patronat que “finalment l’IMAS ha aprovat la nostra demanda de ja fa bastants anys d’ampliar l’horari d’obertura de matins de la zona d’AIS. Amb aquesta ampliació del contracte de serveis que tenim fins l’any 2028, podrem reforçar aquest servei de manera que les persones ateses puguin quedar en el centre tot lo dia”.²¹⁵ Una conseqüència d’aquest fet, fou la constatació que els dos serveis que s’estaven oferint a Casa de Família eren cada vegada més semblants. Per aquest motiu, es creà un grup de feina per realitzar un estudi de reestructuració de tot el servei que s’estava donant a Casa de Família. Es veia del tot necessari fer un treball de reestructuració dels serveis de l’organització. Així doncs, es va preveure que després de cada reunió de coordinació, els afectats quedessin mitja hora més per a perfilar el projecte. La Comissió Delegada Executiva estimava que l’1 de gener de 2024 es faria efectiva la reestructuració.²¹⁶ Finalment, no s’ha duit a terme.

Cal recordar que l’IMAS, en moments puntuals, sol·licità la col·laboració de la fundació per a realitzar tasques molt concretes. Per exemple, va demanar ajut per a la realització d’un recompte de persones que pernoctaven en el carrer. Des de la fundació s’optà per oferir aquesta possibilitat a tots els treballadors que voluntàriament i en el seu temps lliure volguessin participar en aquesta iniciativa. Des de l’IMAS es confiava en la capacitat que tenia l’entitat per detectar problemes socials i el seu grau alt de coneixement del terreny.²¹⁷

Ja per acabar, no podem oblidar que, com sempre al llarg de la seva història, l’entitat s’ha esforçat per adaptar-se a les demandes plantejades per la societat i conseqüentment emmotllar-se a una realitat canviant. El fet de formar part de la Xarxa d’Inclusió Social també ha tingut uns efectes decisius en les necessitats ateses. El centre ha estat el referent de l’administració per donar resposta a aquelles situacions que no tenen cabuda immediata en els centres pú-

214 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del dia 11 de maig de 2023”, p. 1.
215 AFLS. Llibre d’actes del Patronat de la Fundació Social La Sapiència”, “Acta de la reunió del 4 de juliol de 2023”, p. 84.
216 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del dia 24 de maig de 2023”, p. 2.
217 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del dia 27 de setembre de 2023, p. 1.

blics específics. Cada any ha anat adquirint més pes la identificació del recurs amb un centre de suport sanitari per persones amb un deteriorament de salut física o mental que arriben d’altes hospitalàries i que, donada la seva vulnerabilitat, necessiten un recurs en el que poden ésser atesos indefinidament. L’elevat nombre de consultes mèdiques en el propi centre l’any 2015 (589 metge, 10.223 infermeria), les consultes externes d’especialista (891), els ingressos hospitalaris i les defuncions són dades que reflecteixen la situació descrita.²¹⁸

4.5. LA SORTIDA DE MN. ANTONI GARAU GARAU COM A DIRECTOR DE LA FUNDACIÓ SOCIAL LA SAPIÈNCIA

Mn. Antoni Garau Garau, que havia estat el president de la Societat Cooperativa Limitada Treball-Salut la Sapiència des del 27 d’agost de 1980, soci de l’Associació Marginats La Sapiència des de la seva creació l’any 1984, i director gerent de la Fundació Social La Sapiència des de l’1 de març de 2001, expressà el seu desig de renunciar a la direcció en la reunió de la Comissió Delegada Executiva del dia 8 de febrer de l’any 2008. El 2 de maig del mateix any, el Bisbe de Mallorca informava al Patronat que, en el decurs d’una entrevista personal mantinguda amb Garau, aquest li feu lliurament d’una carta a través de la que presentava la seva dimissió com a vocal del Patronat i com a director de la fundació.²¹⁹

Mn. Antoni Garau considerava que el seu projecte havia conclòs i es trobava cansat i desmotivats per a continuar en la funció directiva. Tot i així, plantejà la possibilitat que el seu substitut fora una persona externa. Tanmateix, l’opinió unànime de la resta de membres de la Comissió Delegada Executiva no era favorable a aquesta iniciativa per considerar que la persona proposada no era idònia per al moment actual i es va donar prioritat a qualcú de dintre l’entitat. No obstant això, s’aprovà la contractació d’una persona externa a mitja jornada per descarregar-lo del desgast que suposaven les relacions laborals en aquells moments.²²⁰

Precisament, foren aquestes relacions laborals les que motivaren el seu desencís i la gota que feu vessà el tassó. L’octubre de 2007 es convocaren eleccions al comitè d’empresa a la que es

219 AFLS. Llibre d’actes del Patronat de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del dia 2 de maig de 2008”, 22 f.

220 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 8 de febrer de 2008”, p. 178.

218 AFLS. Memòria 2015, p. 1.

presentaren dues candidatures. Una de Comissions Obreres i l'altra com a Grup Independent de Treballadors “Per la Sapiència”. Aquestes es realitzaren el 21 de novembre i el resultat fou de tres representants per al Grup Independent i dos per a CCOO. Segons la Comissió Delegada Executiva, tot el procés evidencià una bipolaritat en els objectius dels treballadors. A continuació afegia que “...como consecuencia de este proceso y del deterioro de las relaciones personales entre los dos grupos se hacen varias reflexiones...: ¿Se puede rehacer la relación entre todos? ¿Cómo se habría de trabajar en AIS, cocina, limpieza que son los grupos donde se ha mos-trado mayor beligerancia? ¿Es necesario realizar algún cambio en los equipos?...”.²²¹

En aquest punt, Antoni Garau ja expressava els seus dubtes que ell fora la persona idònia per a pilotar els canvis necessaris i reconduir la situació. De fet, proposà que s'anés preparant una altra persona per a substituir-lo.

La Comissió Delegada Executiva tractà el cas de la renúncia d'Antoni Garau en la reunió del dia 8 d'abril de 2008. L'interessat verbalitzà que en els darrers mesos havia intentat adaptar-se a la nova situació que es vivia a La Sapiència, però el transcórrer dels esdeveniments no havia contribuït a enfortir el seu interès en continuar al capdavant del projecte, més aviat el contrari, considerant que en aquells moments, la seva presència, perjudicava a la casa. Davant això, la resta de membres de la comissió se'n feren càrrec de la seva situació, escoltaren el seu plantejament i reconegueren la seva tasca al llarg dels 30 anys que duia a la institució. A conti-nuació, Mn. Toni Vera, donant per inevitable la seva renúncia, proposà a Roberto Carreras com la persona més adequada per a substituir-lo, al menys fins que es trobés una altra persona de l'Església que pogués assumir el càrrec.

Per altra banda, Raúl Reinares proposà que fos el mateix Toni Vera la persona que dirigís La Sapiència per considerar molt necessària la figura d'un representant qualificat de l'Església en la direcció de Càritas. De totes maneres, Toni Vera expressà la seva dificultat per assumir més responsabilitats. Així doncs, Roberto Carreras agrai la confiança que es dipositava en ell, exposà els seus dubtes i inseguretats, al mateix temps que sol·licità un temps de reflexió.²²²

221 AFLS. Llibre d'actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 21 de novembre de 2007”, p. 172.
222 AFLS. Llibre d'actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 8 d'abril de 2008”, pp. 180-181.

Finalment, l'11 d'abril de 2008, Roberto Carreras Panchón acceptava ser la persona que tem-poralment substituís Antoni Garau.²²³ Nascut a Calvià el 23 de febrer de 1952, Carreras havia iniciat la seva col·laboració amb la Sapiència l'any 1992. Malgrat ser elegit per tres anys, fou director gerent fins el dia 27 de febrer de 2017, data en què es realitzà la baixa i l'alta de poders entre el director sortint i l'entrant. Aquest fou l'actual director, Antoni Moyà Català, que el 25 de gener de 2011 s'havia incorporat com a vocal en el Patronat.²²⁴ Nascut a Binissalem el 26 de juny de 1975. És tècnic superior en electricitat i electrònica. Realitzà dos postgraus en gestió de residències i centres d'acollida a la Universitat Ramon Llull de Madrid. Entrà com a voluntari de l'Associació Marginats La Sapiència el 1993, fins que l'1 de març de 1999 fou contractat com a treballador de l'entitat.

223 AFLS. Llibre d'actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Reunió del 11 d'abril de 2008”, p. 182.
224 AFLS. Llibre d'actes del Patronat de la Fundació Social La Sapiència. “Acta de la reunió del 25 de gener de 2011, 32f-33f.

4.6. EL TANCAMENT I REORIENTACIÓ DE LA COMUNITAT TERAPÈUTICA DE SON RIBES

En aquest epígraf analitzarem el final de l’especialització en el tractament de l’alcoholisme en el si de la Fundació. A partir d’aquí, s’inicià una etapa en la que l’entitat s’anà convertint en una entitat generalista de l’exclusió social.

A finals de l’any 2011, la Comissió Delegada Executiva plantejà, per primer cop, la conveniència de proposar el tancament del servei i el seu trasllat a Casa de Família. En aquells moments, els programes de drogoaddiccions depenien de l’àrea de salut del Govern Balears i no de l’IMAS, que esperaven un futur trasllat de competències del Govern al Consell Insular de Mallorca. Mentrestant, el cost de la comunitat terapèutica era el més elevat de tots els centres de la Fundació i era clarament deficitari. Per tal motiu, s’iniciaren els contactes amb l’IMAS i Projecte Home per a sondejar la possibilitat del tancament del servei i les seves conseqüències.

Més endavant, a la reunió de l’esmentada comissió es tornà tractar el tema i quedà la proposta ferma de plantejar el tancament de Son Ribes per motius econòmics i que no era exclusió el que es treballava.²²⁵ La proposta arribà a la reunió del Patronat del 22 de març del mateix any. Toni Vera i Roberto Carreras exposaren les diverses raons que aconsellaven l’acord. També deixaren constància de les gestions realitzades tant amb l’IMAS com amb Projecte Home que havien estat molt positives. Finalment, s’aprovà que Projecte Home assumís el servei i La Sapiència ho deixàs, tot mantenint el mateix conveni amb l’IMAS.²²⁶

225 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta reunió del 27 de febrer de 2012”, p. 1.
226 AFLS. Llibre d’actes del Patronat de la Fundació Social La Sapiència. “Acta de la reunió del 22 de març de 2012”, 37f-37v.

Estant així les coses, el mes de maig de 2012, amb la finalitat de reduir costs i aprofitar millor els recursos es plantejà el tancament els caps de setmana i festius de la Comunitat Terapèutica. A la Casa de Família es donaria suport a tots aquells usuaris que no comptaven amb l’aixopluc familiar²²⁷

Un any més tard, el 26 de juny de 2013, la Comissió Delegada Executiva tractà el tema del futur del programa “Eines”. Es plantejà la seva suspensió per haver experimentat un descens de més de la meitat dels usuaris i la perspectiva que el Projecte Home havia de crear un servei residencial a partir de l’1 de setembre. El tancament suposava l’eliminació de sis llocs de feina. D’aquests, tres es podien reubicar a altres serveis, però els altres tres era impossible.²²⁸

Per una banda, el Comitè d’Empresa fou informat del futur tancament del programa de tractament de l’alcoholisme a la reunió mantinguda el dia 4 de juliol de 2013.²²⁹ Per altra banda, el Patronat aprovà per unanimitat la mesura i encarregà a la Comissió Delegada Executiva que executés l’acord, fins i tot autoritzant l’extinció de les relacions laborals necessàries.²³⁰

D’aquesta manera, Son Ribes va desaparèixer com a Comunitat Terapèutica de tractament de l’alcoholisme. Per extensió, també tota l’Àrea de Tractament de l’Alcoholisme de la Fundació, molt present en els inicis assistencials de l’entitat i que havia estat pionera en l’anomenada rehabilitació psicosocial integral.²³¹

Uns anys més tard, més concretament el mes de maig de 2016, es procedí a la reobertura de Son Ribes amb la finalitat de ser adreçada a persones que es trobaven en procés d’inserció laboral i que, necessàriament, havien passat un període d’estada prèvia a Casa de Família. Es va preparar la casa per a vuit places.²³² Actualment, encara funciona com a centre d’emergèn-

227 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del 9 de maig de 2012”, p. 2.
228 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió de 26 de juny de 2013”, p. 1.
229 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del 4 de juliol de 2013”, p. 2.
230 AFLS. Llibre d’actes del Patronat de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del 15 de juliol de 2013”, 40f-40v.
231 PROHENS, Maria del Mar – BESTARD PAREJA, Antònia – ALBIS GARCIA, Francisca. “Una visió des de La Sapiència”, a *Alimara*, 46, desembre 2000, p. 129
232 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del 31 de maig de 2016”, p. 1.

cia i reforç. No obstat això, a finals de desembre de 2023, les Germanes Franciscanes varen comunicar a la Fundació que el 6 de maig de 2024 havien d’abandonar l’edifici, ja que el volien recuperar.²³³ Finalment, el Bisbat de Mallorca i les Germanes Franciscanes acordaren que La Sapiència pogués seguir gestionant Son Ribes fins que l’any 2028 acabi el contracte de serveis de l’IMAS al qual tenen vinculat l’immoble.²³⁴ Des d’aleshores, s’ha adaptat la casa per a funcionar com a habitatge autònom.

233 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del 15 de desembre de 2023”, p. 1.
234 AFLS. Llibre d’actes del Patronat de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió de l’11 de juliol de 2024”, p. 2.

4.7. L’ENGEGAMENT DEL PROJECTE RESIDENCIAL DE CALS AGUSTINS DE BINISSALEM

El darrer servei posat en marxa per la Fundació ha estat el projecte residencial de Cals Agustins de Binissalem. Analitzem com es va gestar el projecte.

Tot va començar amb la possible licitació d’un contracte de serveis amb l’IMAS per augmentar places d’atenció per a persones en situació d’exclusió. Es plantejà la necessitat de preveure la creació de 55 places noves d’esponjament. Des de la Fundació, s’estudiaren diverses ubicacions i semblà que l’edifici més apropiat era el de Cals Agustins de Binissalem ja que disposava de llicència d’activitat i el cost de la reforma pujaria entre 150.000 i 200.000 euros. Tenia una cabuda per a 30 persones.²³⁵

A les negociacions posteriors amb l’IMAS es plantejà assumir 45 places a Cals Agustins. Encara just abans de l’estiu de 2022, a causa de les exigències de les obres que s’havien de realitzar per adaptar l’immoble a l’actual normativa de llicència d’activitats, superior a 500.000 euros, i que l’IMAS només oferia un contracte de servei de 2 anys prorrogables per 2 anys més, es considerava inviable el projecte, motiu pel qual quedava aparcada la iniciativa.²³⁶

De totes maneres, a finals de l’any 2023, la decisió estava presa. Els usuaris de Son Ribes i d’Es Molinar serien traslladats a Cals Agustins. A finals de gener de 2024, els membres de la Comissió Delegada Executiva es reuniren amb l’assessor laboral que els indicà que havien d’avisar amb 15 dies d’antelació al personal afectat per la modificació substancial del trasllat del centre de Son Ribes a un altre terme municipal. No s’havia de pagar quilometratge al personal

235 AFLS. Llibre d’actes del Patronat de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió de l’11 de març de 2021”, p. 4.
236 AFLS. Llibre d’actes del Patrona de la Fundació La Sapiència. “Acta de de la reunió del 14 de juliol de 2022”, pp.80-81.

que acceptés la modificació i el personal que no l’acceptava es podia acollir a una indemnització de 20 dies per any treballat.²³⁷

El 20 de febrer de 2024, Toni Moyà es va reunir amb el personal de Son Ribes i Es Molinar per explicar el procediment del trasllat a Binissalem.²³⁸ Doncs bé, el Bisbat de Mallorca va oferir poder traslladar el servei de Son Ribes a Cals Agustins de Binissalem. Això sí, s’havia de fer una inversió inicial d’uns 100.000 euros per habilitar l’immoble.²³⁹

A principis de juliol del 2024, l’IMAS comunicà a la Fundació que havien estat adjudicataris de la licitació del concurs per a la gestió dels centres d’emergència que venien gestionant des de l’any 2020 a causa del COVID. Aquest fet implicava que tancaven els centres de Es Molinar i Son Ribes per problemes burocràtics i d’adjudicació i que aquest servei es traslladava a Cals Agustins amb 26 places i a Ruberts, que ja venia funcionant, amb 12 places. Des de l’entitat s’indicava que, si bé havien d’assumir la despesa del càterring i la bugaderia, econòmicament suposava una millora important, ja que passaven de 860.000 a 1.240.000 euros anuals. L’únic emperò era que per donar servei a Binissalem s’estaven realitzant unes millores a l’edifici, obres que s’havien allargat més del que estava previst en un inici.²⁴⁰

Finalment, el dia 14 d’octubre de 2024 s’inauguraren les noves dependències a Cals Agustins, amb 13 habitacions destinades a persones procedents de diferents llocs del món, d’edats compreses entre 20 i 65 anys, que duen a terme un procés d’inserció social i laboral. En el moment de la inauguració hi havia 22 usuaris, ubicats en el segon pis de l’edifici. Aquests hi arribaven després d’haver passat per altres serveis de la xarxa d’inserció social de l’IMAS. A part de les habitacions, també hi figuraven una sala d’estar, un menjador, una cuina, rebost, bugaderia i diversos banys comunitaris.

El projecte no acabava aquí, sinó que s’ha adequat el primer pis on s’han creat diversos habitatges d’emergència per a famílies de la comarca del Raiguer.²⁴¹

237 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió de 29 de gener de 2024”, p. 3.
238 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió de 14 de febrer de 2024”, p. 2.
239 AFLS. Llibre d’actes del Patronat de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió del 25 de gener de 2024”, p. 87.
240 AFLS. Llibre d’actes del Patrona de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió de l’11 de juliol de 2024”, p. 88.
241 CANUT, Jaume. “Un nuevo centro refuerza los servicios de inclusión social en Binissalem”, a *Diario Mallorca Digital*, 28

4.8. EL COVID-19 I LES SEVES REPERCUSSIONS

La crisi sanitària del Covid-19 provocà, sens dubte, la vivència i l’experimentació d’una situació excepcional en el si de la Fundació. A principis de juny de 2020, la Comissió Delegada Executiva analitzava la situació generada per la pandèmia. Indicava que el virus no havia entrat a la Fundació, però sí les seves conseqüències, la qual cosa es notava en l’esgotament dels treballadors. En agraïment al seu esforç, s’acordà que tot el personal que estava en actiu durant l’estat d’alarma pogués disposar d’un dia lliure durant l’any 2020. A més, també s’aprovà que se’ls hi havia d’explicar que no reclamarien les hores pendents per l’ajust horari durant l’esmentat estat d’alarma.²⁴²

Quan finalitzà l’estat d’alarma, des del Consell Insular de Mallorca arribà la petició de reubicar 50 persones més. Conseqüentment, es signà un contracte amb el Consell per a obrir tres centres d’emergència per a reubicar totes aquestes persones. Els centres eren a Son Ribes, Ruberts i Es Molinar. Per tal motiu, es contractaren 21 treballadors més, destacant la figura del monitor itinerant que servia d’enllaç entre els tres centres i Casa de Família. Aquests centres obriren les seves portes el 25 de maig amb cinc monitors cada un, més personal de neteja. L’IMAS els hi proporcionava el servei de càterring. A més dels 15 monitors, també es contractaren 1 monitor itinerant, 3 persones de neteja, 1 treballador social, 1 psicòleg i 1 DUE.²⁴³

Després d’un any de pandèmia, el Patronat feia el balanç que segueix a continuació:²⁴⁴

de novembre de 2024, <https://www.diariodemallorca.es/part-forana/2024/11/28/nuevo-centro-refuerza-servicios-inclusi-on-112149451.html> [Recuperat: 25 novembre 2025].
242 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió de 3 de juny de 2020”, p. 3.
243 AFLS. Llibre d’actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. “Acta de la reunió de la direcció amb el president del Comitè d’Empresa, 19 de maig de 2020”, p. 2.
244 AFLS. Llibre d’actes del Patronat de la Fundació La Sapiència”. “Acta de la reunió del dia 11 de març de 2021”, p. 73.

Temps de confinament estricte dins Casa de Família. La primera onada es va superar sense contagis, encara que amb tensió davant lo desconegut. Equip de direcció reorganitzant el servei a una nova situació (director confinat a casa seva); cada dia era una cosa nova i un nou protocol sanitari, un camp on no hi hem fet mai feina i la veritat que recolzament per part de Sanitat va esser 0 fins el mes d'agost.

- Cal dir que vàrem esser els primers amb dotar la xarxa amb un centre d'aïllament al Sant Pere (vergonyosa la lluita de poder entre partits del pacte).
- Treballadors fent feina a un 150% és d'agrar la feina feta i el bon talant i disponibilitat.

L'IMAS obrí centres d'emergència per atendre gent purament de carrer. La Sapiència col·labora muntant matalassos, roba de llit i transport de camió (poliesportius i Son Pardo).

- Així com es va normalitzant la situació es veu la necessitat d'obrir nous centres per a la gent que viu ara als poliesportius.
- Obrim els centres de Son Ribes, Molinar i Ruberts. Amb una setmana obrim 3 centres i contractam 23 treballadors nous (de locura), però aconseguim la fita i oferim un lloc digne; reorganitzam perfils de gent atesa i la redistribuïm en els nous centres.
- Tenim visita institucional de la presidenta del Consell i es fa present el Bisbe a totes les visites dels nous centres i ens agraeixen la feina feta (malgrat la necessitat hem hagut de torejar amb els polítics; en el camp on feim feina és un poc ridícul haver de fer segons quines negociacions).
- En tot això passam per mals moments de falta de personal degut a baixes per Covid.
- En aquest temps començam a tenir qualche cas positiu esporàdic 7 o 8 a la vegada. Sanitat no respon i els aïllem dins despatxos amb matalassos en terra.
- Ingré hospital dels més greus, 2 baixes.

- Fan un cribatge massiu i surten 31 positius a la vegada.
- Moments de tensió: Sanitat diu que no té lloc per aïllar els casos positius i que han de quedar a Casa de Família, estic en total desacord i la cosa s'encalenteix.
- Comunic al Bisbe si pot fer gestions per habilitar Binicanella, es decideix obrir un centre amb fons propis veient i resant per la situació que tenim al moment (agraïm al Bisbe la rapidesa de gestió sabent que en aquell moment era enmig de la mar).
- A les 10h ens comuniquen 31 positius i a les 16h hem moblat la casa i hem traslladat a sa gent amb furgons nostres i 2 ambulàncies.
- Passam quarantena a Binicanella i aconseguim sortir-ne amb zero professionals infectats (fins ara demanava on és Déu, ara me queda bastant clar: era amb noltros).
- Donen l'alta als ja negatius i tornen a Casa de Família.

L'agost de 2021, des de Sanitat es traslladà a la Fundació que era del tot necessari fer tests d'antígens un cop per setmana a tot el personal no vacunat de Covid-19. Els coordinadors ho traslladaren als equips i s'organitzà des de la infermeria.²⁴⁵ A finals de l'any 2021, el Patronat constatà el fet que s'havia començat la vacunació de tot el personal, tan atès com de treballadors, de la vacuna del grup. També ja s'havia administrat la tercera dosi de la vacuna de la Covid als majors de 70 anys.²⁴⁶

Després de més de dos anys de servei dels tres centres d'emergència Son Ribes, Ruberts i Es Molinar que, en un principi, s'obriren per un període inicial de tres mesos, es plantejà la seva continuïtat. Des de la Fundació no podien assumir la gestió si no es dotava de més personal. Després d'un apropament a l'IMAS per aquesta qüestió, es decidí que si a finals de l'any 2022

245 AFLS. Llibre d'actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. "Acta de la reunió del 10 d'agost de 2021", p. 3.
246 AFLS. Llibre d'actes del Patronat de la Fundació La Sapiència. "Acta de la reunió del dia 1 de desembre de 2021", p. 75.

no donaven una resposta, la Fundació es veuria obligada a no continuar amb aquest servei.²⁴⁷ Sobretot, si tenim en compte que des del mes de maig de l'any 2021, l'entitat realitzava el servei sense disposar d'un contracte oficial.²⁴⁸

Si tenim ben present que el concepte d'exclusió social és multidimensional i les múltiples dimensions pertanyen a diverses àrees d'intervenció. La manca d'habitatge i de recursos materials propis, el transeüntisme, l'atur de llarga durada, la manca d'habilitats socials i relacionals, l'alcoholisme, el consum de drogues, trastorns psíquics, la immigració, situacions cròniques de necessitat, la dificultat d'inserció social, la desestructuració personal i/o familiar, la dis-tòcia social, la manca de salut, entre d'altres, eren i són de cada vegada més presents a la realitat sapientina.²⁴⁹

Tot plegat, la situació d'emergència s'anà fent crònica, de tal manera que el nou concurs no sortí fins el mes d'octubre de 2023.

247 AFLS. Llibre d'actes de la Comissió Delegada Executiva de la Fundació La Sapiència. "Acta de la reunió del dia 1 de juny de 2022", p. 2.
248 AFLS. Llibre d'actes del Patronat de la Fundació La Sapiència. "Acta de la reunió del dia 14 de juliol de 2022", p. 81.
249 BESTARD PAREJA, Antònia. "El centre Casa de Família. Quan l'exclusió social s'envelleix i els cossos i les ànimes també", a *Alimara*, 60, gener 2019, p. 76.

5. CONCLUSIONS

1. La història de La Sapiència, com a entitat d'Església, es caracteritza per una estima profunda i un amor desinteressat al proïsme, a tots aquells que, per una o altra causa, han estat exclosos dels processos socials i econòmics. A tots aquells que al llarg de la història, i des de l'Educació Social, hem anomenant col·lectius vulnerables, *outsiders*, desarrelats, marginats profunds, prescindibles, entre d'altres denominacions. En definitiva, els sapi-entins sempre han prioritzat i privilegiat l'atenció a l'exclusió social, concepte que ha anat canviant al llarg dels darrers cinquanta anys, però que no ha perdut en cap moment aque-lla essència evangèlica fonamentada en què els darrers seran sempre els primers.
2. Com hem vist, el seus inicis els hem de bussejar en la vertebració del moviment obrer sorgit en el tardofranquisme i en el qual l'Església Catòlica hi jugà un paper central en la seva configuració. Els acolliments de Càritas als inicis dels anys setanta del segle XX són el punt alfa de la nostra història. L'omega encara no ha arribat perquè suposaria que l'entitat hauria desaparegut, tota vegada l'exclusió fos transformada en inclusió. La Sapiència fou un dels quatre acolliments que Càritas de Mallorca posà a disposició dels treballadors per a la seva educació i conscienciació. Aquest fet va ocórrer el 3 de març de 1976. Als seus inicis, el Col·lectiu La Sapiència es nodrí de tot un conjunt de sa-cerdots, religioses, laics i laiques molt compromès amb el que és social i emparats amb les ensenyances i missatge del Concili Vaticà II, que va permetre el sorgiment d'una Església més testimonial i profètica a l'àmbit social. Aquests es movien entorn dels cer-cles eclesials més compromesos i influents que tingueren una importància cabdal en la presa de consciència col·lectiva de l'Església de Mallorca, sobretot en els anys setanta i vuitanta del segle XX.

3. Cal remarcar la importància cabdal del lideratge del bisbe Teodor Úbeda i el fort impuls que rebé l'acció social durant el seu pontificat amb la creació i consolidació de la Delegació Diocesana d'Acció Social (1979). Sobre ella varen pivotar tots els projectes i iniciatives socials de l'Església diocesana. Actuà com una mena d'ens coordinador i paraigües protector de l'associacionisme social catòlic. Hem pogut veure el paper central jugat per Mn. Bartomeu Bennàssar Vicens, primer delegat diocesà d'acció social i format a Roma en teologia moral, a l'hora d'estructurar, donar cos i coherència a totes les accions del Col·lectiu Marginats La Sapiència. Com hem vit, el suport moral, ideològic i econòmic de la Delegació esdevingué clau en la supervivència de l'Associació Marginats La Sapiència en moments delicats de la seva llarga trajectòria.
4. Al llarg de la història de l'entitat hem de convenir en la centralitat i el protagonisme de Antoni Garau Garau i Jaume Santandreu Sureda. El primer com a gestor i directiu en diverses etapes de la nostra història durant més de trenta anys. Dotat d'un sentit pràctic, aportà metodologia i creà organigrames de funcionament. Mentrestant, el segon, l'hem de veure com a dinamitzador inicial i iniciàtic del Col·lectiu La Sapiència i figura clau per a entendre el moviment de conscienciació social del col·lectiu de marginats profunds. No en va, fou el responsable d'innumerables i originals campanyes de denúncia i d'accions per a l'autodeterminació i l'assoliment de consciència de classe dels exclosos i marginats.
5. Al llarg d'aquests cinquanta anys hem assistit a una història que es repeteix. S'ha transformat de l'emergència a l'estratègia tot cercant crear estructures més o manco sòlides amb voluntat de continuïtat i permanència. Des de sempre, s'han detectat problemes i plantejant possibles solucions, obrint els ulls a l'administració i a la societat civil de Mallorca sobre la situació dels nostres desheretats. Així doncs, el 1980 el Col·lectiu La Sapiència creà la Cooperativa Treball-Salut com a estructura jurídica que pogués donar aixopluc i continuïtat a tota una feina d'inserció social i laboral d'aturats de llarga durada que ben aviat s'havien convertit en marginats profunds.

De la mateixa manera, l'any 1984 es creà l'Associació Marginats La Sapiència, amb una doble filiació, civil i eclesiàstica, per tal de poder donar resposta a les noves exigències

que en matèria social plantejava la nova administració sorgida del doble procés de transició democràtica i de vertebració de l'estat de les autonomies. Cinc cèntims del mateix va ocórrer quan, coincidint amb el canvi de segle, l'associació es transformà en fundació.

6. Els cinquanta anys d'història també s'han caracteritzat per una doble dinàmica pel que fa a les accions: interna i externa. Hem remarcat que els inicis foren anys de lluita. Tot estava per fer. Entre 1976 i 1983 estigué ben present aquesta doble dinàmica. Per una banda, creant serveis i adequant cases d'acollida i tractament dels exclosos dels beneficis del primer boom turístic de Mallorca. I, per altra, plantejant accions en el carrer, en primer lloc, per donar visibilitat social a la situació dels exclosos, i en segon lloc, per a forçar a l'administració i els poders públics a fer qualche cosa al respecte.

A partir, sobretot, dels anys noranta cap endavant, s'anà perdent l'esperit reivindicatiu i de lluita perquè l'associació i després la fundació es convertiren en proveïdores de serveis socials, la titularitat dels quals recaigué i recau en les institucions públiques, Ajuntament de Palma i Consell Insular de Mallorca. Així doncs, l'entitat està més centrada en ella mateixa que no pas amb l'exterior. No obstant això, sí que s'ha mantingut un esperit crític obrint els ulls als responsables polítics i tècnics de l'administració pública sobre noves problemàtiques socials. Ara bé, aquesta crítica no surt a l'opinió pública, sinó que resta dins les dinàmiques de comunicació interna de les xarxes públiques-privades d'inserció social. Per altra banda, l'anàlisi d'aquestes dinàmiques, a partir de la documentació interna, ens revela la perfecta sintonia entre la Fundació Social La Sapiència i l'IMAS.

7. Un altre element transversal ben present dins l'esdevenir històric de La Sapiència és la dicotomia voluntarisme i/o professionalització. La història de l'entitat començà amb una alta dosi de voluntarisme i escassa professionalització. De la lectura atenta de la realitat s'anaven fent proves de com millorar els serveis oferts a les persones ateses. La Comunitat Terapèutica de Can Gazà n'és un bon exemple. Els mateixos protagonistes comenten com anaven aprenent sobre la marxa.

De manera paral·lela al procés institucionalitzador, s'anaren acoblant processos professionals, tant en l'atenció sanitària com assistencial de l'entitat. Al llarg dels anys vuitan-

ta i noranta, tant en la Cooperativa Treball-Salut com en l'Associació Marginats La Sapiència, s'incorporaren cooperativistes i socis que tenien una formació com a assistents i treballadors socials, a part de mestres i personal sanitari. A mesura que ens acostam en el temps, van desapareixent els mateixos usuaris que havien assolit un cert èxit en els processos rehabilitadors proporcionats per l'entitat.

Quan arribam a la instauració de la Fundació, la dicotomia voluntarisme-professionalització gairebé queda diluïda. Els equips multidisciplinars que requereix l'atenció de l'exclusió social i l'exigència de l'administració pública propiciaren la contractació d'educadors socials, psicòlegs, pedagogs, infermers, metges, entre d'altres. Una professionalització que en molts casos no es prou reconeguda des del punt de vista laboral i de convenis col·lectius, la qual cosa propícia que es produeixi un inestabilitat en els llocs de feina i canvis molt constants en els equips.

El que hem vist que no s'ha perdut del voluntarisme és el caràcter vocacional dels professionals que atenen les persones en risc d'exclusió social. També cal mencionar el paper del voluntariat a l'hora de plantejar tota una sèrie de tallers i activitats que poden ajudar en els processos de reinserció social.

- 8. L'assemblearisme com a forma de presa de decisions de l'entitat. Tant a la Cooperativa de Treball-Salut com a l'etapa de l'Associació, el seu òrgan més important fou l'assemblea de socis on tots els assumptes i temes es discutien i votaven per a la seva aprovació o no. Aquesta manera de funcionar ve, sens dubte, de la formació rebuda pels seus iniciadors i fundadors en el si de diversos cercles progressistes de l'Església Catòlica del segon franquisme i dels inicis de la transició democràtica. Cal puntualitzar que dins els òrgans directius de l'associació, l'assemblea ve complementada per la Junta Rectora. A més a més, els coordinadors de serveis també realitzaven reunions periòdiques on el caràcter assembleari també hi era present.

L'esperit assembleari s'anà perdent amb l'estructura i funcionament de la fundació. Aquesta s'organitzava a través dels òrgans de govern següents: patronat, comissió delegada executiva i reunions de Coordinadors. L'encarregat d'executar i proposar accions

és el director. El fet de ja no ser una associació amb socis, aquests passaren a ser no-més empleats de la fundació, provocà l'absència lògica de votacions per tal de decidir les mesures a prendre.

- 9. Una nota molt característica de la història de La Sapiència ha estat la seva capacitat de dur a terme un exercici d'auto memòria històrica, sobretot en les seves dues primeres etapes, primer com a cooperativa i, després, com a associació. El fet que la presa de decisions fos assembleari propicià que els socis haguessin de conèixer en detall el context i les accions del passat, per a entendre el present i poguessin projectar-se cap al futur amb coneixement de causa. Una molt bona prova del que hem dit es produí quan s'estava discutint el pas d'associació a fundació. Per aquest motiu, Antoni Garau Garau va elaborar un document intern amb els fets més rellevants dels primers vint-i cinc anys de l'entitat, que servís, entre d'altres coses, com a document de treball i reflexió pel procés de transformació tan transcendental que estaven vivint. Esper que el llibre que teniu amb les vostres mans serveixi a la família de La Sapiència com a instrument de reflexió i brúixola per projectar-se cap al futur.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AMENGUAL BATLE, Josep – FULLANA PUIGSERVER, Pere, “L’Església”, a AADD. *Història de Mallorca*. Palma: Editorial Moll, vol. III, 1998, p. 354.
- AROCA MOHEDANO, Manuela. *Sindicatos y turismo de masas en las Baleares. Del turismo a la democracia*. Mallorca: Edicions Documental Balear, 2018.
- BALLESTER BRAGE, Lluís. “Història dels serveis socials en el marc de les polítiques de drets socials. Les Illes Balears i Espanya”, *Educació i Història. Revista d’Història de l’Educació*, 44 (juliol-desembre 2024), pp. 92-121.
- BARCELÓ PONS, Bartomeu. “Història del Turisme a Mallorca”, *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 50, XV, 2000, pp. 31-55.
- BENNÀSSAR VICENS, Bartomeu. *Procés al turisme. Turisme de masses, immigració, medi ambient i marginació a Mallorca (1960-2000)*. Palma de Mallorca: Lleonard i Muntaner Editor, 2001.
- BENNASSAR VICENS, Bartomeu. *Iglesia y sociedad en Mallorca. De la dictadura a la democràcia (1974-1979)*. Palma de Mallorca: Lleonard i Muntaner Editor, 2004, pp. 120-121.
- BESTARD PAREJA, Antònia. “El centre Casa de Família. Quan l’exclusió social s’envelleix i els cossos i les ànimes també”, *Alimara*, 60, gener 2019, p. 76.

BONNÍN CORTÈS, Maria – SALLERAS JUAN, Maria. *Maena Juan Marqués. Una dona de coratge*. Palma de Mallorca: Lleopard i Muntaner Editor, 2020, p.58.

CARO BLANCO, Fernanda. “El segle XX: un llarg trajecte des de la beneficència a l’estat del benestar”, a PASCUAL, Aina (coor). *De la beneficència a l’estat del benestar. Història dels serveis socials a Mallorca (S. XVI-XX)*. Mallorca: Consell Insular de Mallorca, Departament de Benestar Social, Institut Mallorquí d’Afers Socials, 2011, p. 165.

FULLANA PUIGSEREVER, Pere. *Una llarga història de servei. Càritas diocesana a Mallorca (1961-2011)*, Mallorca: Càritas Mallorca, 2011.

FULLANA PUIGSERVER, Pere – MATAS PASTOR, Joan Josep. *De l’Asil de la Sagrada Família del Temple a Llars El Temple (1882-2022)*. Palma de Mallorca: Llars El Temple, 2022.

FULLANA PUIGSERVER, Pere. *Cien años abriendo puertas. Oblatas Mallorca (1924-2024)*. Palma de Mallorca: Ajuntament de Palma, 2025.

MARIA I BALLESTER, Miquel Àngel. “L’Hospital de Nit de Palma: Realitat i perspectives a partir de la memòria de 1995”, *Alimara*, 38, Servei d’Acció Social i Sanitat del Consell Insular de Mallorca, 1996, p. 25.

MARIA BALLESTER, Miquel Àngel – REINARES MAZZUCHELLI, Raul. “Immigrants estrangers a l’Hospital de Nit de Palma (1998)”, *Alimara*, 43, Servei d’Acció Social i Sanitat del Consell Insular de Mallorca, juny 1999, p. 8.

MATAS PASTOR, Joan Josep. “L’acció Social Catòlica a Mallorca durant la segona meitat del segle XX”, *Educació i Història. Revista d’Història de l’Educació*, 44 (juliol-desembre 2024), pp. 123-154.

MATEU MARTÍ, Jaume. *Marginàlia. Jaume Santandreu i l’exclusió social a Mallorca (1967-2007)*. Palma de Mallorca: Lleopard i Muntaner Editor, 2006.

MATEU MARTÍ, Jaume. “L’atenció a l’exclusió social a Mallorca. Apunts històrics”, *Alimara*, 52, 2009, p.2.

MIQUEL LARA, Avelina - GONZÁLEZ GÓMEZ, Sara. “Museus Pedagògics i Història Pública”. *Educació i Història: Revista d’Història de l’Educació*, 39, 2022, p. 165.

NADAL CASASNOVAS, Teresa - PELÁEZ MEDINA, Remei – PROHENS FERRER, Maria del Mar. “L’unitat de tractament de l’alcoholisme de l’Hospital de Nit”, *Alimara*, 43, Servei d’Acció Social i Sanitat del Consell Insular de Mallorca, juny 1999, p. 33.

PONS, Anaclet. ”De la historia local a la historia pública: algún defecto, ciertas virtudes”. *Hispania Nova. Revista de Historia Contemporánea*, 1, 2020, p. 71. <https://doi.org/10.20318/hn.2020.5366>

RAMIS BARCELÓ, Rafel, “El Pontificio Colegio de La Sapiencia de Mallorca durante el siglo XVII: constituciones y colegiales”, *Historia de la Educación*, 33, 2014, Ediciones Universidad de Salamanca, p.168.

RULLAN, Onofre. “Crecimiento y política territorial en las Islas Baleares (1955-2000)”, *Estudios Geográficos*, vol. 60, núm. 236, 1999, p. 422.

SANTANDREU SUREDA, Jaume. “La Sapiencia, un almacén de hombres”, a *Cort*, 8 març 1977, pp.11-12.

SANTANDREU SUREDA, Jaume. “Marginats-La Sapiència, un intent de resposta a la nova misèria”, *Lluc*, 743, març-abril 1988, p.41.

TIRAPU, Daniel. “Servicios sociales e Iglesia Católica. El caso de Andalucía”, *Ius Canonicum*, XLI, 82, 2001, p. 633.

7. APÈNDIX DOCUMENTAL

7.1. DECLARACIÓN DE PRINCIPIOS DEL COL·LECTIU LA SAPIÈNCIA (NOVEMBRE 1981)

Para conocer a una persona, y por lo mismo, un grupo o colectivo, no basta saber lo que hace, sino también lo que piensa. Los principios, las utopías configuran, definen, tanto más que las acciones una personalidad tanto individual como colectiva.

Por lo mismo, después de cinco años de intentos, luchas, denuncias, trabajos, logros, fracasos, incomprensiones...creemos que es importante recordar los principios por los que se mueve esta Colectivo de marginados que tomo el nombre de su primer centro: La Sapiencia.

- Los MARGINADOS son el centro y razón última de este Colectivo; por lo mismo todo cuanto se determine y haga tiene que hacerse desde ellos y por ellos.
- La opción del Colectivo es por los marginados más desamparados, los más marginados de los marginados.

- Conscientes de que la marginación es fruto del sistema social, nos proponemos denunciar, pública y constantemente, las raíces podridas de este sistema, donde las ganancias y el consumo están por encima de la vida y de la muerte de las personas.
- Sabiendo que la marginación es un hecho cultural, lucharemos por un cambio de mentalidad en el Pueblo respecto al paro, al alcoholismo, a las enfermidades mentales y demás causas inmediatas de la marginación social.
- Esta creación de conciencia debe empezar en y por los mismos marginados.
- Huyendo de paternalismos y caridades de nuevo cuño, nuestra utopía apunta a la AUTOFINANCIACIÓN y AUTOGESTIÓN de las Comunas y a que los marginados se conviertan en un grupo de presión social.
- Tomarnos en serio la marginación significa huir de sensiblerías para someternos: Nosotros, una disciplina de trabajo; ellos, a una exigencia de esfuerzo, porque amar es exigir.
- Consecuentes con el lema del “Che”: “Hay que endurecerse sin renunciar a la ternura”, no queremos perder la sensibilidad frente a las personas, ni la rabia frente al escándalo de los lujos y opulencias.
- Sabiendo que con “buena voluntad” se puede hacer mucho daño, queremos que el estudio, la búsqueda y aplicación de las mejores técnicas sean parte esencial de nuestro trabajo.
- El trabajar en serio no nos quita el tener bien claro que corresponde a los que tienen la autoridad y el dinero del Pueblo el promocionar y financiar esta tarea.
- El Colectivo quiere funcionar dentro de una total democracia interna, con un estilo asambleario.
- Cada miembro del Colectivo puede creer o dejar de creer en quien quiera, tanto en religión política como en política religiosa. El hecho de excluir a los “apóstoles”, “los místicos”, “los fanáticos”, “los proselitistas”, “los extremistas de ambos lados”...obedece a un deseo de perseverancia, de eficacia y, sobre todo, de buen gusto.
- Los miembros del Colectivo queremos aportar a nuestro trabajo con los marginados, además de estudio, técnica y dedicación, nuestro ser personas libres y maduras, para intentar servir y no servirnos de los marginados.

7.2. DOCUMENT QUE ES VA PRESENTAR AL CONSELL INSULAR DE MALLORCA PER A LA CREACIÓ DE L'HOSPITAL DE NIT, 19 DE NOVEMBRE DE 1981

1.- FINALITAT

L'Hospital de Nit es destinarà exclusivament als qui podríem anomenar Marginats Profunds, Entenem per Marginat Profund tota aquella persona que, de forma gairebé permanent, es troba :

- ♦ sense família. O, en el cas de tenir-la, no guarda cap mena de relació familiar.
- ♦ sense treball. I, el que és pitjor, sense possibilitat de fer-ne, ja que a la manca generalitzada de feina s'hi ha d'afegir la seva manca de salut.
- ♦ sense subsidis ni pensions de cap classe, o insuficient per viure.
- ♦ sense possibilitat de sortir de Mallorca perquè no és transeünt. Per naixença o per llargs anys d'estada han fet de Mallorca el seu lloc de residència.
- ♦ sense capacitat de poder defensar-se per ells mateixos.

Si a totes aquestes carències personals hi afegim encara la manca d'Institucions que els puguin acollir

--- no poden anar al Geriàtric perquè pels seus anys encara no són vells, ni al Psiquiàtric perquè no són malalts mentals en fase d'internament, ni a l'Hospital General perquè la seva malaltia no és de clínica, molt manco poden anar a la Presó, ja que no són delinqüents, tampoc poden anar a les Comunes-Teràpia perquè la seva disposició actual rompia els ritmes de recuperació dels altres ----

haurem de concloure que, de no posar-hi remei ràpid i eficaç, ara i aquí, Marginat Profund és aquell que està condemnat a malviure i a morir al carrer.

2.- OBJECTIUS

L'Hospital de Nit, en conseqüència, voldria complir els objectius següents :

2.1.- Donar un llit als Marginats Profunds. Mirat des d'aquest caire seria un refugi de nit, acomplint d'aquesta manera la missió d'omplir un dels drets fonamentals de tota persona humana.

2.2.- Donar una acollida. Des d'aquest punt de mira, seria també un centre d'acolliment. Perquè els Marginats Profunds tenguessin un llit bastaria pagar-lis una pensió, però no basta. Això en el cas de què poguessin trobar pensions que els vulguin. El MP, més que un llit, necessita sentir-se atès, acompanyat, estable i segur. Té més por de la soledat que del fred.

2.3.- Donar una atenció mèdica. Partint del concepte que de la salut ens dona l'OMS ---"Salut és el benestar físic, psíquic i social de la persona"--- arribam a la conclusió que els MP són vertaderament malalts i com a malalts han de ser considerats i tractats.

En aquest sentit, l'HN seria una espècie de casa de salut.

Per a dur a terme aquesta atenció mèdica s'intentarà fer-lis :

- un control sistemàtic a nivell de les seves malalties somàtiques,
- una classificació i clarificació a nivell de les seves malalties psíquiques.

2.4.- Intentar ajudar-lis a sobreviure, a viure de la millor manera possible dins el seu propi estat. Dit d'una altra manera, intentar ajudar-lis a ser persones, a què visquin i es comportin com a tals. Aquest objectiu va encaminat a allunyar de l'HN tota mala ombra de pre-cementiri.

2.5.- Intentar encoratjar-los perquè vagin a altres centres on lluitar per una recuperació més completa. A voltes, el MP pot ser un home acabat, però en moltes altres ocasions el MP pot ser un home mancat de motius per voler curar-se. Tot, manco desesperançar-los.

3.- PRINCIPIS DE CONDUCTA

Sense un equilibri entre els serveis que vol oferir l'HN i la correspondència que ha de tenir el MP no és possible funcionar degudament. Així, a canvi d'uns serveis, hi haurà unes exigències. Perquè, en el fons, estimar és també sobre exigir. Aquestes serien les principals normes de conducta :

3.1.- Respecte. Primer a ells mateixos, comportant-se com a persones en els petits detalls de cada dia. Segon, als altres, conservant i fomentant la bona convivència. I, en tercer lloc, a la casa tenint cura de la seva conservació i neteja.

3.2.- Ordre. La bona marxa exigeix l'acompliment dels horaris i de les normes de la Casa.

3.3.- Seguiment de les pautes mèdiques. Només a partir d'una disciplina es podrà aconseguir que l'HN sigui una casa de salut i no un magatzem de desemparats.

3.4.- Companyerisme. Es fa del tot necessari el fomentar-lis la consciència de grup, el que s'adonin que, encara que els manquin tantes coses que la societat de consum els nega, ells poden aconseguir quelcom millor que la societat competitiva no té, com és el sentir-se i comportar-se com a veritables companys. Companyerisme que es demostra no tan sols pels sentiments, sinó sobretot amb la solidaritat.

La seriositat d'aquests principis es duria de tal forma que les greus faltes de conducta, com podrien ser baralles, gateres agressives, amagatalls de vi, trencadisses voluntàries ... serien castigades amb tretes defora, temporals, d'una durada aproximada a la gravetat de la falta i a l'exemplaritat del càstig.

4.- DINÀMICA D'ENTRADE I SORTIDES

Les entrades es farien sempre a partir dels informes del Centre de Transeünts Can Pere Antoni. En el cas que arribi qualcú directament del carrer o d'altres Institucions se l'enviarà al Centre de Transeünts. Es farà així perquè és impossible emetre un diagnòstic de MP sense un estudi i un intent d'aprofundiment dins les causes que l'han conduït a aquesta situació. Fer aquest estudi des de l'HN suposaria admetre tothom per després entrar dins una dinàmica d'engegades de gent que ens portaria a situacions molt conflictives.

Les sortides serien cap a altres Centres Hospitalaris quan l'agreuement de la salut ho exigeixi; cap a les Comunes de recuperació quan hi hagi bones disposicions de part dels MP, o cap al carrer sempre que ells vulguin anar a provar sort o quan es vegi que han recuperat alguna capacitat d'autodefensa i que els és convenient una fuga de l'hospitalisme.

5.- PROJECTE D'HORARI

Per entrar, el Centre estaria obert de 6 a 12 del vespre.

De 8 a 10 del vespre es serviria un tassó de llet.

De 8 a 9 del matí es donaria berenar.

De 9 a 10 farien neteja i arreglarien el seu llit.

El Centre estaria tancat, per tant, de 10 del matí a les 6 del capvespre.

Per dinar podrien anar al menjador de Sant Magí i pel sopar als entrepans del carrer Salas.

6.- EQUIP DE PERSONAL

L'Equip --- empram aquesta paraula per voler significar el propòsit irrenunciable de fer una feina de conjunt i corresponsable ---

estaria compost per les següents persones :

- un metge i un ATS, de l'Hospital General,
- un Assistent Social,
- un responsable de la neteja i maneig de la Casa,
- quatre monitors.

No ens referim a la tasca dels quatre primers membres de l'Equip, perquè està clara per mor del seu ofici: volem dir que el metge farà de metge; l'ATS, d'ATS; etc. Només una paraula per aclarir la feina dels monitors, els quals acompanyaran en tot moment els acollits, obrint la porta, servint la llet i el berenar, donant els llits, dialogant amb ells, fent complir les normes, dormint a la Casa, atenent els encàrrecs, etc., etc. N'hi haurà dos de part de prest (de 6 a 12 del vespre) i dos per dormir, servir el berenar i tancar els dematins. Entre tot l'Equip es farà un corre-torns per cobrir els caps de setmana.

7.- L'EDIFICI

L'Hospital de Nit ocuparà, dins l'antic Casal de La Misericòrdia, la part que es destinava a Convent de les Filles de la Caritat i a Infermeria. Aquestes dues parts formen un sol cos proporcionat i conjuntat, fàcilment aïllable de la resta del gran edifici tapiant tan sols una sola porta; al mateix temps que té entrada i escala totalment independents.

L'única reforma que es fa necessari, a més de repassar totes les instal·lacions, és la construcció d'unes dutxes, ja que no n'hi ha de cap classe, tant a la part del Convent com a la part de la Infermeria; també, la construcció d'uns urinaris.

Aquesta reforma es podria fer en dos temps, ja que és de molta urgència obrir el Centre tan aviat com es pugui, perquè els Marginats no segueixin morint al carrer. Es faria primer la part del Convent per seguir després amb la part de la Infermeria. Adjuntam un petit projecte de com es podria fer aquesta primera reforma, respectant tot el que està fet.

La distribució de la resta es faria segons els usos pels que foren creats. Així, el menjador de les monges faria de sala de jocs i menjador; la sala d'estar, de sala de TV; els dormitoris, de dormitoris; la cuina, de cuina; etc.

8.- L'EQUIPAMENT

Pensam que, de moment, s'hauria de preparar per a 110 persones. Per a això es necessiten :

- 110 llits (serveixen molt bé els que ja hi ha), 110 matalassos, 440 llençols, 220 coixineres, 500 mantes, 220 tovalloles.
- mobles per a les sales d'estar, cuina i menjador (podrien servir molts dels mobles que hi ha a diverses dependències de La Misericòrdia).
- material mèdic.
- material de neteja, tant personal com de la Casa.
- material d'oficina.
- material per preparar i servir la llet dels vespres i el berenar dels matins, com poden ser cuina, olles, gerres, tassons, etc.

9.- MANTENIMENT

Els capítols a tenir en compte a l'hora del manteniment són :

- Bugaderia.
- Llum, aigua i telèfon.
- Material de neteja, tant personal com de la Casa.
- Alimentació (llet i berenar).
- Reparacions.
- Material d'entreteniment per a la sala de jocs.

10.- PRESSUPOST

Pendents de determinar la forma com es farà la reforma, el manteniment i l'equipament ---si per administració directa del Consell o per fixació d'una subvenció--- posam tan sols el pressupost del personal no depenent de l'Hospital General, o sia l'assegurança i 14 mensualitats de sis persones que dona un total de quatre milions vuitanta-cinc mil dues-centes cinquanta-sis pessetes, (4.085.256 ptes.).

11.- GARANTIES

Creim que la bona marxa i l'acompliment de la finalitat i dels objectius de l'Hospital de Nit trobarà suficient garantia en la mateixa composició de l'Equip que té per una banda el pes i la solvència de l'Hospital General mitjançant un dels seus metges i un ATS, i la seriositat i responsabilitat de la Delegació Diocesana d'Acció Social a la qual pertanyen els altres membres.

Ciutat de Mallorca, a 19 de novembre de 1981.

7.3. ESTATUTS DE LA GERMANDAT “MARGINATS-LA SAPIÈNCIA”

CAPÍTOL PRIMER CONSTITUCIÓ. FINALITAT. ÀMBIT

ARTICLE 1. De conformitat amb les aspiracions de justícia i caritat assignades a les associacions de fidels pel cànon 707 del C.D.C., es constitueix la Germandat “Marginats-La Sapiència” que, una vegada aprovats els presents Estatuts Orgànics i erigida en forma legítima per l’Ordinari, gaudirà de personalitat jurídica amb la manera i abast dels canons 687 i següents.

ARTICLE 2. La Germandat “Marginats-La Sapiència” integra un grup de persones lligades per una sensibilització pel món dels marginats, per una feina comú i per un compromís, encara que temporal, per tal de dur a terme una tasca, amb fidelitat a aquests Estatuts i als futurs acords que sorgiran per millorar-los sempre a favors dels de més abaix dins la nostra societat.

Per marginats entenem tot l’espectre de persones i grups que la nostra societat rebutja i desampara per raons de feina, de malaltia, de raça o d’altres; com poden ser els aturats, els alcohòlics, els drogadictes, els desemparats totals, els delinqüents, etc; sense fer mai, de part de la Germandat, diferència d’edat, nacionalitat, religió, política o sexe.

ARTICLE 3. Els objectius primordials de la Germandat són:

3.1. L’ACOLLIMENT i l’AJUT als marginats, tant d’una forma immediata com perllongada, la qual cosa implica l’atenció instantània i digna a les seves necessitats primàries: llit, menjar, higiene personal, salut, entreteniment, feina, etc; però, també, un intent de recuperació que haurà d’assumir formes molt variades, en concordança amb el tipus de problema de cadascú.

3.2. La PROMOCIÓ DE PRESA DE CONSCIÈNCIA ACTIVA respecte les situacions marginals, per part dels mateixos marginats, dels membres de la Germandat, de la societat mallorquina

i, molt significativament, dels Governants i altres persones amb representació política i social. Aquesta creació de consciència podrà passar per una denúncia al carrer de les manifestacions més esglaidores de la marginalitat, per una presència als mitjans de comunicació, per la recerca del propis mitjans de propagació i, sempre, pel testimoni d’una feina pacient i seriosa i per una sincera estimació envers dels marginats més profunds.

3.3. Una TASCA D’ESTUDI, que suposa l’anàlisi i crítica del fet de la marginació, de les seves causes i del comportament de la societat enfront d’aquest fet; la recopilació de dades i experiències; la traducció de tot això a un mètode científic; la recerca de respostes personals i col·lectives a la problemàtica de la marginació; i, finalment, la divulgació d’experiències, de manera que s’arribi al màxim aprofitament.

3.4. Una VOLUNTAT DE DEIXONDIR INQUIETUDS.

3.4.1. En primer lloc, dels mateixos marginats, perquè es facin solidaris dels que encara quedin desemparats.

3.4.2. Dels membres de la Germandat, ja que una actuació continuadament rutinària seria prova de desgastament que aconsellaria la conveniència de deixar la feina amb els marginats.

3.4.3. Del Poble, perquè no agafi els marginats com una forma de tranquil·litzar els seus complexos de culpabilitat donant-lis tan sols unes almoines.

3.4.4. De les Autoritats, perquè no creguin que ja han complit amb la marginació quan hagin entregat unes subvencions.

ARTICLE 4. La Germandat actuarà dins l’àmbit territorial del Bisbat de Mallorca, com a persona jurídica eclesial, i baix l’autoritat del Bisbe, deixant les portes obertes a tota mena de col·laboració amb altres entitats nacionals i internacionals que cerquin objectius anàlegs.

ARTICLE 5. El domicili de la Germandat serà...

CAPÍTOL SEGON
PERSONES QUE FORMEN LA GERMANDAT

SECCIÓ PRIMERA. SITUACIÓ GENERAL. ELS MEMBRES

ARTICLE 6. Formen la Germandat tots els membres actius que treballen en ella dins un servei continuat i responsable. Aquestes persones figuren en el Llibre de Personal que porta la Germandat.

ARTICLE 7. Per pertànyer a la Germandat s'exigeixen unes condicions posades al servei d'una classe molt determinada de persones com són els marginats.

7.1. Les principals aptituds, ja que no serà suficient la bona voluntat, serien:

7.1.1. SENSIBILITATZACIÓ PEL MÓN DELS MARGINATS, que porti a entendre i comprendre, però també a connectar d'alguna manera amb aquest món tan singular.

7.1.2. CAPACITAT DE TREBALLAR EN GRUP, que vol dir admetre uns criteris i respectar uns acords per tal de fer feina de conjunt i aténir-se a una disciplina per tal de què la Germandat pugui complir les seves finalitats.

7.1.3. UTILITAT: Servir vol dir ser útil, servir per fer una feina. Servir vol dir, també, tenir la suficient maduresa personal per poder donar una mà, per ajudar i no ser ajudats.

7.1.4. OPCIÓN VOCACIONAL, encara que temporal, per un servei als marginats, opció de dedicar una anys de la pròpia vida, amb tots els seus sabers, als més deseparats de la societat sense treure'n cap guany material.

7.2. Sempre que es pugui, val a dir sempre que qualcú aconpleixi les condicions abans esmentades, es procurarà anar incorporant persones del mateix món de la marginació.

7.3. Es procurarà que cap grup religiós, tècnic, ideològic, etc, acopi la Germandat.

ARTICLE 8. El procediment per ingressar en la Germandat "Marginats - La Sapiència" es farà de forma molt seriosa i conscient. Per això es donarien les següents passes:

8.1. Un CONEIXEMENT, per cada banda, val a dir per part del qui demana entrada i per part de la Germandat. Aquest coneixement mutu es podria aconseguir, entre altres, per aquests medis:

8.1.1. Unes trobades amb el responsable del personal que seguirà de molt prop l'actuació dels novells.

8.1.2. Un rotatori, és a dir, un pas temporal de coneixement per totes les cases i feines. La determinació de la forma de fer-lo i la durada d'aquest rotatori vendrà determinada per les circumstàncies, les necessitats i la feina que es pensi encarregar al nou membre. Aquestes determinacions les prendran el Coordinador General i els Consellers.

8.1.3. Un estudi de la història de la Germandat i dels temes més relacionats amb la marginació. De les maneres de fer aquest estudi i la comprovació de què s'hagi duit a terme en respondrà el responsable de personal.

8.1.4. Després del rotatori i de l'estudi, el Coordinador General, escoltat el parer del responsable de personal i de l'altre Conseller, determinarà si la petició passa endavant.

8.2. Una vegada començada la feina, seguiran SIS MESOS DE PROVA. Al llarg d'aquests primer mesos el nou membre tindrà una participació normal dins la vida de la Germandat, però sense cap compromís de quedar-se o de ser acceptat, ni de ser elector ni elegible.

8.3. Una ACCEPTACIÓ. Després dels sis mesos de prova hi haurà una votació secreta de tota l'Assemblea de la Germandat. Bastarà majoria simple per ser acceptat. En cas d'empat de vots, desempata el vot del Coordinador General.

8.4. Un jurament o promesa de fidelitat, a través d'un document, on es manifestarà la intenció de sotmetre-se a aquests Estatuts.

8.5. Una CONFIRMACIÓ de part del Visitador: un “vistiplau” al peu del document d’entrada del nou membre.

ARTICLE 9. Hi haurà diverses maneres de sortir de al Germandat: voluntària o obligada; temporal o definitiva.

9.1. Cada membre podrà, de la seva pròpia part, sortir de la Germandat quan ell cregui convenient.

9.1.2. Per no col·lapsar la feina ho participarà amb un mes d’antelació al responsable de personal.

9.1.3. Seria molt d’aconsellar que abans d’abandonar el servei als més pobres, a més de pensar-s’ho molt seriosament, hi hagi un esplaïament amb alguns dels responsables, sense excloure dins aquesta responsabilitat al Visitador i el darrer protector com és el Bisbe.

9.1.4. Quan un membre vulgui abandonar la Germandat de forma voluntària i definitiva, podrà, si ell ho demana, exposar els motius a tota l’Assemblea de la Germandat.

9.1.5. Cap d’aquestes normes es refereixen als que estan dins els sis mesos de prova.

9.2. La Germandat podrà cessar a qualsevol dels seus membres, quan es cregui necessari per al bé dels marginats i per la marxa de la mateixa Germandat.

9.2.1. Per arribar a aquest punt serà necessari que es doni una CAUSA GREU, com pot ser la manca del respecte als marginats, tant de paraula com d’obra; l’incompliment reiteratiu de la feina assenyalada; el crear situacions comprovades i repetides de no poder treballar en equip, etc.

9.2.2. Abans de la comunicació definitiva de cessament hi haurà entre ell i els responsables de la Germandat un període de diàleg i reflexió que durarà no manco d’un mes, llevat el cas d’haver comès fets delictius segons la Llei, en coses directament relacionades amb la Germandat.

9.2.3. Dins aquest període de reflexió hi haurà una comunicació a l’Assemblea perquè tot el que vulgui fer arribar, de forma personal, als responsables el seu parer respecte el cessament d’aquell membre de la Germandat.

9.2.4. El cessament serà comunicat pel Coordinador General, exposant les causes per escrit, amb el vistiplau del Visitador.

9.2.5. Mentre durin els sis mesos de prova el cessament pot ser immediat, per part del Coordinador General i consultats els Consellers.

9.3. Hi podrà haver una altra manera de deixar la Germandat, per una temporada, dins una forma que podríem anomenar terapèutica o de descans.

9.3.1. Donat el desgastament que suposa una feina amb els marginats, per petició de l’interessat o per indicació de les circumstàncies, el Coordinador pot concedir i fins i tot suggerir períodes de descans.

9.3.2. El recomençament es farà de comú acord entre el Coordinador General, escoltat el parer dels Consellers, i el membre que demani tornar a començar, sense haver de passar pel procés que segueixen els qui comencen per primera vegada.

9.3.3. Aquests períodes de descans no tenen res a veure amb el temps de vacances dels membres de la Germandat, tant dels que fan una feina com dels que aconsegueixen una tasca, vacances que tindran la durada que tenen les d’un treballador normal.

SECCIÓ SEGONA. ELS RESPONSABLES

ARTICLE 10. Al front de la Germandat “Marginats – La Sapiència” hi haurà un Coordinador General, dos Consellers, salvades les competències i funcions del Visitador i de l’Assemblea General.

ARTICLE 11. El Coordinador General serà el cap visible i responsable directe tant de cara a de-

fora com cap a dins, amb tots els drets jurídics del principal responsable. Serà el servidor de l'autoritat i de la unitat.

11.1. Entre les tasques més assenyalades tindrà la de complir i fer complir aquests Estatuts, posant especial esment en què siguin els marginats, i no els monitors, el centre de la German-dat, perquè no perdi mai el seus carismes de pobresa, agilitat i curolla pels més dèbils.

11.2. Conjuntarà els objectius i els criteris de les cases i dels grups, per tal d'aconseguir que tota la German-dat, dins la seva gran diversitat, camini en una mateixa direcció.

11.3. Assessorat en tot pels Consellers presentarà al Bisbe, amb noms concrets, la petició d'anomenament de Visitador.

11.4. Assenyalarà, havent escoltat el parer de cada equip o grup, els portaveus o coordinadors de les cases, dels grups i de les tasques concretes com poden ser administració, relacions amb l'exterior, secretaria, arxiu, comunicació, etc.

11.5. Per conjuntar forces i per alliberar monitors de càrregues addicionals, sempre que sigui possible es procurarà que moltes d'aquestes tasques siguin fetes pels Consellers.

11.6. El responsable de personal i seguidor dels novells serà sempre un dels Consellers.

11.7. El Coordinador General serà elegit, cada any, en Assemblea especial, on l'assistència de la majoria serà necessària per haver-hi "quòrum", convocada amb suficient antelació, a ser possible a principi de curs.

11.8. El vot serà secret i personal. Els no assistents no podran delegar la responsabilitat.

11.9. Per sortir elegit es necessita majoria absoluta, la meitat més u, dels vots dels assistents. Es repetiran les votacions fins que qualcú l'aconsegueixi.

11.10. Una vegada elegit en Assemblea, el Coordinador General es presentarà al Bisbe o al que

faci de tal en aquells moments per rebre la seva conformitat.

11.11. Per ser elegit Coordinador General serà indispensable dur tres anys com a membre de la German-dat i haver complit els 24 anys.

11.12. L'elecció serà per un any, però podrà ser elegit tres pics consecutius. Després de tres anys haurà de passar necessàriament un any abans de tornar a ser elegit.

11.13. En cas d'absència temporal, farà de Coordinador el qui ell hagi elegit entre els dos Con-sellers.

11.14. En cas de renúncia serà el Visitador el qui determinarà si es tornen convocar eleccions abans d'acabar l'any, si assenyala un dels Consellers per complir la tasca de suplent fins a la propera elecció o si es reserva ell mateix la coordinació fins a la nova convocatòria.

11.15. El Coordinador General, així com els dos Consellers, podran ser remoguts dels seus càr-recs per causes greus (Art. 9.2.1.), per moció presentada per escrit per la majoria dels mem-bres de la German-dat i acceptada pel Bisbe. Donada aquesta circumstància es procedirà com l'article anterior.

ARTICLE 12. Hi haurà dos Consellers per a ajuda i assessorament continuat al Coordinador General.

12.1. Seran elegits, en votació a part, dins la mateixa Assemblea convocada per determinar el Coordinador General.

12.2. El vot serà igualment secret, personal i responsable. Es necessitarà tan sols majoria sim-ple, o sigui que sortiran elegits a la primera votació els dos que aconsegueixin més vots.

12.3. La tasca de Conseller durarà un any. Sols podran ser elegits tres pics consecutius, des-prés haurà de passar un any perquè es doni novament el poder ser elegits.

12.4. Tots el membres de la Germandat podran ser elegits Consellers, excepte els que acompleixin els sis mesos de prova.

12.5. En cas de renúncia d’alguns dels dos Consellers serà substituït pel qui seguia en nombre de vots.

12.6. Es portarà un Llibre d’Actes, distint del de les Assemblees ordinàries, on quedin registrats els vots de les eleccions.

12.7. Serà facultatiu, tant de part del Coordinador General com dels Consellers, el deixar o continuar la tasca que feien abans de ser elegits. En aquest punt, com en tots, lo determinant serà el bé dels marginats i de la mateixa Germandat.

ARTICLE 13. El càrrec de Visitador serà acomplit per una persona anomenada pel Bisbe i podrà coincidir o no amb el càrrec de Delegat d’Acció Social.

ARTICLE 14. Tota la Germandat es reunirà en Assemblea Ordinària, al manco una vegada cada mes.

14.1. En aquestes assemblees s’examinarà la marca de la Germandat, es donarà compte de totes les coses, es farà anàlisi de les diverses situacions, a fi que tothom prengui interès en tot.

14.2. Llevat de les assemblees convocades expressament per elegit Coordinador General i Consellers i les que es convoquin per acceptar els nous membres (Art. 8.3), que seran determinatives, les altres seran de caràcter consultiu, de comunicació, d’estudi, d’aclariment, d’anàlisi; però les darreres determinacions seran preses pel Coordinador General amb els dos Consellers. Amb tot, les assemblees marcaran bàsicament les línies i el camí a seguir per la Germandat en la programació i avaluació anuals.

14.3. Sempre que ho jutgin convenient el Coordinador i els Consellers, seran convocats a consulta els portaveus de les cases o dels diversos grups.

14.4. A més de l’Assemblea Ordinària mensual, sempre que ho cregui convenient el Coordinador General o la voluntat expressada per escrit de la meitat més un dels membres de la Germandat, es podran convocar altres assemblees o es podran constituir grups dedicats a tasques especialitzades com investigació, comunicacions socials, preparació de noves cases, etc.

CAPÍTOL TERCER. ECONOMIA I ADMINISTRACIÓ

ARTICLE 15. Per realitzar el degut servei als marginats, la Germandat “Marginats La Sapiència” cercarà els medis econòmics necessaris, sense trair mai per mai el caràcter de pobresa i de fidelitat de classe, que la Germandat assumeix com a distintius essencials.

15.1. Per complir aquestes característiques i poder tenir l’agilitat de canvi davant les emergències i necessitats concretes de la marginació, no es permetrà baix cap concepte l’adquirir en propietat béns immobles, tals com cases, finques, ...

15.2. En aquest punt seguirà la pauta que ha tingut la Germandat des del seus inicis, com és la de fer habitables les cases i propietats del Poble i que administren les Autoritats Civils, Religioses, etc. Passant així a ser usuari, però no propietari.

15.3. En darrer terme, i donades unes circumstàncies molt especials que imposin el bé dels marginats i no les conveniències dels membres de la Germandat, podran llogar-se.

15.4. Es procurarà que la principal font d’ingressos econòmics venguin de part dels organismes que administren els doblers del Poble: Consell, Ajuntament, Organismes de l’Estat, Església, Caixes d’Estalvis, ...

15.5. En cas de què aquestes ajudes no siguin suficients, com a darrer recurs, es recorrerà a la solidaritat dels particulars.

15.6. La Germandat no hipotecarà ni els seus objectius ni el seu estil a les Institucions, però pro-

curarà que, sense renunciar a les seves finalitats i utopies, la forma d'ajuda sigui lo més compromesa possible de part dels responsables de l'administració dels béns del nostre Poble.

15.7. Una altra font d'ingressos serà l'aportació de la part proporcional dels jornals o de les pensions dels homes, tan per feines fetes dins o fora de les cases o resideixen.

15.8. La quantia d'aquestes aportacions es determinarà en cada casa o grup segons les seves finalitats i els serveis que la persona rep. Recordant-lis en tot moment que no es tracta de pagar uns serveis, sinó d'autofinçar-se i de contribuir a la solidaritat amb els que poden, encara, manco que ells.

15.9. Amb aquestes aportacions ens miraria de cobrir, segons les cases i les feines, les despeses dels homes i de les cases.

15.10. Com ideal s'aniran fent passes cap a una igualació de les gratificacions als homes, val a dir que rebin una mateixa aportació els qui treballen a la Cooperativa, als Treballs Comunitaris, als Tallers, al Camp o altres feines de les Cases.

15.11. Hi haurà una sola bossa comú per a tota la Germandat i uns mateixos criteris econòmics per a tots, encara que cada casa o grup disposi del fons necessari per al seu funcionament.

15.12. Cada mes, cada casa o grup, presentaran els comptes als encarregats de l'administració i aquest al Coordinador General i als Consellers, els quals explicaran la situació econòmica en assemblea sempre que ho creguin convenient o que algun membre ho demani.

15.13. Cada any es presentaran els comptes, com ho facin les altres Obres Socials, tant on mani el Bisbat com la Llei Civil d'Associacions.

15.14. Els darrers responsables de l'economia i de l'administració seran el Coordinador General i els Consellers.

15.15. Els membres de la Germandat rebran una suficient i justa gratificació, ja que si dediquen

la jornada als marginats necessiten cobrir també les seves pròpies necessitats primàries.

15.16. Essent com és la vinculació amb la Germandat “Marginats La Sapiència” de caràcter voluntarista i vocacional, aquesta gratificació tindrà un sentit d'ajuda i solidaritat mútua, però no inclourà cap sentit contractual.

15.17. La quantia d'aquestes gratificacions es concretarà, segons les circumstàncies, pel Coordinador General i els Consellers, els quals no perdran mai de vista la gran utopia “Que tots facin feina segons les seves possibilitats i rebin segons les seves necessitats”.

15.18. Per marcar una pauta general, escaient a l'esperit de pobresa de la Germandat, lo normal seria que els servidors dels pobres rebessin la gratificació semblant a la quantitat que reben els pobres que encara tenen treball.

15.19. Mai per mai es farà diferència de gratificació per raons de títol o de càrrec. Si de cas hi ha d'haver alguna excepció es farà sempre a favor dels més debils dins la mateixa Germandat; a favor dels qui tenen manco defensa, manco seguretats i més necessitats, sobretot familiars.

15.20. La solidaritat, fins i tot econòmica de la Germandat, es manifestarà de forma molt especial a l'hora de la desgràcia d'algun dels seus membres. La germanor que demanam als marginats ha de començar pels mateixos membres de la Germandat.

15.21. Tot el que rebin els monitors per feines fetes dins la Germandat anirà a un fons comú, que després es distribuirà entre tots segons els criteris expressats al parlar de les gratificacions.

15.22. Al signar la conformitat amb aquests Estatuts (Art. 8.4) es firma també la voluntat expressa d'entregar com a solidaritat a la Germandat “Marginats La Sapiència” qualsevol diferència entre lo que es rep dels organismes oficials per un treball o tasca subvencionada per ells a la Germandat o contractada amb ells per la Germandat i lo que realment es rep, segons els articles anteriors, com a membre d'aquesta Germandat.

15.23. Essent com són els doblers, juntament amb el poder, el perill més greu per a l'esperit de

la Germandat, que vol servir els pobres des de la pobresa, serà aquest un dels capítols que es duran amb més exigència i escrupolositat de part dels responsables i de tots els membres de la Germandat.

CAPÍTOL QUART. EXTINCIÓ DE LA GERMANDAT

ARTICLE 16. La Germandat s’extingirà per la impossibilitat absoluta de complir amb les seves finalitats.

16.1. Els béns de la Germandat passaran a mans del Bisbe per tal de donar-lis una funcionalitat i servei semblants a la de dita Germandat.

7.4. PRINCIPIOS, ACTIVIDADES Y NORMAS DE LA ENFERMERIA DE L’HOSPITAL DE NIT (SETEMBRE 1984)

- I.a. INTENTO DE RECUPERACIÓN DE LA SALUD
- I.a. SALUD FÍSICA mediante:
 - I.a.a. Dejar la bebida.
 - I.a.b. Tratamiento de las enfermedades que puedas tener, como por ejemplo, problemas de la dentición, problemas pulmonares, hepáticos, traumatismos, etc.
- I.b. SALUD PSÍQUICA, mediante
 - I.b.a. Intento de convivencia con los demás pacientes para conseguir una relación afectuosa y solidaria.
 - I.b.b. Fomentar la autorresponsabilidad, básica para cualquier intento de abstinencia frente a una droga como el alcohol que lleva consigo los problemas de una adicción a una toxicomanía dura como son la dependència física, psíquica y la tolerancia.
- I.b. Se realizarán por el momento las siguientes ACTIVIDADES:
 - 1. ASAMBLEA GENERAL:
Tiene una importancia básica ya que además de programar las distintas actividades culturales (cine y excursión) y de terapia ocupacional tiene facultad decisoria.

2. ACTIVIDADES CULTURALES (Serán obligatorias)

- 2.a. CINE: no como mero pasar el rato sino
 - 2.a.1. Para eliminar la angustia de estar encerrado.
 - 2.a.2. Para fomentar el compañerismo (irán todos a la misma película).
 - 2.a.3. Como medio de adquirir cultura (Se realizará un “fòrum” sobre la película).

La película será elegida democràticament en la assemblea y como medida preventiva se tomará Colme.

2.b. EXCURSIONES

- 2.b.1. Se realizarán periódicamente, una vez a la semana.
- 2.b.2. Ayuda a eliminar la angustia de estar encerrados.
- 2.b.3. Fomenta el sentido de grupo.
- 2.b.4. Sirve para realizar actividades deportivas que entrañen cierto ejercicio físico (pescar) o culturales (visitas a museos).
- 2.b.5. Es un medio para que conozcas y ames la tierra donde vives (Hay un desconocimiento de la geografía, cultura e historia de nuestro país).

2.c. TERAPIA OCUPACIONAL:

Es FUNDAMENTAL la dinámica de la Enfermería.

- 2.c.1. El trabajo será el que decida el monitor.
- 2.c.2. La duración será aproximadamente de tres horas.
- 2.c.3. Se intentará que el trabajo se realice en grupo.
- 2.c.4. No será retribuido y el posible beneficio económico que pueda producirse será reinvertido en:
 - Actividades culturales.
 - Tabaco para el que no cobra.
 - Compras varias (como ha sido la TV en color).

Creemos que es un medio imprescindible para promocionar y conservar la salud y una vía necesaria para conseguir la solidaridad y el respeto entre nosotros.

EL RESPONSABLE DE LAS ACTIVIDADES SERÁ EL MONITOR

I.c.NORMAS:

1. HORARIO

- Se levantarán a las 8.
- El desayuno es a las 8,30.
- Terapia ocupacional a las 9.
- Comida a las 12.
- Las tardes y mientras no contemos con más medios se dejarán al libre albedrío de cada uno.
- La cena es a las 7.

2. PERMISOS

- Deberán de ser justificados.
- El permiso de salida será necesario para salir de la E.H.N. y será dado por el médico.
- Se evitará salir en horarios de comidas y en días en que se realicen actividades en grupo (fundamentalmente la assemblea, el cine y la excursión)
- Se saldrá con Colme y aleatoriamente se realizarán analíticas de orina para comprobar la abstinencia alcohòlica.

EL RESPONSABLE DE LAS NORMAS SERÁ EL MÉDICO

I.d. NOTA FINAL:

- En caso de ingesta alcohòlica, o falta reiterada de cumplir con las actividades y las normas el paciente podrá ser expulsado de la enfermería.
- Se intentará que la expulsión nunca signifique romper las relaciones, sino que sirva para replantearse la recuperación desde otra actitud.
- El tiempo de expulsión variará entre 1 y 6 meses y será determinado por el equipo del Hospital de Nit.

7.5. ACTA DE L'ASSEMBLEA GENERAL EXTRAORDINÀRIA DE MARGINATS LA SAPIÈNCIA SOCIETAT COOPERATIVA

DE DIA 29 DE NOVEMBRE DE 1991,
PER LA QUE ES TRASPASSEN BÉNS I CONTRACTES
DE LA COOPERATIVA A L'ASSOCIACIÓ
MARGINATS LA SAPIÈNCIA

Don Gabriel Llop Oliver, en qualitat de Secretari de MARGINATS-LA SAPIÈNCIA S. COOP”, va assistir a l’Assemblea de dia vint-i-nou de novembre del mil nou-cents noranta-u, Acta que es troba al full número 32 segona cara, del Llibre d’Actes de la Cooperativa, en la que D. Enric Rovira Escapa va actuar com a President,

CERTIFICA

Havent rebut la convocatòria d’Assemblea General Extraordinària segons la forma indicada als articles 44 i 45 de la LEY GENERAL DE COOPERATIVAS, els socis cooperativistes –anotats al marge– ens trobam al saló de la Parròquia de Son Roca, a les tretze hores del dia vint-i-nou de novembre de mil-nou-cents noranta-u, i, per la majoria indicada a l’article 49 de la LEY GENERAL DE COOPERATIVAS

MANIFESTAM: Havent avaluat i reflexionat durant llarg temps entorn la tasca que duu a terme la Cooperativa, reconeixem que el seu OBJECTE SOCIAL: “el trabajo social en vistas a la recuperación de la salud física, psíquica y social de las personas que han sufrido un proceso de marginación. Los socios trabajadores propiciarán un proceso terapéutico global desde la acogida y la atención primaria hasta lacanzar la reinserción en la sociedad”, es durà a terme amb més seguretat respecte la seva perllongació i durada en el temps, COMPTANT amb el SUPORT de la Delegació Diocesana d’Acció Social,

ACORDAM que els béns i els drets i les responsabilitats que té en nom propi l’entitat “MARGINATS LA SAPIÈNCIA S. COOP” (entre altres, els vehicles PM-2788-AK, PM-4597-V, PM-8014-AD, PM-6794-AG, PM-0276-X; i els contractes de treball signats amb l’Ajuntament de Palma de Mallorca i amb la Conselleria de Sanitat i Seguretat Social del Govern Balear) SIGUIN TRASPASSATS a l’Associació Marginats La Sapiència que, des de sempre, ha agrupat les persones que emparaven, animaven i eren el fonament real de la nostra Cooperativa. I, en conseqüència, també ACORDAM que l’entitat MARGINATS LA SAPIÈNCIA S. COOP. es dissolgui i es compleixin els tràmits que assenyala l’article 104 de la LEY GENERAL DE COOPERATIVAS.

Així ho firm, amb el Vist-i-Plau del President perquè s’aixequi escriptura pública i, després, s’entregui a la Direcció Provincial de Cooperatives.

-Assistents: Francisca Albis García, Ester Garreta Canillas, Maciana M. Bibiloni Trobat, Sebastiana Santmartí Garau, Mª Teresa Bibiloni Rotger, Hassan Argubi, Manuel Martínez Bauzá, Margarita Martorell Ribot, Miquel Font Zaragoza, Bartomeu Barceló Bisquerra, Silvia L. López Cañellas, Antoni Esteva Mestre, Catalina Núñez Martínez, Gabriel Llop Oliver, Margarita Mas Aloy, Felicia Sánchez Lozano, Teresa Nadal Casasnovas, Antonio Roig Sabater, Mª Concepción Pardo Bullich, Adolfo Gracia Dumpert, Raúl M. Reinares Mazzuchelli i Salvador Bonet Fernández.

ÍNDEX

PRESENTACIÓ. Sebastià Taltavull, Bisbe de Mallorca	3
QUE LA SAPIÈNCIA SIGUI OASI DE DIGNITAT ON NINGÚ SIGUI EXCLÒS. DILEXI TE (Lleó XIV)	6
AGRAÏMENTS. Joan Josep Matas Pastor, autor	9
1. INTRODUCCIÓ	10
2. EL COL·LECTIU MARGINATS LA SAPIÈNCIA LA LLUITA PER VISIBILITZAR I SERVIR ALS MARGINATS PROFUNDS (1876-1984)	12
2.1. L'acolliment La Sapiència	19
2.2. La Comuna Terapèutica de Can Gazà	29
2.3. La Comuna des Puig des Bous	33
2.4. La Cooperativa Treball-Salut La Sapiència	36
2.5. L'Alberg de transeünts de Can Pere Antoni	41
2.6. L'Hospital de Nit. Un model mixt, assistencial i sanitari	45
2.7. Campanyes amb altres entitats de l'Església de Mallorca	49
2.8. La Comuna Terapèutica de Sant Jeroni de Muro, projecte no realitzat	52

3. L'ASSOCIACIÓ MARGINATS LA SAPIÈNCIA (1984-2000)	54
LA INSTITUCIONALITZACIÓ D'UN SERVEI VERS L'EXCLUSIÓ SOCIAL	
3.1. Context social, polític, econòmic i eclesial	54
3.2. La vertebració social i jurídica de l'Associació Marginats La Sapiència	57
3.2.1. La consolidació i creixement de l'Hospital de Nit	61
3.2.2. La continuïtat i la viabilitat de la Cooperativa Treball Salut	64
3.2.3. La mobilització al carrer com a eina de reivindicació i d'apoderament social del marginat social	69
3.3. La consolidació institucional i el sorgiment de noves necessitats (1990-2000)	72
3.3.1. Les reformes estatutàries de l'any 1992 a l'Associació Marginats La Sapiència	73
3.3.2. La dissolució de la Cooperativa de Treball-Salut La Sapiència	79
3.3.3. La reorientació de Can Gazà i el final de la seva vinculació amb l'Associació Marginats La Sapiència	81
3.3.4. Nous projectes en els anys noranta	86
3.3.5. L'Hospital de Nit com a buc insígnia de l'entitat	100
4. LA FUNDACIÓ SOCIAL LA SAPIÈNCIA (2001-2025)	104
LA VERTEBRACIÓ D'UNA FAMÍLIA	
4.1. De l'Associació Marginats La Sapiència a la Fundació Social La Sapiència	106
4.2. Organigrama de la Fundació Social La Sapiència	110
4.3. De l'Hospital de Nit a Casa de Família Del model mèdic al model social de l'exclusió social	115

4.4. Les relacions amb S'Institut de Serveis Socials i Esportius del Consell Insular de Mallorca (2003-2007) i amb l'IMAS (2008-actualitat)	128
4.5. La sortida de Mn. Antoni Garau Garau com a director de la Fundació Social La Sapiència	137
4.6. El tancament i reorientació de la Comunitat Terapèutica de Son Ribes	140
4.7. L'engegament del projecte residencial de Cals Agustins de Binissalem	143
4.8. El Covid-19 i les seves repercussions	145
5. CONCLUSIONS	149
6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	155
7. APÈNDIX DOCUMENTAL	158
7.1. Declaración de principios del Col·lectiu La Sapiència (novembre 1981)	158
7.2. Document que es va presentar al Consell Insular de Mallorca per a la creació de l'Hospital de Nit, 19 de novembre de 1981	160
7.3. Estatuts de la Germandat "Marginats La Sapiència"	166
7.4. Principios, actividades y normas de la E.H.N. (setembre 1984)	179
7.5. Acta de l'Assemblea General Extraordinària de Marginats La Sapiència Societat Cooperativa de dia 29 de novembre de 1991, per la que es traspassen béns i contractes de la cooperativa a l'Associació Marginats La Sapiència	182

Fer memòria dels 50 anys de la Fundació Social La Sapiència, ens obliga a que sigui una memòria agraïda que sap reconèixer el bé que ha fet i segueix fent a aquells que ens arriben amb el pes insuportable d'una exclusió social no volguda, però amb l'esperança d'una recuperació ampla que amb l'acollida hi va unit un acompanyament amb to familiar. Qui hi ha viscut i assaborit veu que una societat diferent és possible i que la relació entre les persones pot ésser de cada dia més edificant. És per això que a la memòria agraïda hi segueix la convivència d'un present nou i l'esperança d'un futur millor.

